T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENGELLİLER İÇİN KENT FİZİKİ MEKÂNININ DEĞERLENDİRİLMESİ – KOSOVA ÖRNEĞİ

MEDİNA SPAHİU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez yöneticisi: Prof. Dr. ŞAZUMAN SAZAK

EDİRNE – 2014

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

Prof.Dr. Mustafa ÖZCAN

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. Burcu ÖZGÜVEN

Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Şazuman SAZAK

Tez Danışmanı

Bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalında bir Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri : İmza

Prof. Dr. Şazuman Sazak .....

Doç. Dr. Ayşe Nilay Evcil .....

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kıran Çakır .....

Tarih: 28/08/2014

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

28/08/ 2014

Medina SPAHİU

Yüksek Lisans Tezi

MEDİNA SPAHİU

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

İnsanın varoluşundan beri erişebilirlik sorunu vardır. Engelliler için standart tasarımın oluşumu sadece Kosova'da değil, dünyanın pek çok kentinde bir sorundur. Bu sorun son yıllarda erişilebilirliğin insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesiyle tartışılmaya başlamıştır. Bu konudaki faktörlerin belirlenmesi çok farklı disiplinlerin ilgi alanına girmektedir. Bununla birlikte, gerekli standartların uygulanması sürecinde mimarın rolü oldukça önemlidir.

Tasarım sürecinde, erişilebilirlik her yönüyle değerlendirilirse ek yatırıma ihtiyaç kalmayacaktır. Binaların erişilebilirliğini sağlamak daha kolay olacaktır. Ancak mevcut binaların erişebilirliğinin adaptasyon süresi hem zaman almakta hem de ek yatırımlar gerektirmektedir.

Bu çalışmanın amacı engellilerin toplum içinde hiçbir engelle karşılaşmadan, toplumla bütünleşmesi için kamusal bir alan olan kent fiziki mekanının buna uygun olarak düzenlenmesinin standartlarını araştırmak ve bu standartları uygulama örnekleri ile test etmektir. Temel amaç, engellilerin (refakatçi olmadan) bağımsız olarak kentsel mekânları ve binaları kullanmasını sağlamaktır.

Çalışmada yöntem olarak; dünyada ve Kosova'da bu konudaki standartlar değerlendirilmiş, engelliler bedensel, görme ve işitme engelliler olarak üzere üç grupta

sınıflandırılmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle kent fiziki mekânında engellilerin karşılaştıkları sorunlar irdelenmiş ve bu standart ve sorunlar uygulama örneği olarak seçilen Kosova'da İbrahim Rugova, Zahir Payazit ve Şadırvan meydanlarında değerlendirilerek, olumlu ve olumsuz yönleri belirlenmiş ve öneriler getirilmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmıştır, ikinci bölümünde ise engelli ve kentsel fiziki mekânla ilgili tanım ve kavramlar açıklanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde engellilerin kentsel alanlarda karşılaştıkları sorunlar ve engelsiz çevrenin oluşumu açıklanmıştır. Dördüncü bölümü dünyada ve Kosova'da engellilere yönelik planlama kriterlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Beşinci bölümde dünyada ve Kosova'da yasal mevzuat ele alınmıştır. Altıncı bölümde engellilere yönelik dünyada gerçekleştirilen meydan örnekleri araştırılmıştır. Yedinci bölümde Kosova'daki (İbrahim Rugova, Zahir Payazit ve Şadırvan) meydanlar, incelenen standart ve planlama kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiş, sorunlar ve öneriler getirilmiştir.

Yıl: 2014

Sayfa Sayısı: 137

Anahtar kelimeler: engelli, evrensel tasarım, herkes için erişilebilirlik, Kosova

Master Thesis

MEDİNA SPAHİU

Trakya University Institute of Natural Science

Architecture Department

ABSTRACT

The issue of the approach has existed from human existence. Adequacy of architectural facilities for disable people is a problem not only in Kosovo, but also the whole region and beyond. As such, this problem has started its discussion in the last decades, with the appraisal of voices for equal human rights, regardless of physic abilities one human can have or not. Unfortunately the determining factors in this situation are from different nature. From this view, the architect's role is important enough in the process of implementing the needed standards.

While the design of the new facilities accessible to disable people takes almost no time, because it can be applied immediately and does not need additional investment, adaptation of new facilities takes time and additional investments.

Disabilities can be accommodated in the three groups: people with disabilities on the move, first injured persons and persons with impaired hearing.

Common barriers for people with disabilities are:

- Urban communication,

- Barriers in public buildings and other buildings,

- Inadequate design for urban elements and interior

The purpose of this project is the full integration of persons with disabilities in society.

This means that should provide access to all buildings and use of buildings in independently (without escort) from the whole population of people with disabilities.

Year: 2014

Number of Pages: 137

Keywords: disable people, universal design, architectural barriers, accessibility for everyone, Kosova

TEŞEKKÜR

Öncelikle, eğitim hayatım boyunca beni destekleyen ve hep yanımda olan aileme; en başta annem ve babama gösterdikleri anlayış ve sabırdan dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanma süresinde bana destek olan ve yardımlarından dolayı tüm Mimarlık Bölümü hocalarıma, en başta da tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Şazuman Sazak'a ve ayrıca tez konumla ilgili kaynaklarını benimle paylaştıkları için Sn. Doç. Dr. Ayşe Nilay Evcil'e ve Yrd. Doç. Dr. Hatice Kıran Çakır'a teşekkürlerimi sunarım.

Medina Spahiu

Temmuz 2014, Edirne

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **III**

TEŞEKKÜR ..... **V**

TABLO LİSTESİ ..... **IX**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **X**

RESİM LİSTESİ ..... **XII**

BÖLÜM 1. GİRİŞ **1**

1.1. Araştırmanın Amacı 2

1.2. Araştırmanın Yöntemi 2

BÖLÜM 2. KAVRAM VE TANIMLAMALAR **3**

2.1. Engelli Kavramı ve sınıflandırılması 3

2.1.1. Bedensel engelli 5

2.1.2. Görme engelli 6

2.1.3. İşitme engelli 7

2.2. Fiziki Mekân 8

2.2.1. Kamusal Mekân Kavramı 9

2.2.3. Meydan Kavramı 12

2.2.4. Erişilebilirlik Kavramı 14

2.2.5. Evrensel Tasarım 15

2.3. Engellilerin Kentsel Alanda karşılaştıkları Sorunlar ve Engelsiz Çevre 17

BÖLÜM 3. KURUMSAL ÇERÇEVE VE YASAL MEVZUAT "DÜNYA VE KOSOVA İÇİN" 19

BÖLÜM 4. ENGELLİLERE YÖNELİK MEYDAN TASARIMI VE PLANLAMA KRİTERLERİ 23

4.1. Yaya Yolları ve Kaldırımlar 23

4.2. Kamusal Tuvaletler 25

4.3. Ulaşım 27

4.4. Rampalar 27

4.5. Merdivenler 29

4.6. Zemin Kaplamaları 31

4.7. Kent Mobilyaları 32

4.8. İşaret ve Levhalar 33

4.9. Korkuluklar 35

4.10. Aydınlatma Elemanları 36

BÖLÜM 5. ENGELLİLERE YÖNELİK DÜNYADA GERÇEKLEŞTİRİLEN KAMUSAL MEKAN ÖRNEKLERİ 37

5.1. King's Cross Meydanı, Londra 41

5.2. Pioneer Adliye Meydanı, Portland 43

5.3. Stjepan Radic Meydanı, Hırvatistan 45

5.4. Robson Meydanı, Vancouver, Kanada 48

BÖLÜM 6. ALAN ARAŞTIRMASI: KOSOVA ÖRNEĞİ 51

6.1. İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanı - Priştina 62

6.2. Zahir Payazit Meydanı - Priştina 80

6.3. Şadırvan Meydanı - Prizren 95

BÖLÜM 7. SONUÇ VE ÖNERİLER 112

Kaynakça 115

Özgeçmiş 119

Ekler 120

TABLO LİSTESİ

Tablo 6.1. Yüzeye Bağlı Sorunlar 56

Tablo 6.2. Kent Donatılarına Bağlı Sorunlar 58

Tablo 6.3. Yaya Trafik İlişkisine Bağlı Sorunlar 60

Tablo 6.4. Doğal ve Diğer Engellere Bağlı Sorunlar 61

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Tekerlekli sandalyenin ortalama boyutu 6

Şekil 3.1. Yaya yolu genişliği 24

Şekil 3.2. Baston veya yardımcı köpek kullanıcısı için yaya yolu ölçüleri 24

Şekil 3.3. Engelliler için tuvalet standardı 26

Şekil 3.4. Engelliler için tuvalet boyutları 27

Şekil 3.6. Rampa boyutları 28

Şekil 3.7. Merdiven rampa boyutları..... 29

Şekil 3.8. Merdiven boyutları 30

Şekil 3.9. Genişliği 2,50 m'den fazla olan merdivenler için boyutlar 30

Şekil 3.10. Hissedilebilir yüzey 31

Şekil 3.11. Engellilere ait uluslararasi işaretler..... 34

Şekil 3.12. Otoparkta engellilere ayrılmış yer 35

Şekil 3.13. Korkuluk standardı..... 36

Şekil 5.1. King's Cross Meydanı vaziyet planı 42

Şekil 6.1. İbrahım Rugova Meydanı - Yüzeye bağlı sorunlar..... 70

Şekil 6.2. İbrahim Rugova Meydanı - Kent donatılarına bağlı sorunlar..... 72

Şekil 6.3. Ibrahim Rugova Meydanı - Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar 76

Şekil 6.4. Ibrahim Rugova Meydanı - Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar 77

Şekil 6.5. İbrahim Rugova Meydanı 79

Şekil 6.6. Zahir Payazit Meydanı – Yüzeye bağlı sorunlar 88

Şekil 6.7. Zahir Payazit Meydanı – Kent donatılarına bağlı sorunlar 90

Şekil 6.8. Zahir Payazit Meydanı – Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar 92

Şekil 6.9. Zahir Payazit Meydanı – Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar 93

Şekil 6.10. Zahir Payazit Meydanı 94

Şekil 6.11. Şadırvan Meydanı- Yüzeye bağlı sorunlar 105

Şekil 6.12. Şadırvan Meydanı - Kent donatılarına bağlı sorunlar 106

Şekil 6.13. Şadırvan Meydanı – Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar 107

Şekil 6.14. Şadırvan Meydanı - Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar 109

Şekil 6.15. Şadırvan Meydanı 111

RESİM LİSTESİ

Resim 5.1. Trevi fıskiye, Roma 38

Resim 5.2. Swann, Filadelfiya 38

Resim 5.3. Dairesel banklar, Rockfeller Center, New York 38

Resim 5.4. Meydanda tenis oyunu, Kopenhagken 38

Resim 5.5. Union Meydanı'nda tatil pazarı, New York 39

Resim 5.6. İtalya'nın Bologna kentindeki Piazaa Maggiore'den çevredeki sokakların içine ulaşılması 40

Resim 5.7. St. Stephen's Green Dublin'de özenli bakim iyi yönetimin önemli bir parçasıdır 40

Resim 5.8. Portland'ın Pioneer Adliye Meydanı'nda Festa İtaliana 41

Resim 5.9. King's Cross Meydanı 43

Resim 5.10. Pioneer Adliye Meydanı 44

Resim 5.11. Pioneer Adliye Meydanında Ziyaretçi Bilgi Merkezi 44

Resim 5.12. Pioneer Adliye Meydanında MAX Light Rail 45

Resim 5.13. Pioneer Adliye Meydanının zemini 45

Resim 5.14. Stjepan Radic Meydanından bir görünüm 46

Resim 5.15. Stjepan Radic Meydanında hissedilebilir yüzey 46

Resim 5.16 Stjepan Radic Meydanında merdivenler 47

Resim 5.17. Stjepan Radic Meydanından bir görünüm 48

Resim 5.18. Robson Meydanı'ndan bir görünüm 49

Resim 5.19. Robson Meydanı'ndan bir görünüm 49

Resim 6.1. İbrahim Rugova Meydanından bir görünüm 62

Resim 6.2. İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanından bir görünüm 63

Resim 6.3. Meydandın Adem Ramadanı yoluna geçişin görünümü 64

Resim 6.4. Meydanın ara sokağa geçişinin görünümü 64

Resim 6.5. Meydanın ara sokağa geçişinin görünümü 64

Resim 6.6. Meclis Binasının çevresinde tabelanın görünümü 65

Resim 6.7. Meydanda Duyuru – İlan Panoları 65

Resim 6.8. Oturma bankı görünümü 65

Resim 6.10. Aydınlatma elemanları 67

Resim 6.12. İbrahim Rugova heykelin çevresinde aydınlatmalar 67

Resim 6.14. Fıskiye zemininde aydınlatmalar 67

Resim 6.15 ve 6.16. İbrahim Rugova Meydanı'ndan yaya yolu görünümü 68

Resim 6.17 ve 6.18. Meydanın her iki yönünden merdiven rampaları 68

Resim 6.20. Agim Ramadanı yolundan bir görünüm, arka planda Meydan görülmekte 69

Resim 6.21. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde belirlenen tasarım ve uygulama eksikliği 71

Resim 6.22. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde su toplama elemanları 71

Resim 6.23. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde farklı malzeme kullanımında bağlı sorunlar 72

Resim 6.24. İbrahim Rugova çevresinde belirlenen işaret tabelaları ve çöp kutuları gibi yaya yolu üzerinde geçiş engelleyen elemanlar 73

Resim 6.25. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde duyru-ilan panoları 73

Resim 6.26. İbrahim Rugova Meydanında bulunan aydınlatma araçları 74

Resim 6.27. İbrahim Rugova Meydanında bulunan telefon kulübesi 74

Resim 6.28. İbrahim Rugova Meydanında bulunan çöp kutusu 75

Resim 6.29. İbrahim Rugova Meydanında bulunan satıcı tezgahı 75

Resim 6.30. İbrahim Rugova Meydanında rampa eğilimleri 77

Resim 6.31. İbrahim Rugova Meydanında kaldırım – yol bağlantısı 77

Resim 6.31. İbrahim Rugova Meydanında kaldırım – yol bağlantısı 77

Resim 6.32. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde bulunan ağaç vb 78

Resim 6.33. İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde bulunan geçici engeller 79

Resim 6.34. Zahir Payazit Meydanından bir görünüm 80

Resim 6.35. Meydan çevresindeki kaldırımın ve rampanın görünümü 81

Resim 6.37. Meydanda, sokak satıcısının tezgâhı ve arkasında turistik danışma noktası 81

Resim 6.38. Belediyeye ait duyuru – ilan panoları 82

Resim 6.39. Oturma banklarının görünümü 83

Resim 6.40. Yeni ve eski çöp kutularını görünümü 83

Resim 6.41. Bisiklet parkının ve saatin görünümü 83

Resim 6.43. Aydınlatma elemanları 84

Resim 6.44. Çocuklar için oyun alanı 84

Resim 6.45. Zahir Payazit Meydanından bir görünüş 85

Resim 6.46. Merdiven rampası 86

Resim 6.48. Meydanda kaldırım rampalarının görünümü 86

Resim 6.49. Meydan çevresinden kaldırım rampalarının görünümü 86

Resim 6.51. Meydandan ana yola geçişin görünümü 87

Resim 6.52. Zahir Payazit Meydanında uygulama eksikliği 89

Resim 6.53. Payazit Meydanı çevresinde su toplama elemanları 89

Resim 6.54. Payazit Meydanında farklı malzeme kullanımına bağlı sorunlar 89

Resim 6.55. Payazit Meydanında farklı malzeme kullanımına bağlı sorunlar 90

Resim 6.56. Zahir Payazit Meydanında ve çevresinde duyru-ilan panoları 91

Resim 6.57. Zahir Payazit Meydanında bulunan eski çöp kutuları 91

Resim 6.58. Zahir Payazit Meydanında bulunan tezgahlar 92

Resim 6.59. Zahir Payazit Meydanında kaldırım – yol bağlantısı 93

Resim 6.60. Şadırvan Meydanı kısmından Prizren'in görünüm 95

Resim 6.61. Şadırvan meydanındaki yüzey 96

Resim 6.62. Yüzeyde rögar kapakları 96

Resim 6.63. Meydan erişebilirliğini engelleyen elemanlar 97

Resim 6.65. Şadırvan Meydanında erişebilirlik tabelaları 97

Resim 6.67. Şadırvan Meydanında bulunan Duyuru – İlan Panoların görünümü 98

Resim 6.68. Şadırvan Meydanından bir görünüm 98

Resim 6.69. Telefon kulubesi ve turist bilgi makinesi 99

Resim 6.70. Meydanda analog saat, çöp kutusu ve bisiklet parkı..... 99

Resim 6.71. Şadırvan Meydanındaki çeşmeler..... 100

Resim 6.72. Aydınlatma elemanları..... 100

Resim 6.73. Arasta Köprüsü ve Taş Köprüsünün aydınlatılması 101

Resim 6.74. Arasta Köprüsünündeki hissedilebilir yüzey 101

Resim 6.75. Şuaip Spahiu ve Remzi Ademaj yolundaki kaldırım rampası 102

Resim 6.76. Remzi Ademi yolundan bir görünüm 103

Resim 6.77. Remzi Ademi yolunda taksi durağı..... 103

Resim 6.78. Şadırvan çevresindeki otopark..... 104

Resim 6.79. Şadırvan çevresindeki çıkıntı oluşturan kalıntılar..... 105

Resim 6.80. Şadırvan çevresindeki uygulama eksikliği..... 106

Resim 6.81. Şadırvan Meydanında yüzeyde farklı malzemelerin kullanımı 106

Resim 6.82. Şadırvan Meydanında mazgal rögar kapakları 107

Resim 6.83 Şadırvan Meydanında mazgal rögar kapakları 108

Resim 6.84. Şadırvan Meydanında kaldırım – yol bağlantısı; kot farkı 108

Resim 6.85. Meydanîn çevresinde yaya geçidi..... 109

Resim 6.86. Meydanîn çevresinde mevcut engeller..... 110

Resim 6.87. Meydanîn çevresinde geçici engeller..... 110

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler'in rakamlarına göre dünyada 500 milyon kadar engelli insan bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin hayatlarında bir çeşit engelle doğrudan ya da dolaylı olarak karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Dünyadaki engellilerin yüzde 80'i düşük gelirli ülkelerde yaşamakta ve temel hizmetlere ulaşamamaktadır [1].

Çeşitli yerel ve uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları (non-governmental organization) tarafından yürütülen araştırmalara göre Kosova'da, toplam nüfusun yaklaşık %7'sini engelli bireyler oluşturmakta olup yaklaşık 150 bin engelli birey bulunmaktadır.

Tezde zihinsel engelliler hariç, genellikle fiziksel engelleri olan bireyler için kentsel kamusal alanın kullanımında kolaylık getirebilecek çözümler sunulmaktadır.

Mimari nesneyi kullanma yetisi açısından, engelli olan ve olmayan bireylerin yetenek sınırını tanımlamak çok zordur. Zira bireylerin fiziksel engelleri değişebilir, herhangi bir hastalık yüzünden geçici sakatlıklar (düşme sonucu kırılma) gibi olaylardan geçici engelli veya tüm hayatı boyunca engelli kalabilmeleri gibi. Sonuç olarak erişilebilirlik yalnızca engellilerin değil, aynı zamanda geçici olarak özrü olanlar, yaşlılar, hamileler, bebek arabalılar, çocuklar gibi hareket kısıtlığına sahip bireyler için de önemlidir.

Bu kapsamda engelliler fiziksel engelliler, görme engelliler ve duyma bozukluğu olan engelliler olarak üç gruba ayrılabilir.

Araştırmanın ilk bölümünde araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmış olup ikinci bölümünde engellilerin sınıflandırmasından başlayarak kentsel kamusal alan kavramına kadar pek çok tanım ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde kurumsal çerçeve ve yasal mevzuat ele alınmıştır.

Araştırmanın dördüncü bölümü Dünyada ve Kosova'da engellilere yönelik oluşturulan kentsel planlama standartları değerlendirilmiş, beşinci bölümde engellilere yönelik dünyada gerçekleştirilen meydan örneklerini araştırılmıştır. Altıncı bölümde Kosova Kentinde seçilen meydan örnekleri engellilere yönelik olarak değerlendirilmiş ve son bölümde araştırmanın değerlendirmesi yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı engellilerin (bedensel engelli, görme engelli ve işitme engelli) ve yaşlıların sosyal hayatlarında, kentsel kamusal alanın kullanımında dışlanmadan hayatlarına devam etmeleri ve bağımsız olarak hareket etmeleri için tasarım ilkelerini tespit etmek, ulaşılabilirlik sorunlarını irdelemek ve öneriler geliştirmektir. Bu tez kapsamında, kentsel kamusal alanlarda herkes için tasarımın gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Engelli tanımı kapsamında, yasal durum ve evrensel insan hakları, gelişmiş ülkelerde oluşturulan standartlar araştırılmış, planlama ilkeleri ve tasarım kriterleri araştırılmış ve bu kriterlere (ADA standardı ve Kosova Standardına) göre karşılaştırılarak Kosova'da seçilen örnek Kent Meydanları'nın (İbrahim Rugova, Zahir Payazir ve Şadırvan Meydanı) fiziki düzenlemeleri yerinde yapılan gözlemlerle bu kriterlere göre değerlendirilmiş ve öneriler getirilmiştir. Ayrıca erişimi engelleyen sorunlar olarak şu bileşenler incelenmiştir: yüzeye bağlı sorunlar; kent donatılarına bağlı sorunlar; yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar; ve doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar.

BÖLÜM 2

KAVRAM VE TANIMLAMALAR

Bu bölümde, engelli kavramı, engelliliğin sınıflandırılması, bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli kavramları ve fiziki mekân, kamusal alan, meydan, erişilebilirlik, evrensel tasarım tanımları yapılmaktadır.

2.1. Engelli Birey Kavramı ve sınıflandırılması

Pek çok ülkede olduğu gibi Kosova'da da engelli bireyler farklı terimlerle tanımlanmaktadır. Örneğin; özürlü, kör, handikap, sakat gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü terminolojisinde "handikap" ifadesi "engelli" ifadesiyle değiştirilmiştir.

Tanım olarak "engelli" sakat ve özürlü kelimeleri yerine kullanılsa da bu sözcükler farklı anlamlara gelmektedir. Özürlü terimi "özürlülüğü" odak noktasına koymayı gerektiren, yani özürlülük olgusunu nesnelleştiren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın engellilik, hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşüncelerimizde yumuşama ve esneklik sağlamayı başarabilecek bir terim olarak görünmektedir [2].

Engellilik, herhangi bir anatomik, fizyolojik veya psikolojik bozukluk nedeni ile normal olarak kabul edilen aktivitelerin yapılmasındaki yetersizlik veya eksiklik olarak tanımlanır [3].

Engelli aslında, katılım kısıtlamalarını, aktivite sınırlamalarını ve bozukluklarını kapsayan bir üst kavramdır. Noksanlık "impairment" ise vücut fonksiyonu veya yapısıyla ilgili bir sorundur. Aktivitenin sınırlanması ise bir görevi yerine getirebilmesi için zorluk yaşayan bireylerdir. Katılım kısıtlaması bireyin hayat koşullarına katılmasıyla ilgili bir sorundur. Engellilik sadece bir sağlık problemi değildir. Bir kişinin vücut özellikleri ve o yaşadığı toplumun özellikleri arasındaki etkileşimi yansıtan karmaşık bir olgudur. Engelli bireylerin karşılaştıkları zorlukları aşmak, çevresel ve sosyal engelleri kaldırmak için müdahale gerekmektedir. Engellilerin de herkes gibi aynı sağlık ihtiyaçları vardır, bunlar bağışıklık, kanser tarama vb. Kanıtlar, engellilerin birçok ortamlarda olduğu gibi sağlık alanlarında veya rehabilitasyon hizmetlerinde erişebilirlikle ilgili engellerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir [4].

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), özürlülük kavramı hakkında aşağıdaki şekilde hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır:

- Noksanlık (Impairment): Sağlık bakımından "noksanlık" psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder.

- Özürlülük (Disability): Sağlık alanında "sakatlık" bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder.

- Maluliyet (Handicap): Sağlık alanında "maluliyet" bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder [2].

Engellilik bireyin doğuştan ya da sonradan bir nedenle bedensel, duygusal veya sosyal yeteneklerini kaybetmesi demektir. Doğuştan gelen engellilik nedenleri arasında bir takım genetik nedenler, akraba evliliği, ilaç kullanımı gibi nedenler görülmektedir. Doğum sonrasında gelen engellilik nedenleri iş kazaları, ev kazaları, deprem, savaşlar ve benzeri olaylarla karşılaşan kişilerde görülür. Geçici engellilik ise herkesin hayatında karşılaşabileceği olaylardan kaynaklanabilir; yük taşırken, çocuk veya yaşlı iken,

hamilelikte, bacak kemiği kırıldığında vb. Bu tür engellilik halinde bireyler çevreye uyumda zaman zaman zorlukla karşılaşırlar. Kalıcı özürlülük ise görme, duyma, ortopedik zorluklarla mücadele eden bireylerdir. Bir mekanın herkes için tasarlanması, o mekana yalnızca tekerlekli sandalye erişebilirliği değil, görme, duyma zorluğu çeken kişilerin de erişebilirliği anlamına gelmektedir.

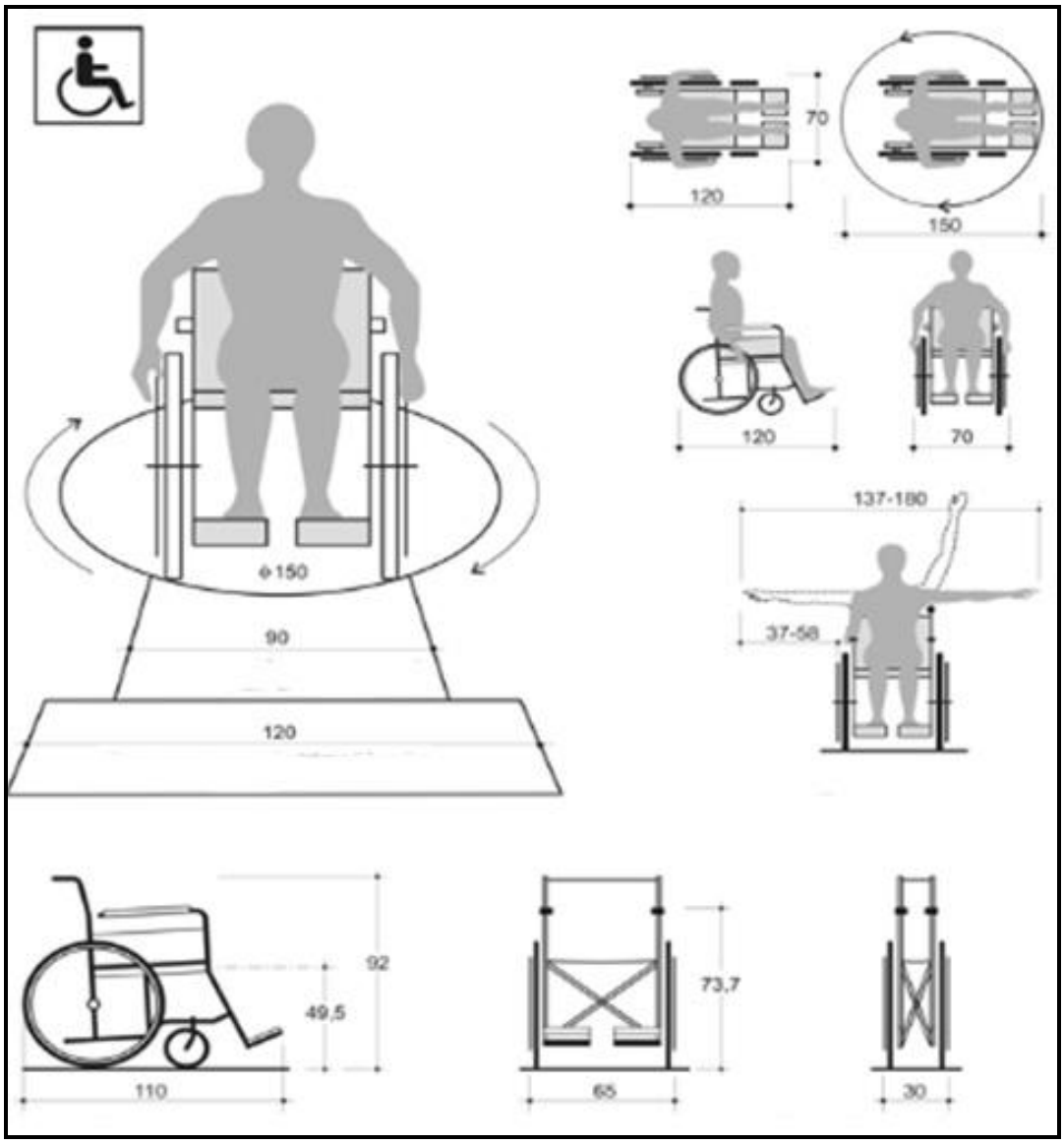
Engellilik temel olarak beş başlıkta incelenir:

- Zihinsel engelli
- Görme engelli
- İşitme ve konuşma engelli
- Ortopedik engelli
- Süreğen engelliler

2.1.1. Bedensel Engelli

El, kol, ayak, bacak, parmak veya omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk gibi sebeplerle kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik veya fonksiyon kaybı sonucu, normal insanın hareketliliğine sahip olmayan, hareket organlarında veya bireyin bedenini oluşturan yapılardaki, hareket kısıtlığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü veya işlev kayıpları nedeniyle yardımcı cihaz ve araçlarla hareket edebilen fiziki özürlü kişilerdir. Özellikle kas ve iskelet sistemi özürlerinden bel kemiği arızaları, kas zayıflamaları, beyin ve omurilik özürleri, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serabral palsi, sispina bifida çocuk felçi, spastik özürlüler, yani hareket olanağını kısıtlayıcı özellikler taşıyan rahatsızlıkları olanlar bu gruba girmektedir. Bedensel özürlüler, yürüyebilen özürlüler ve tekerlekli sandalye kullanan özürlüler olmak üzere iki grupta incelenebilir [5].

Kentsel tasarımda en çok dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri de tekerlekli sandalye kullanıcıların erişebilirliğidir. Bununla birlikte, tekerlekli sandalye kullanan bireylerin diğer gruptaki bireylerden farklı gereksinimleri vardır. Bu çerçevede, tekerlekli sandalye kullanıcılarının geniş dönme alanlarına, yeterli genişlikte ve eğimde olan rampalara, merdiven rampalarına vb elemanlara ihtiyaçları vardır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Tekerlekli sandalyenin ortalama boyutları. [6].

2.1.2. Görme Engelli

Görememe, gözün bir ya da daha çok öğesinin yapı bozukluğu, yaralanma gibi doku bozukluğu sonucunda meydana gelmektedir. Görme özürlü bir insan gözündeki görme algılarının yoksunluğu veya ileri derecede yetersizliği neticesinde ya hiç görememekte ya da az görebilmektedir. Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, görme özürlüleri kör ve az gören şeklinde iki gruba ayırarak, şu şekilde tanımlamıştır: Bütün düzeltmelere rağmen, iki gözle görmesi yüzde 10'dan aşağı olan, normal hayat ve çalışmalarında görme gücünden yararlanma imkanı olmayan kişilere kör denilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nin tanımlamasına göre kör; bütün düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi yüzde 10'dan aşağı olan, eğitim-öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanamayan kişidir. İki gözle görmesi yüzde 30'dan aşağı olan, özel bir takım araç ve yöntemler kullanmadan normal hayat ve çalışmalarında görme gücünden yararlanamayanlar da az görenler olarak adlandırılmaktadır. Görme özrü yaşa bağlı olarak ortaya çıktığında, beraberinde denge, dayanıklılık, tepki süresi ve çeviklik açısından da sınırlı olmanın dezavantajları yaşanmaktadır [7].

Görme engelli bireylerin, koklama, işitme ve dokunma gibi diğer duyularının, görebilen bireylerden daha güçlü olduğu bilinmektedir. Böylece yol-yön bulmaları kolaylaşabilmektedir. Görme engelliler için beyaz bastonlar veya rehber köpekler yardımcı olmaktadır. Ancak yardımcı olmadan da görme engelli bireylerin yaşantılarını sürdürebilmek için çevre tasarımı çok önemlidir.

Görme engelli bireylerin geneline göre kentsel mekânlar tasarlanmalıdır. Buna göre kentsel mekânda zıt renklerin, kabartma yazıların, hissedilebilir yüzeylerin, sesli ikaz sistemlerinin, yönlendiricilerin, ayrıca düşük kaldırımların, rampalarda ve merdivenlerde korkulukların konumlanması gibi görme engellilerin hayatlarını kolaylaştırabilecek elemanların bulunması gereklidir.

2.1.3. İşitme Engelli

Özel eğitim ve tedavi gerektirecek derecede işitme yetersizliği olan kişiye denilmektedir. İşitme engelliler "sağır" ve "ağır işiten" kişiler olarak iki grupta toplanmaktadır. "Sağır" kişiler, görsel bilgiler veren donanımlara bağlıdırlar. İşitme kayıpları bütün düzeltmelere rağmen 70 db'den daha fazla olan, normal yaşam ve aktivitelerinde işitme gücünden faydalanamayacak şekilde özel eğitime ihtiyaç duyanlara "sağır" denir. "Ağır işiten" kişiler, normal yaşam ve aktivitelerinde; işitme cihazları, görsel bilgiler veren cihazlar ve ortak dinleme donanımları gibi yardımcı araçlara bağlı olarak yaşayan kişilerdir. İşitme kaybı, bütün düzeltmelere rağmen 25-70 db arasında olan, özel eğitime ihtiyaç duyanlara denir [3].

Tasarımcılar, işitme engelliler için bildirici ve uyarıcı işaretleri tasarımlarında kullanmalıdırlar. Bu işaretlerin, levhaların işitme engellilere faydalı olabilmesi için anlaşılır, kolay algınalabilir ve yönlendirici bilgiler içermesi gerekmektedir.

2.2. Fiziki Mekân

Mekân en basit tanımıyla bir kişi veya grubun yeridir. Mekân insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir boşluktur. Bu anlamda çevre, yer, egemenlik alanı (territory) ve konum (setting) dan farklıdır [8]. Mekân fiziksel bir ortam olduğu kadar toplumsal boyutu da olan bir unsurdur.

Mekânın fiziksel boyutunun ağırlık kazandığı mekân tanımları pragmatik tanımlar olup son yıllarda mimarlığa ilişkin değinmelerde bunlara çokça yer verilmektedir. Örneğin Moholy-Nagy ve Muck'a dayalı olarak mekân:

a) Objektif mekân
b) Sübjektif mekân

olmak üzere ikiye ayrılır. Mekân üç boyutuyla ölçülebilir, objektif bir gerçeklik olarak vardır. Öteyandan ölçülemeyen boyutları ile varsayılan duyularla kavranabilir ve sübjektif olarak gerçekte var veya yoktur [9].

Mekân, sözlüklerde; "Var olanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük, boşluktur"; "Hiçlik durumu; sınırsız ortam, sonsuz büyük kap ya da hazne"; "Üç boyutlu, yani eni, boyu ve derinliği olan hacim" ve "Yer kaplama" olarak tanımlanmaktadır [10].

Mekân kavramını, dokunma ve görme duyusu aracılığıyla kazandığımızı söyleyen Locke'un empirist görüşünün karşısında, mekân kavramında rasyonel bir analize ulaşan Descartes ve Leibniz'in mekân anlayışı yer alır. Boş mekânın var olmadığını savunan Descartes'a göre, mekân; maddi tözden ya da maddeden başka bir şey değildir. Çünkü mekân işgal eden bir şey, yer kaplayan maddi bir şeydir; yer kaplama ise, mekândır. Mekânın bir öznel, bir de nesnel yanı, bir psikolojik, bir de ontolojik tarafı olduğunu söyleyen Leibniz ise, yalnızca monatların gerçek bir var oluşa sahip olduğu sisteminde, mekânın hiçbir şekilde gerçek olmayıp, mantıksal bir yapım

olduğunu dile getirmiştir. Mutlak bir zaman anlayışı geliştirmiş olan Newton ise, mekânın içeriğinden bağımsız olarak, zorunlu ve sonsuz olduğunu ifade etmiştir. Buna göre mekân tüm diğer varlıkların koşulu olan zorunlu yapıdır. Felsefesinde Newton fiziğini temellendirmeyi amaçlayan Kant da, tüm bu mekân görüşlerinden farklılık gösteren öznel bir mekân anlayışı geliştirmiştir. Buna göre, mekân duyarlığın a*priori* bir formudur [10].

2.2.1. Kamusal Alan (Mekân) Kavramı

Kamusal alanlar, kent sakinlerinin birbiriyle iletişim kurduğu, çeşitli aktiviteleri gerçekleştirdikleri, iç mekânların devamı olarak kent ve toplum yaşamının geçtiği mekânlardır. Toplumun tüm bireylerinin kullanımına açık olan, park, bahçe, yol, meydan, avlu, vb. mekânlardır [11].

Kentsel ortak mekânlar, kentlilerin gündelik ihtiyaçlarını ve ritüel aktivitelerini sürdürdükleri, gerek günlük hayatın akışı içerisinde gerekse düzenlenen eğlence, festival ve toplantılarla toplumun bir araya geldiği kamusal ortak kullanım alanlarıdır[12].

Kentlerin kamusal alanları, kentin karmaşık mekânsal örgüsü içinde herkesin erişebildiği, kentlinin içerisindeki etkinliklere kendiliğinden dahil olduğu, tüm insani değerlerin ortak ve eşit kullanıldığı, birbirinden ayrı yaşamları kesiştiren mekânlardır. Bu alanlar, kentteki etkinlikleri süresince donanımlarını fikirlerin ifade edilmesi yoluyla birbirleriyle paylaşabilen, toplumsal kültür değerleri ve politik değerler üretebilme potansiyeli taşıyan kişilerin ortak mekânıdır. Kamusal alanlar herkese açık olmalarıyla, her çeşit eyleme olanak tanımalarıyla, farklı kamuların oluşmasına, bir arada olmasına, böylelikle yeni ortaklıklarla farklı kamuoyu yaratılmasına olanak sağlayan alanlardır. Kamusallığın ilkesi olarak erişilebilirlik, mekânların herkese her zaman açık olması ve aynı zamanda farklı kullanımları barındırması anlamına gelmektedir [13].

Max Weber'in 1950-1960'li yıllarda "ortak" alanlar veya "yurttaşlara" ait alanlar şeklinde ortaya çıkan alan nitelendirmeleri, 1970'li yıllarda 'kamusal alan' kavramına dönüşmüştür. Kamusal alanı kısaca;

- Ev dışındaki alanlar bütünü,
- Halkın karşılaştığı alan (kafe, dini merkez, üniversite vb.)
- Ekonomik yönüyle, ortaklaşa ekonominin merkezi öğesi,
- Sosyal yönüyle ortak bir dünyanın arabulucusu,
- Demokrasinin meşrulaştığı ortak alan olarak tanımlamak mümkündür [14].

Kamusal alan tanımı ilk kez 1962 yılında Jürgen Habermas'ın "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine Araştırmalar" (Strukturwandel der Öffentlichkeit) adlı kitabında ele almıştır. Habermas, kamusal alanı "özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdukları araç, süreç ve mekânların tanımladığı hayat alanı" olarak tanımlar. Bu tanıma bakılarak kamusal alanın kamuoyunu oluşturan alan olduğu sonucuna varılabilir [15].

Geçmiş dönemlerde kamusalın anlamı kamu yararına olan ile eş düşmektedir. Günümüzde ise, daha çok herkesin gözü önünde olan anlamına gelmektedir. Kamusal mekân ise içinde bulunduğu çevrede yaşayan insanların, hem yapılı çevreye hem de birbirleriyle karşılıklı ilişkiye geçtikleri ortak kullanım alanları olarak tanımlanabilir. Bir başka tanımlamaya göre, kamusal mekân, toplu yaşam senaryosunun gözler önüne serildiği sahnedir. Bir şehrin parkları, meydanları, sokakları insanoğlunun değişimine yön ve şekil verir. Bu dinamik kamusal mekânlar, şehirde hareket için yollar, iletişim için düğüm noktaları, eğlence ve dinlence için umumi yerler sağlayarak yerleşik hayatın önemli bir parçasını oluştururlar [11].

Kişilerin hem fiziksel hem sosyal gereksinimlerini karşılamaları açısından kent yaşamında önemli olan kentsel açık alanlar, kullanıcıların alışveriş ve rekreasyon gereksinimlerini karşıladığı, insanlar arası ilişkilerin kurulduğu, kent yaşamını canlandıran alanlardır. Kentsel açık alanların önemli bir diğer özelliği ise toplumun değişik gruplarını bir arada bulunmalarına olanak sağlamalarıdır. Farklı yaş, cinsiyet,

eğitim düzeyi, sosyo ekonomik yapı ve geçmişe sahip kişilerin bir araya gelip, boş zamanlarını değerlendirdikleri ve alışveriş yaptıkları mekânlardır [16].

Avrupa Konseyi (1986) kamusal alanları ve önemlerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır [17].:

- Kamusal açık alanlar, şehir mirası için önem teşkil eder,
- Bir şehrin mimari ve estetik bakımdan güçlü bir elemanıdır,
- Önemli bir eğitimsel rol oynar,
- Çevrebilimsel yönden ve sosyal etkileşim için önemlidir,
- Toplum gelişimini güçlendirir,
- Özellikle kişilerin psiko-sosyal gerilimlerini dengelemeye yardımcı olur,
- Bir toplumun eğlence ve boş zaman ihtiyaçlarını karşılamakta önemli rolü vardır,
- Çevresel gelişim içinde ekonomik bir değeri vardır.

Kamusal mekânlar sahiplik olgusu çerçevesinde; [11].:

1. Özel kamusal mekânlar: Ev, özel bahçeler, ortak bahçeler
2. Ortak kamusal mekânlar: Parklar, oyun alanları, spor alanları, caddeler, meydanlar, yeşil alanlar
3. Kentsel kamusal mekânlar: Ticari alanlar, sağlık ve eğitim alanları, ulaşım aksları, rekreasyon bölgeleri olarak gruplandırılabilir.

Endüstri Devrimi sonrası kamusal mekânın tarihinde bu değişimin örneklerini görebiliriz. 17. ve 18. yy. şehir ve kasabaların fonksiyonel yapıları araba yolları, yaya yolları ve grid sistem üzerinden kurulmuş şehri göstermekteydi. Bu kamusal mekânlar, kamusal yaşamın temeli ve ticari yaşamın merkeziydi. İngiltere'de caddeler, halka açık yeşil alanlar, meydanlar, kamusal alışveriş marketleri ile bütünleşmiştir. Örneğin Avrupa'nın halka açık mekânları, şehrin girişindeki büyük meydan, meydanda bulunan kilise ve alışveriş dükkânları, halkın günlük bir araya geldiği yerlerdir. 19.yy.da Amerikan şehirleri kurulurken yine Avrupa şehirlerinden etkilenmiş ve büyük bulvarlar, kent parkları inşa edilmiştir. Bu kamusal mekânlar hem aristokrat olan üst sınıfın büyüyen zenginliğini, hem de yeni endüstrileşmiş şehirlerin işçi sınıfının sağlıklı ve güzel yaşama ortamını temsil eder. Daha sonraki zamanlarda çalışan fakir insanlar ve

çocukları için küçük spor parkları, oyun alanları, özellikle orta sınıfın ihtiyacına yönelik rekreasyon alanlar yaygınlaşmıştır. Böylelikle kent kullanıcıları, yaşamsal kaygılardan ve iş stresinden kurtulmak adına, sosyal aktivitelerde bulunmaya, toplumun değişik kesimlerinden insanlarla bir araya gelmeye başlamıştır [11].

2.2.2. Meydan Kavramı

Meydan kelimesinin Türkçe (TDK'ne göre) sözlük karşılığı "geniş, düz ve açık yer, alan"dır [18].

Meydanlar bir kentin tümünün fiziksel, sosyal yapısı hakkında bilgi edinebileceğimiz en önemli mekânlarından biridir. Kent ve onu belirleyen ana öğeler olan meydanlar toplumsal belleğin, kimliğin, aidiyetin oluşumundaki esas etkenlerdir[14].

Rönesans döneminde kentsel planlamanın ilk teorisyeni olan Leon Battısta Alberti, meydan kavramı ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Kentin farklı kesimlerinde birtakım meydanlar yer almalıdır, bir kısmı barış zamanlarında ticaret mallarının sergilenip satışa sunulması için, bir kısmı gençlerin çalışmaları için ve bir kısmı da savaş zamanlarında malları depolamak için kullanılmalıdır. Alberti, Pazar meydanının çeşitli türlerini detaylandırmak ve kentteki bölgelerle aralarında ilişki kurmak için, meydanların farklı pazar alanları olmaları gerektiğini de vurgulamıştır. Meydanlar, kentlerin eğlence mekânlarıdır. Kevin Lynch (1960)'e göre meydan, yoğun kentsel alanlarda oluşturulmuş aktivite odaklarıdır. Başka bir ifade ile de meydanlar, döşenmiş yüksek yoğunluktaki yapılar ile çevrelenmiş, cadde ve sokaklar ile kent bütünü ile ilişkilendirilmiş açık mekânlar olup, insan gruplarını etkileyecek ve buluşmalarını kolaylaştıracak özellikler taşıyan mekânlardır. Meydanlar, bireylere istemli ve istemsiz gelişigüzel hareketlilik sağlayan, içinde sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok, durma imkânı veren ve hareketliliğe zorlamayan mekânlardır. [19].

Tarihteki ilk meydan örneği, eski Yunan şehirlerinde (Polis), Agora olarak görülmüştür.

Ortaçağ döneminde kurulan şehirlerde (M.S. 11. ve 12. yüzyılda), daha mütevazı ve düzensiz, kendiliğinden biçimlenen, insanın hakim öğe olabileceği pazar meydanları kilise yakınında oluşmuştur. Böylece meydan hem dünya hem de din işlerinin görüldüğü, gereksinimlerin karşılandığı toplantı alanları özelliği kazanmıştır [20].

Osmanlılar döneminde meydan sözcüğü, şehir içinde ya da dışında yer alan, pazar kurulan, spor ya da çeşitli açık hava etkinliklerinin yapıldığı yerler için kullanılmıştır [13].

Eski zamanlarda da meydanlar çok fonksiyonlu olmuşlardır. Ortaçağ Pazar yeri olan meydanlar çoğu Avrupa kent ve kasabalarının kalbi durumundadır. Ekonomik, sosyal, kültürel yurttaşlık hayatının merkezidir. Bu dönemde meydanlar insanlara birbirleriyle konuşma, birlikle çalışma, faaliyetlerini koordine etme, festivaller düzenleme ve birlikte kutlama gibi işlevlere olanak sağlamaktadır. Geleneksel yerleşimlerde mekânsal tanımlılık ve toplumsal anlam içeren organik kentsel doku, geçmişteki kullanımlarıyla kamusal mekânların yaşamın önemli bir parçası olduğunu gösterir [21].

Ortaçağın mütevazı, organik meydan mekânı ve öğelerine karşın, Rönesans meydanlarında geometrik düzen esas olmuş, simetri, belirli bir aksa bağlı geometrik düzen kurguyu yönlendirmiştir.

15. yüzyılda İstanbul'da kentsel açık meydan olgusu külliyelerin büyük dış avlularıyla kendini göstermeye başlamıştır. İstanbul'da 16. ve 17. yüzyıllarda kentin çeşitli yerleri mesire yerleri olarak kullanılmaya başlanmıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde mesire yerlerine ek olarak, kentsel mekân oluşturan meydan çeşmelerinin ortaya çıktığı görülür. Etrafı açık meydan çeşmesi tam bir kent meydanı oluşturmasa da, etrafından dolaşılan bir yapı olarak çevresinde bir mekân yaratmıştır. Osmanlı'da mahalle ölçeğinden kentsel ölçeğe geçen meydanlardan en önemlileri Atmeydanı ve Okmeydanı olarak tanımlanabilir [14]. Bunun dışında aslında Osmanlı döneminde batı anlayışında bir meydan bulunmamakta, bireylerin biraraya gelerek meydan yerine kullandıkları açık alanların cami avluları olduğu görülmektedir.

2.2.3. Erişilebilirlik Kavramı

Herkes mekândan bağımsız ve eşit olarak faydalanma hakkına sahiptir. Ulaşılabilirlik yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek anlamına gelmektedir [22].

Erişebilirliğin sağlanmasında başka bir ifadeyle bir mekânın fiziksel olarak kullanılabilir olmasında beş temel bileşenden söz edilebilir [23].:

- Yeterli genişlik
- Yeterli dönme alanı
- Yeterli yükseklik ve boy hizası
- Yüzeylerin özellikleri
- Yönlendirme ve uyarma araçları için gerekli düzenlemeler

Yeterli genişlik; yaya ve araç yollarında ve çevresinde bulunan merdiven, rampa ve kentsel mobilyaların engelliler başta olmak üzere herkes için yeterli genişliği sağlaması gerekmektedir.

Yeterli dönme alanı; öncelikle engelliler için standartların (tekerlekli sandalye boyutları gibi) incelenmesinden başlayarak yaşlı, çocuk ve birtakım eşyaları kullanan veya taşıyan bireylerin rahat hareket edebilmeleri için gerekli genişlikte alan gerekmektedir.

Yeterli yükseklik ve boy hizası; bir mekânın veya alanın boyutsal olarak yatayda ve dikeyde bulunan kentsel elamanların standart dışı olması tehlike oluşturabilir.

Yüzeylerin özellikleri; bir mekânın herkes için erişilebilir olması yüzeyin kaygan olmaması ve engellerden arındırılmış olması ve herkesin rahat yürümelerini sağlamak açısından, ışık yansımalarını önleyecek malzeme seçimi kullanılmalıdır.

Yönlendirme ve uyarma araçları için gerekli düzenlemeler; özellikle görme ve işitme engelliler için önemli olan bu bileşenin özelliği, alanda yönlendirme ve uyarma donanımlarına yer vermektir. Yaya yolunda bariyer, engel, merdiven gibi kullanımları önceden uyaran ve fark edilebilir işaretlemelere bağlıdır.

2.2.4. Evrensel tasarım

Evrensel tasarım kavramını ilk defa kendisi de bedensel engelli olan Amerikalı Mimar Ron Mace 1980'de ortaya çıkarmıştır.

Her ülkenin kültürü farklı olduğundan bu konuya yaklaşımlar da farklı olmaktadır. Evrensel tasarım terimi bazı ülkelerde herkes için tasarım (design for all), kapsayıcı tasarım (inclusive design), vb. farklı terimlerle ortaya çıkmaktadır.

Evrensel tasarım; "Tüm alanların niteliğinin tüm kullanıcılar tarafından kullanılabilir olması gerektiğini belirten bir felsefedir. Evrensel tasarım herkesin her zaman, her nesneye ve her yere erişebilirliği düşüncesidir. Evrensel tasarım, mümkün olan en fazla sayıda kullanıcıya bağımsızlık sağlayan, kullanıcıların özel gereksinimlerine uyum sağlayan, estetik olarak üst seviyede, kullanıcı ile iletişimi kolay, sürdürülebilir tasarımlardır ve detayları önemsemektedir" [24]. Başka bir ifadeyle, evrensel tasarım sadece engellilere yönelik bir tasarım değildir.

Evrensel tasarımın amacı mümkün olduğunca çevrenin (fiziki mekanın) daha çok kişi tarafından kullanılabilir hale getirilerek, herkesin hayatını kolaylaştırmak amacı ile mekanı en rasyonel şekilde kullanışlı hale getirmek ve bunu en az veya hiçbir ek maliyet olmaksızın tasarlamayı gerçekleştirmektir.

Evrensel tasarımdan her yaştaki insanlar yararlanabilir. Bu konseptin anlamı, alanların uygun hale getirilmeleri değil, engelli bireyler dâhil olmak üzere tüm insanların ihtiyaçlarını karşılayan daha kapsayıcı bir şekilde tasarlamak ve inşa edilmesini sağlamaktır. Bu nedenle, herkesi düşünen ve kapsayan tasarımlar henüz daha tasarıma başlanırken, kullanıcıların çeşitlendirilmesiyle başlar.

Ron Mace'e göre bu kavram yedi ilkeye dayanmaktadır:

- Eşit kullanım,
- Kullanımda esneklik,
- Basit ve sezgisel kullanım,
- Algılanabilir bilgi,
- Hata toleransı,

- Düşük fiziksel efor,
- Boyut ve kullanım için alan.

Evrensel Tasarım Merkezi (The Center of Universal Design) mimarlardan, endüstri tasarımcılarından, mühendislerden ve çevre tasarımcılarından oluşan çalışma grubu ile bir araya gelmiş ve evrensel tasarım prensiplerini belirlemiştir. Belirlenen bu prensipler, varolan tasarımların değerlendirilmesi, tasarım ürününe rehberlik edilmesi ve daha fazla kullanılabilir ürünler ve çevreler hakkında tasarımcılar ve tüketicilerin eğitilmesi için gereklidir ve mümkün olduğu kadar çok kullanıcının ihtiyaçlarını karşılayabilecek özelliklerle daha iyi bütünleşmesinde tasarımcılara rehber niteliği taşımaktadır. 1995 yılının aralık ayında "Evrensel Tasarım Merkezi" evrensel tasarım prensiplerinin birinci versiyonunu yayınlamış, bunu ikincisi takip etmiştir [25].

1. Eşit Kullanım Prensibi: Eşit kullanım, tasarımın farklı yeteneklere sahip insanlar için kullanılabilir ve satın alınabilir olması anlamına gelmektedir. Ayrıca, ayrım yapmadan bütün kullanıcılar için eşit olan hizmetler sağlanması, mahremiyetin korunması ve tasarımın genellikle çekici düşünülmesi anlamına gelir. Tasarım çok farklı yetenekleri olan insanlar tarafından kullanılabilir olmalıdır. Bu hem ürün tasarımı için, hem de mekân tasarımı için geçerlidir.

2. Kullanımda Esneklik Prensibi: Kullanımda esneklik, tasarımın kişisel tercihler ve yeteneklerin geniş alanını barındırmasını sağlar. Tasarım kişisel tercihler ve yetenekler konusunda geniş seçenekler içermelidir. Kullanıcıların kendileri için uygun olan tercihi yapabilmeleri için gereklidir.

3. Basit ve Sezgisel Kullanım Prensibi: Basit ve sezgisel kullanım, tasarımın veya hizmetin kullanıcının tecrübesine, bilgisine, yabancı dil yeteneğine veya mevcut konsantrasyon seviyesine bakmaksızın kolay anlaşılabilir olmasını sağlar. Tasarımda basitliği sağlama gereksiz karmaşıklığı gidermeyle, tutarlı biçimde bilgi sağlamayla ve okuryazarlık ve yabancı dil becerilerinin seviyelerine göre hareket edilmesiyle gerçekleşir. Tasarımın kolay anlaşılabilmesi için basit ve kolay algılanabilir olması gerekmektedir.

4. Algılanabilir Bilgilendirme Prensibi: Algılanabilir bilgilendirme çevredeki koşullara ve kullanıcının duyusal yeteneklerine bakmaksızın bilginin etkili bir şekilde nakledilmesi anlamına gelir. Algılanabilir bilgilendirmenin kaliteli olması bilgi dağıtımında farklı tarzların kullanımı, dikkati çeken gerekli bilgi, açık ve kolay açıklamalar verme ve duyusal kısıtlamalara sahip insanların tüm dikkatlerini verebilmeleri için ulaşılabilir tarzda bilgi sağlama ile gerçekleşir.

5. Tasarımda Hata Payı Prensibi: Tasarım kaza eseri olan planlanmamış hareketler sonucunda oluşan tehlikeleri veya kötü sonuçları mümkün olduğu kadar azaltıyorsa, bu evrensel tasarımın tasarımda hata payı prensibidir. Evrensel tasarım tüm kullanıcıları tehlike ve kazalara karşı korumalıdır.

6. Düşük Fiziksel Güç Kullanımı Prensibi: Düşük fiziksel güç harcanması, kullanıcıların minimum yorgunluk ile randımanlı ve rahat bir şekilde ürün ve mekanları kullanabilmeleri anlamına gelir. Tasarımcı hep kendini tekrar eden hareketlerden kaçınmalı ve başından sonuna kadar aynı şekilde sürdürülen fiziksel gücü azaltmalıdır. Tasarım ürünleri ve mekanlar minimum güçle konforlu bir şekilde kullanılabilmeli, mekan ve çevre minimum güç harcanacak şekilde ulaşılabilir olmalıdır.

7. Yaklaşım ve Kullanım İçin Boyut ve Mekan Sağlanması Prensibi: Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekan sağlandığı zaman mekan ve ürün, beden ölçüsüne, durumuna veya devingenliğine bakmaksızın bütün kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılar. Oturan veya ayakta duran kullanıcı için rahatlık sağlanmalıdır, yardımcı araçlar ve kişisel yardım için yeterli alan sağlanmalıdır [25].

2.3. Engellilerin Kentsel Alanda Karşılaştıkları Sorunlar ve Engelsiz Çevre

Engelsiz çevre, çevrenin engelsiz alan olarak düzenlenmesi demektir. Engelsiz çevrenin anlamı, engellerle karşı karşıya kalmadan herkesin kolaylıkla hareket edebilmesidir.

Çevrede muhtemel olumsuz etkilerin örnekleri şunlardır [26].:

- Bir işitme engelli bireyin yanında işaret dili tercümanı olmaması,

- Bir tekerlekli sandalye kullanıcının bina içinde banyo veya asansör kullanamaması,
- Görme engelli kişinin ekran okuma yazılımı olmadan bilgisayar kullanamaması.

Engelsiz çevrenin (tasarımın) en önemli örneklerinden biri merdiven-rampa birlikteliğidir. Merdiven bulunan her yerde mutlaka rampa da bulunmalıdır. Rampanın eğimi ve genişliğinin tekerlekli sandalye standartlarına uygun olması gerekmektedir. Eğer alanın genişliği hem merdiven hem de rampa için yeterli değilse, sadece rampanın kullanılması en uygunudur. Bir diğer önemli unsur da görme engelliler için zeminin üzerinde onlara kılavuzluk edecek farklı malzemeden döşenmesidir. Çevrenin tamamen engelsiz olması için işitme engellilere de de alanın belirli bölgelerinde sesli ikaz sistemleri yerleştirilmelidir.

BÖLÜM 3

KURUMSAL ÇERÇEVE VE YASAL MEVZUAT "DÜNYA VE KOSOVA İÇİN"

Herkesin, hiçbir ayrım yapılmadan aynı haklara sahip olması gerektiği bilinmektedir. Bununla ilgili olarak insanların haklarını koruyan yasalar düzenlenmektedir. İnsan hakları çerçevesinde özel olarak korunması gereken çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi gruplar için özel yasalar da mevcuttur.

Avrupa Birliği'ne bağlı olarak çalışan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Sürekli Toplantısı'nın 17-19 Mart 1992'de Strasburg'ta yaptığı 27. oturumunda "Avrupa Kentsel Şartı" kabul edilmiştir. Bu şartın kentlerdeki engelli kişilerle ilgili ilkeleri şunlardır [27].:

- Kentler herkesin her yerden yararlanabileceği biçimde tasarlanmalıdır.
- Engelli kişilere yönelik politikalar aşırı korumayı değil, toplumu bütünleştirmeyi (entegrasyonu) amaçlamalıdır.

Amerika Birleşmiş Devletleri'nde (ABD) engellilere yönelik geliştirilmiş ilk örnek; American National Standards Institute (ANSI) tarafından, 1961 yılında yayınlanan A 117.1 standartlarıdır. Bu standartlar özürlüleri, rehabilitasyon uzmanlarını, tasarımcıları, yapımcıları, üreticileri ve resmi yetkilileri temsil eden 50'yi aşkın kuruluşun oluşturduğu bir komite tarafından hazırlanmıştır. Mimari Engeller Yasası (UFAS); yapılarda tasarım, inşaat ve tadilat aşamalarında uyulması gerekli standartları tanımlamaktadır. ABD'de ilk federal yasa 1968'de yürürlüğe giren the Architectural

Barriers Act (ABA) (Mimari Engeller Yasası)'dır. Bu yasa "tamamı ya da bir kısmı devlet bütçesi kullanılarak inşa edilen bütün yapıların özürlü kullanımına uygun olarak yapılması" şartını getirmektedir. Sadece devlet bütçesi ile yapılan yapıları kapsaması nedeniyle kapsamı sınırlı olsa da, bu yasa çok etkili olmuş ve American With Disabilities Act (ADA) (Özürlü Amerikalılar Yasası) gibi daha sonra geliştirilmiş özürlülerle ilgili pek çok yasal düzenlemenin temelini oluşturmuştur. [5].

Bu standartların dışında, ABD'de Education of All Handicapped Children Act (1975) (Bütün Özürlü Çocukların Eğitim Yasası) gibi önemli belgeler de mevcuttur.

Kosova

1999 yılında Kosova savaşının sonra ermesinden sonra, Kosova Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (United Nations Securıty Council Resolution) 1244 sayılı kararı ile yönetilmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) misyonu Kosova da 'UNMİK' (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Mişyonu - United Nations İnterim Mission in Kosovo) ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri (SRSG) Özel Temsilcisi tarafından yönetilmektedir. 1244 sayılı karara göre, UNMİK Kosova'da geçici yerli – yönetim kurumlarını (PİSG) desteklememıştır.

Aralık 2000'de, UNMİK yönetiminde 'Engellilik Görev Güçü' (Disability Task Force) çalışma grubu kurulmuştur. Bu grup UNMİK kurumlarının temsilcileri, yerel ve uluslar arası sivil toplum örgütleri ve diğer ilgili kuruluşların temsilcileri tarafından oluşturulmuştur. Grubun birincil görevi, Kosova'da engellilere ilişkin kapsamlı bir strateji geliştirmektir. Birleşmiş Milletler Standartlar Kuralları doğrultusunda Engelliler için Fırsat Eşitliği'ni sağlamaktır. Bu stratejinin amacı, Anayasa çerçevesinde hedefte engelliler olmak üzere insan hakları yaklaşımını güçlendirmektir [28].

Uzun süren çalışmalar sonucunda 3 Aralık 2001 tarihinde (Dünya Engelliler Günü), "Kosova'da Engellilik Sorunu için Kapsamlı Politika Çerçevesi" belgesi yayınlanmıştır. Bu belgede detaylı olarak Kosova'da mimari yönden engellilerin karşılaştığı bütün sorunlar araştırılmış ve öneriler verilmiştir.

26 Nisan 2006 tarihinde, Engellilerin Ulusal Konseyi kurulmuştur.

Kosova, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiş ve uluslar arası topluluğuyla koordineli Ahtisaari Planının uygulanmasını devralmıştır.

Kosova Cumhuriyeti'nde erişilebilirlik ile ilgili yasal çerçeveye bakıldığında, 2004 yılında inşaat sektörünü ilgilendiren bir kanun düzenlediği görülür (Law on Construction 2004-15). Bu Kanun kapsamında, 2007 yılında "Engelliler İçin Binaların Teknik Gereksinimleri Yönetim Kılavuzu" olarak adlandırılan teknik ve idari şartlar ilave edilmiştir. Bu belge 64 sayfadan oluşmakta ve açık ve kapalı alanlarda bulunan elemanların (kent mobilyaları, aydınlatma elemanları, tuvaletler, merdivenler, rampalar vb) engelliler için standartlarını yansımaktadır.

Kamu binaları ve halka açık özel binalar için erişilebilirlik altyapısını sağlamak için İpek Belediyesinin (Kosova) girişimleri olmuştur. Bu Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABİTAT United Nations Human Settlements Programme) tarafından desteklenmiştir.

OHCHR*[1] tarafından 2006 yılında yayınlanan "Engelli Hakları Sözleşmesinin" 20 maddesinde kişisel erişebilirlikle ilgili olarak; kişisel erişilebilirliği sağlamak için devlet en etkili önemler alacaktır ifadesi yer almıştır.

Kosova'da yerel yönetim birimleri genel çerçevede yapılandırılmıştır. Birçok Sivil Toplum Kuruluşu (NGO) tarafından da araştırmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri Kosova'da var olan Sivil Toplum Kuruluşu Handikos'tur.

STK Handikos, Kosova Başbakanlık Ofisi ve İtalya'dan gelen uzmanlarla birlikte 2009 yılında "Kosova Cumhuriyeti İçin Ulusal Engelliler Eylem Planı 2009-2011" (National Disability Action Plan for the Republik of Kosovo 2009-2011) adlı belgeyi hazırlamıştır. Bu stratejik doküman engellilerin hakları alanında Kosova Cumhuriyeti'nin çalışmalarında daha etkin, sürdürülebilir ve koordineli bir politika oluşturduğunu göstermektedir.

* The Office of United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), part of the UN Secretariat, has been given a unique mandate to promote and protect all human rights. Headquartered in Geneva, the Office is also present in some 50 countries and territories. OHCHR has had a presence in Kosovo since 1998.

Ayrıca, Başbakanlık Ofisi tarafından 2013 yılında hazırlanan "Engellilerin Haklarına İlişkin Ulusal Strateji 2013-2023" belgesinde dördüncü ve beşinci stratejik hedefte engellilere yönelik altyapının oluşturulması için stratejiler belirlenmiştir.

Birleşmiş Milletler'in hazırladığı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de, Kosova'daki seçimlerde görme engelliler de oylarını kullanabilmektedirler.

BÖLÜM 4

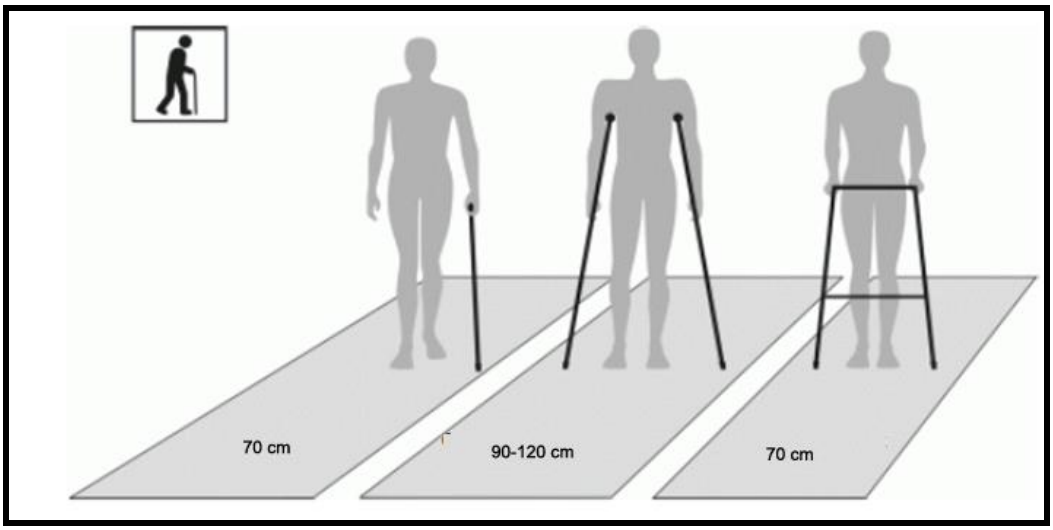
ENGELLİLERE YÖNELİK MEYDAN TASARIMI VE PLANLAMA KRİTERLERİ

Alan araştırması Kosova bölgesini kapsadığından bu bölümde Kosova'da Engelliler İçin Binaların Teknik Gereksinimleri Yönetim Kılavuzu'ndaki standartlar ve ADA standartları incelenmiştir. Yaya yolları ve kaldırımlar, merdivenler, kent mobilyaları ve kentsel alanda bulunan diğer elemanların boyutları ve standartlarına yer verilmiştir.

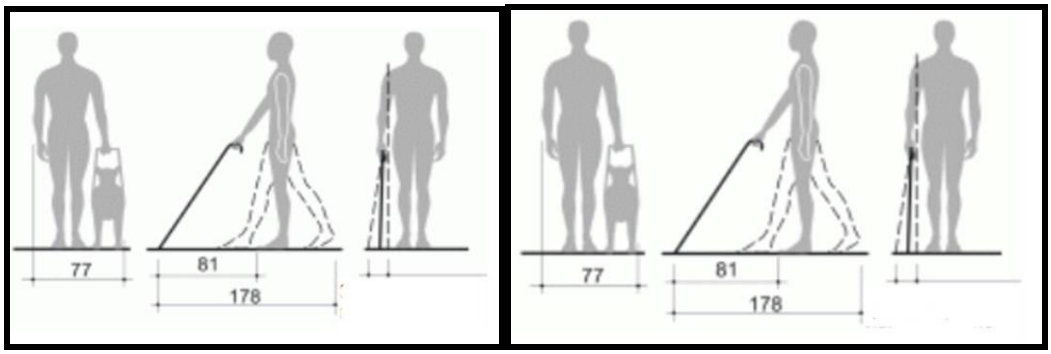
4.1. Yaya yolları ve kaldırımlar

Yaya yollarının ve kaldırımların temel görevi yapıları ve mekânları dış mekânda birbirine bağlamaktır. Yaya yollarının ve kaldırımların, uygulama aşamasında tasarım hedefi, tüm kullanıcılar, özellikle görme engelliler veya hareket kısıtlığı olanlar tarafından ulaşılabilir olmasıdır. Yürüme yüzeyi kaygan olmamalı, iyi aydınlatılmalıdır. Hissedilebilir yüzeyler, görme özürlü veya az gören kişiler için güvenlik sağlamaktadır.

Toplumdaki tüm bireylere özellikle görme engelliler ve hareket kısıtlığı olanlara uygun olması için kaldırımların doğru tasarlanması oldukça önemlidir. Yani, ulaşılabilirliğin sağlanması, temiz, güvenli, yeterli genişlikte olması gerekmektedir. Örneğin Şekil 3.1 ve 3.2'de Kosova'da Engelliler İçin Binaların Teknik Gereksinimleri Yönetim Kılavuz'una göre yaya yolları genişliği (baston veya yardımcı köpek kullanıcısı) ile ilgili standartlar görülmektedir.

Şekil 3.1. Yaya yolu genişliği [6].

Şekil 3.2. Baston veya yardımcı köpek kullanıcısı için yaya yolu ölçüleri [6].

Ulaştırma Bakanları Avrupa Konferansı'nda (ECMT)* , kaldırımların standartları aşağıdaki gibidir:

- Engeli olmayan minimum uzunluktaki yolum 18 m (tercihen 20-25 m) genişlikte olması gerekir.

- Otobüs duraklarında ve dükkân önlerinde bu genişlik daha da fazla olmalıdır.

  Otobüs duraklarında: 30 m

  Dükkân önlerinde: 35 m olması uygundur.

* Ulaştırma Bakanları Avrupa Konferansı 17 Ekim 1953 tarihinde Brüksel'de imzalanan bir Protokol ile kurulmuş hükümetler arası bir kuruluştur. Yaklaşık 39 ülkenin üyesi olduğu ve ülke içi ulaştırma sektörünün politika konusunda işbirliği yapabilecekleri bir forum niteliğindedir.

- Mümkün olduğu takdirde yol eğiminin %5 (1/20) den fazla olmaması gerekir.
- Yol eğiminin %5 den fazla olması gerektiği takdirde 10 metre aralarla uzunluğu 1800 mm olan düz alanlar ayrılmalıdır.
- Yağmur suyu drenaj eğimlerinin %2,5 (1/40)dan fazla olmaması gerekir. Bu eğim daha fazla olduğu takdirde tekerlekli sandalye kullanıcısının düz bir çizgide ilerlemesi güçleşir.
- Dik yokuşlarda yolun tek veya iki kenarında 1 m yüksekliğinde bir korkuluğun olması gerekir. Bu korkuluk tekerlekli sandalye kullanıcılarının ve baston kullanan kişilerin güvenliğini sağlar.
- Yolun yüzeyi kaygan olmamalı ve tekerlekli sandalyelerin tekerleklerinin sıkışmaması için kaldırım taşları arasında boşluklar bulunmamalıdır.
- Yol kaplama malzemeleri ve ızgaralar kaygan olmamalı, döşeme yüzeyi ile eş seviyede olmalıdır.
- Yola herhangi bir uzantının olmaması gerekir (örneğin ağaç dalları, levhalar). Eğer varsa, bu uzantıların yerden yüksekliği 21 m den az olmamalıdır. (Tercihen 25 m olmalıdır).
- Kaldırımlardaki engellerden kaçınmanın mümkün olmadığı yerlerde, örneğin trafik levhaları, sokak lambası direği gibi, bunların üzerinde 1,40 m ile 1,60 m arasındaki boyda, zıt renkte bant olması gerekir. Bu bantın alt bölümü yer seviyesinden 1,5 ile 1,7 metre yükseklikte olmalıdır. Kaldırımdaki ağaçların etrafında görme özürlüleri uyarıcı nitelikte ayırt edici yüzey (çakıl taşı, parmaklık gibi) döşenmelidir.
- Oturma banklarının 100 metrede bir aralıklarda yerleştirilmesi uygun olur.

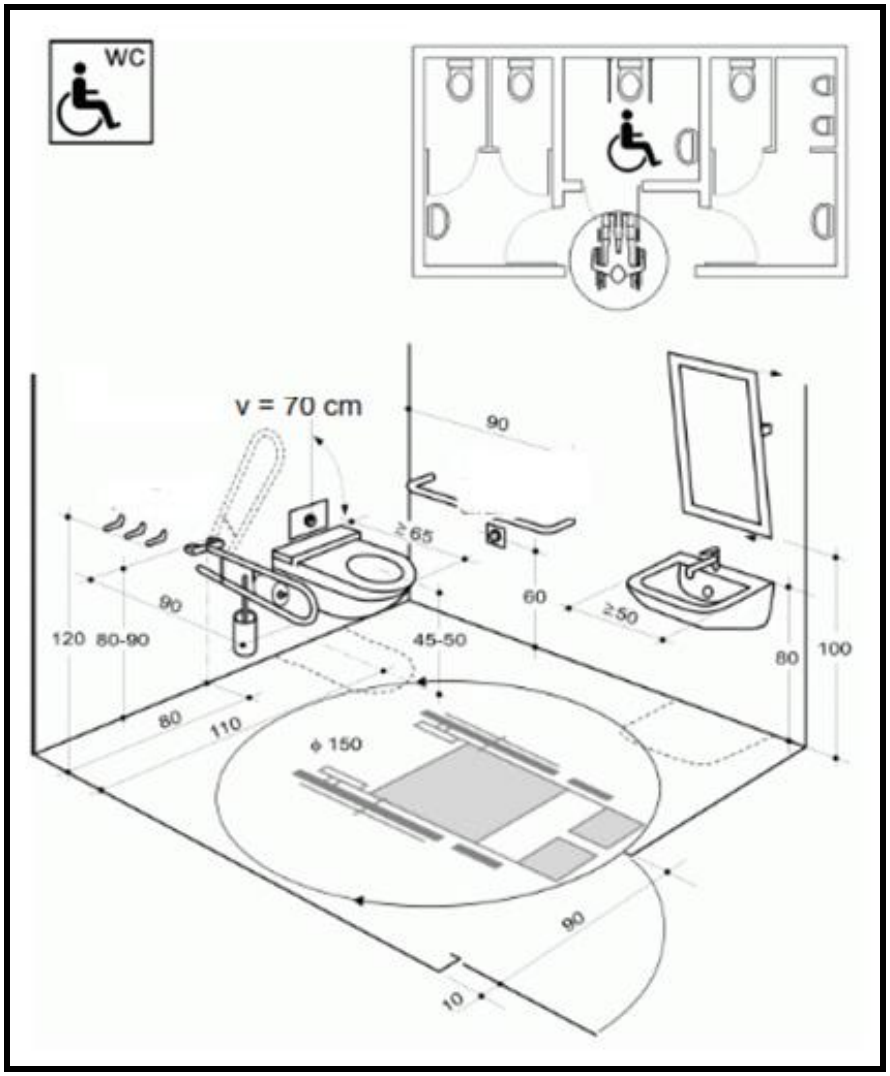
4.2. Kamusal Tuvaletler

Tuvaletlerin engelliler için belirli standartları vardır. Tekerlekli sandalyedeki insanların ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Şekil 3.3, 3.4 ve 3.5'de Kosova Engelliler İçin Binaların Teknik Gereksinimleri Yönetim Kılavuzu'na göre tuvalet ile ilgili standartlar görülmektedir [6].

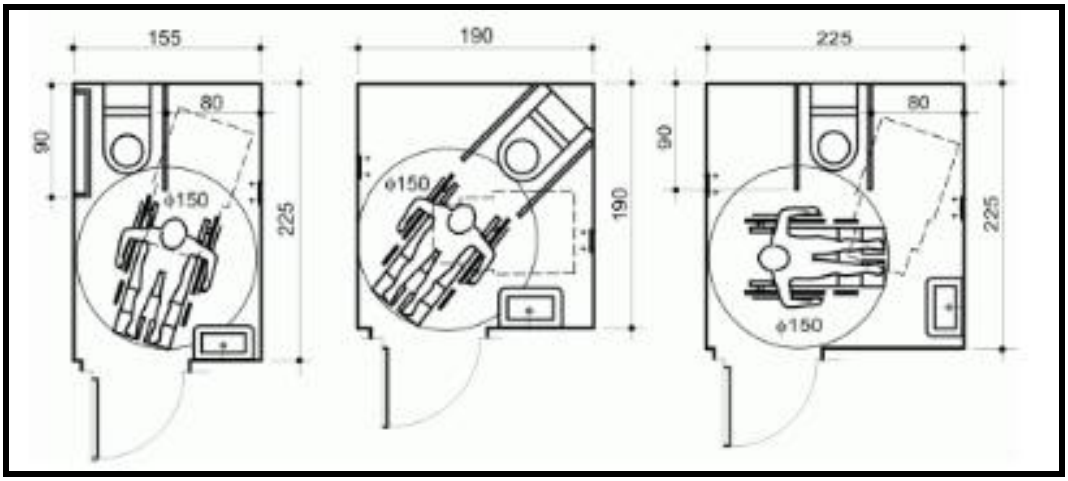
Tuvaletler:

- Dışarıdan açılma ve minimum 90 cm genişlikte olmalıdır.

- Klozetin yüksekliği 45-50 cm olmalıdır ve iki tarafta 80-90 cm yükseklikte, duvara monte edilmiş tutacak olmalıdır.
- Klozetin kenarı ve duvarın mesafesi en az 65 cm olmalıdır.
- Klozetin sifonu 70 cm yükseklikte veya sensorlu olmalıdır.
- Lavabonun genişliği en az 50 cm ve yüksekliği 80 cm ve duvar yakınında bulunmalıdır.
- Klozetin ve lavabonun ön kısmı en az 90 cm genişlikte olmalıdır.
- Sandalye kullanıcıları için boş alanın çember çapı en az 150 cm olmalıdır.
- Döner aynanın yüksekliği 100 cm.
- Eşya askısının yüksekliği 120 cm.

Şekil 3.3. Engelliler için tuvalet standardı [6].

Şekil 3.4. Engelliler için tuvalet boyutları [6].

4.3. Ulaşım

Kosova Engelliler İçin Binaların Teknik Gereksinimleri Yönetim Kılavuz'una göre ulaşım aşağıdaki gereksinimlere uygun olmalıdır (Şekil 3.6 ve 3.7).

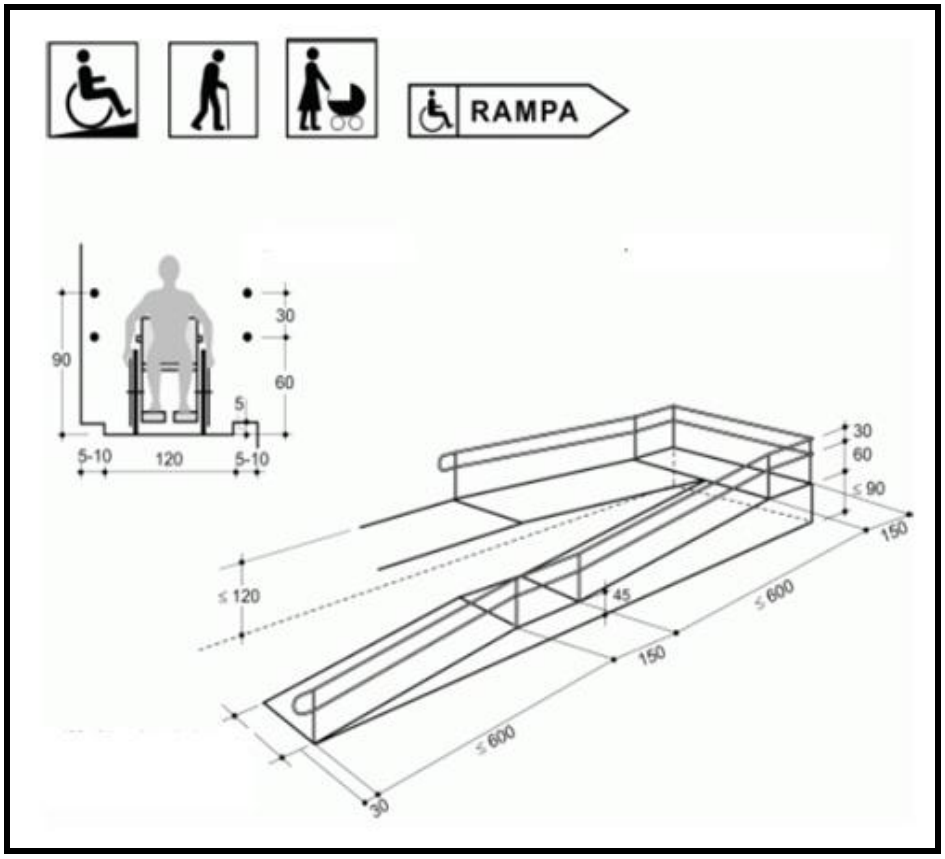
- Koridor genişliği en az 150 cm olmalıdır,
- Yürüyüş yüzeyleri aynı seviyede düzenlenmiş olmalıdır,
- Aynı seviyede olmayan yüzeyler için erişilebilir elemanlarla ilişki sağlanmalıdır,
- Eşiği olmayan iletişim kapısı en az 90 cm olmalıdır,
- Kapı ve bölme duvarlarda, 1.5 m^2 den daha büyük yüzeylerde transversalı olmayan cam kullanıldıysa, 90-160 cm yükseklikte görünür işaretlerin olması gerekmektedir.

4.4. Rampalar

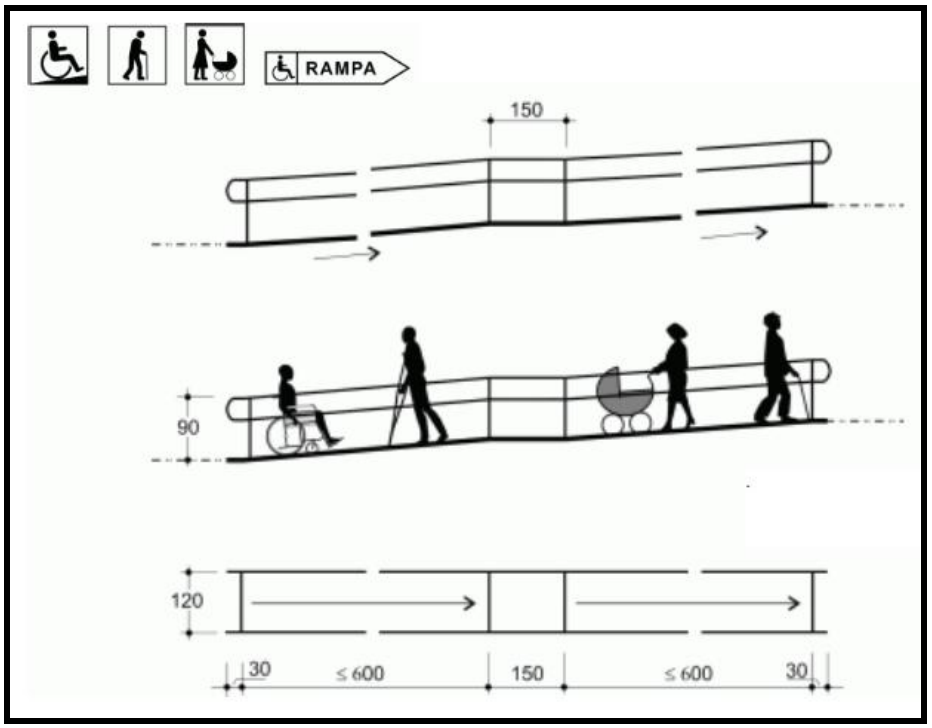
Rampalar en çok uygulanan mimari elemandır. Rampaların, kaldırımlarda, bina girişlerinde, yaya geçişlerinde tasarlanması gerekmektedir. Bunların yükseklik farkının (eğim) tekerlekli sandalye kullanıcıları, bebek arabalılar, görme engelliler açısından ergonomik olması gerekmektedir.

Rampaların belli koşulları olmalıdır. Örneğin aynı kılavuza göre (Şekil 4.8, 4.9, 4.10):

- Rampalar 120 cm'ye kadar farklı yükseklikliklerde dış veya iç alanlarda yüzeye erişim için kullanılır.
- Rampa eğimi 1:20 (5%) olmalıdır; dış alanlarda en az 120 cm genişliği;
- En az 150 cm dinlenme uzaklığı her 6 m uzunluğundaki rampada yer almalıdır;
- Kaygan yüzey olmamalıdır;
- Korumasız kısımlarda taşıma kolu ile korkuluk;
- Taşıma kolunun çapı 4 m olmalıdır ve avuçla kolayca tutulabilir şeklinde 60 cm ve 90 cm iki yükseklikte olmalıdır.
- İstisnası olan alanlarda 76 cm'ye kadar yükseklik farkına ve eğimi 1:12 (8%) izin verilir vb (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Rampa boyutları [6].

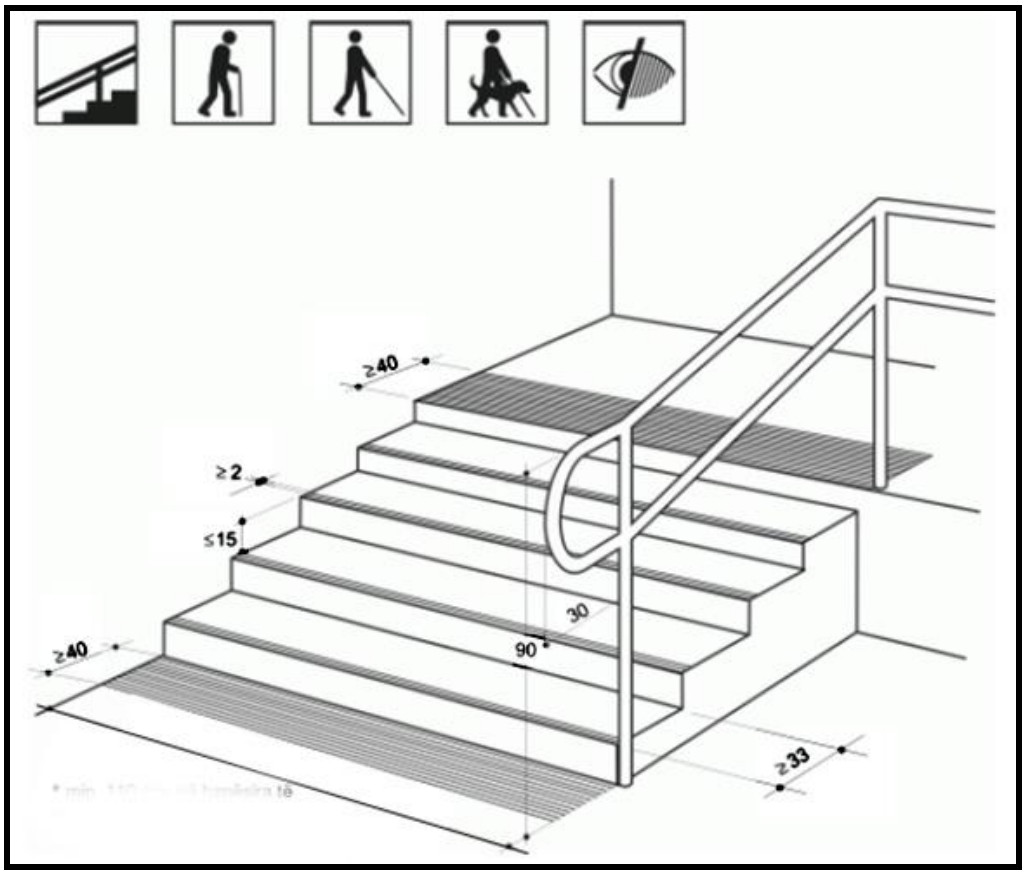

Şekil 3.7. Merdiven rampa boyutları [6].

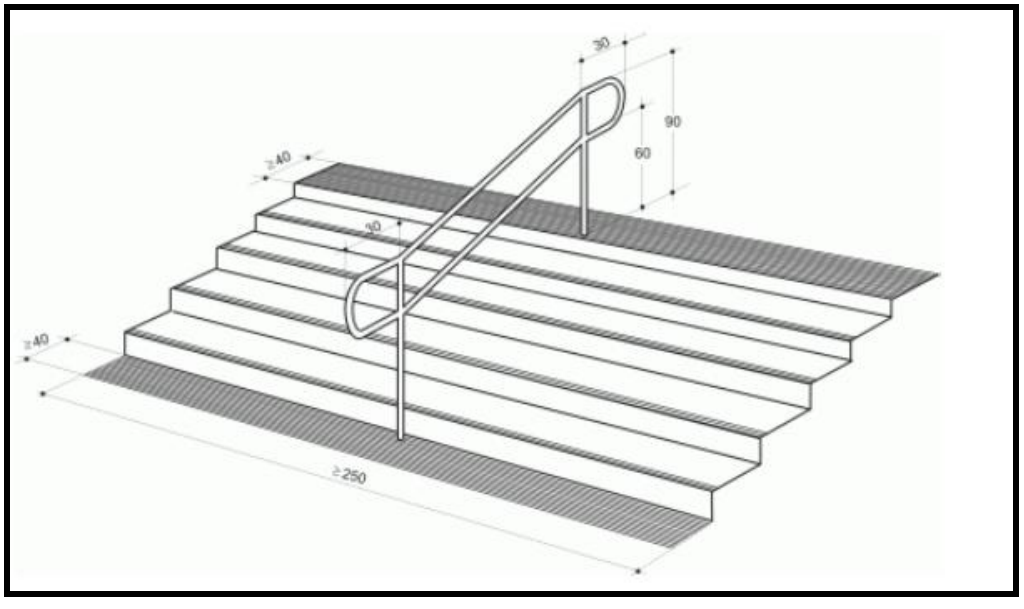
4.5. Merdivenler

Farklı yüzey yüksekliği ihtiyaçlarına erişmek için merdiven kullanılır.

Merdivenlerin, düşük fiziksel güç ihtiyacı açısından düz kollu ve sahanlıklı olması tercih edilmektedir. Döner merdivenler geometrik belirsizlikten dolayı (özellikle görme engelli ve hareket kısıtlılığı yasayan bireyler için) tehlike oluşturabilmektedir. Yaklaşım ve kullanım için bir merdivenin minimum genişliği tek yönlü geçiş için 90 cm ve çift yönlü geçiş için 150 cm'dir. Merdivenlerde basamak genişliği 28-30 cm, basamak yüksekliği 15-16 cm olmalıdır (Şekil 3.8 ve 3.9), [29].

Şekil 3.8. Merdiven boyutları [6].

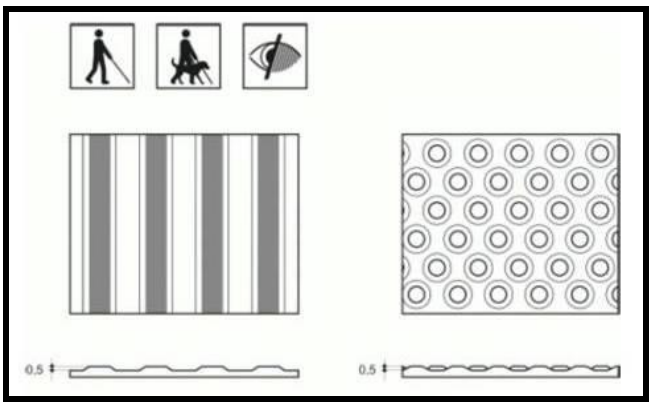
Şekil 3.9. Genişliği 2,50 m'den fazla olan merdivenler için boyutlar [6].

Evrensel tasarım prensiplerinden yola çıkarak merdivenlerin basamak rıhtı yüksekliği 15 cm'yi geçmemelidir.

4.6. Zemin kapamaları

Hissedilebilir yüzeyler, görme engelliler ve az gören bireyler için şarttır.

Şekil 3.10'de görülmekte olan hissedilebilir yüzey kabartma yüksekliği 5 mm olmalıdır. Bedensel engellileri rahatsız etmeyecek şekilde ve ayakkabılı iken algılanacak kadar veya beyaz sopa ile aşina olmalıdır. Ayrıca kar, su veya kalıntılardan kolayca temizlenebilir olmalı ve sandalye kullanıcıları için uygun olmalıdır. Aynı zamanda az gören bireyler için bu yüzeyler zıt renklerde boyanmalıdır (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. Hissedilebilir yüzey [6].

Hissedilebilir yüzeyler iki grupta toplanabilir: olası tehlikeye karşı uyaranlar ve bilgilendirenler.

Olası tehlikeye karşı uyaranlar aşağıdaki durumlarda kullanılmalıdır:

- Yaya geçitlerinde (kontrollü ve kontrolsüz geçitler arasındaki farkı belirtmek için renk de kullanılabilir),
- Tren, tramvay yolu veya yükseltilmiş otobüs platformu kenarlarında,
- Diğer tehlikeler konusunda uyarmada; merdiven, seviyeli geçiş, hızlı trafiğin olduğu yere yaklaşım vs.

Bilgilendirme yüzeyleri aşağıdaki durumlarda kullanılabilir:

- Geniş alanlarda yol gösterici olarak veya karmaşık yaya bölgelerinde,

- Otobüs durağı, telefon kulübesi, tuvalet vb. yerleri haber vermek için [30].

4.7. Kent mobilyaları

Kent mobilyaları, kentsel dış mekânları tamamlayan, dış mekânda bireyler için gereken konforu sağlayan malzemeler olup, özürlü bireylere uygun olarak tasarlanması ve uygulama yapılması gereklidir [5].

Kent mobilyaları; oturma bankları, aydınlatma lambaları, çöp kutuları, işaret ve levhaları vb. kapsamaktadır.

Oturma bankları veya dinlenme alanları sadece engellileri için değil, tüm bireyler için çok önemlidir.

Kent mobilyaları, kaldırımlar ve yaya yolları üzerinde, yürüme alanını daraltacak ve özürlülerin hareketini engelleyecek şekilde ve özürlü bireylerin hareket alanlarında bir çıkıntı oluşturacak tarzda konulmamalıdır. Ayrıca özürlülerin ve yaşlıların ihtiyaçları ve kentsel çevrede yaya hareketleri de dikkate alınarak tasarlanmış kent mobilyalarına ait standartlar ve uygulama tipleri, park alanlarında geniş şekilde yer almalıdır [5].

Oturma bankları; tüm kategori bireylerin dinlemeleri için oluşturulmalıdır. Tasarım sürecinde oturma alanları, parklarda, genel tuvaletlerin, telefonların yakınında, rekreasyon alanlarda vb. yerlerde yerleştirilmelidir. Oturma banklarının yüzeyleri düzgün kaplanmalı ve döşeme malzemeleri yol malzemesinden farklı olmalıdır.

Halka açık telefon kulübelerinin, açık veya kapalı telefon kabinlerinden en az biri özürlülere uygun olmalıdır. Telefon kutusu yerden 120 cm yükseklikte ve telefon aparatının yüksekliği de 100 cm olmalıdır. Görme engelliler için kabartma harf olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için yeterli alanın olması gerekir.

Telefon kulübelerinin yakınlarında dinlenme banklarının olması önemlidir ve erişimi kolay yerde olmalıdır.

Çöp kutuları kaldırım kenarında, 90-120 cm yükseklikte, renkleri ile dikkat çekici ve yanmaz malzemeden olmalıdır. Kapağı kolayca açılabilmelidir.

4.8. İşaret ve levhalar

İşaretler sadece görme veya duyma engelliler için değil herkes için gerekli olan elemandır. Şekil 3.11'de engellilere ait uluslar arası işaretler görülmektedir.

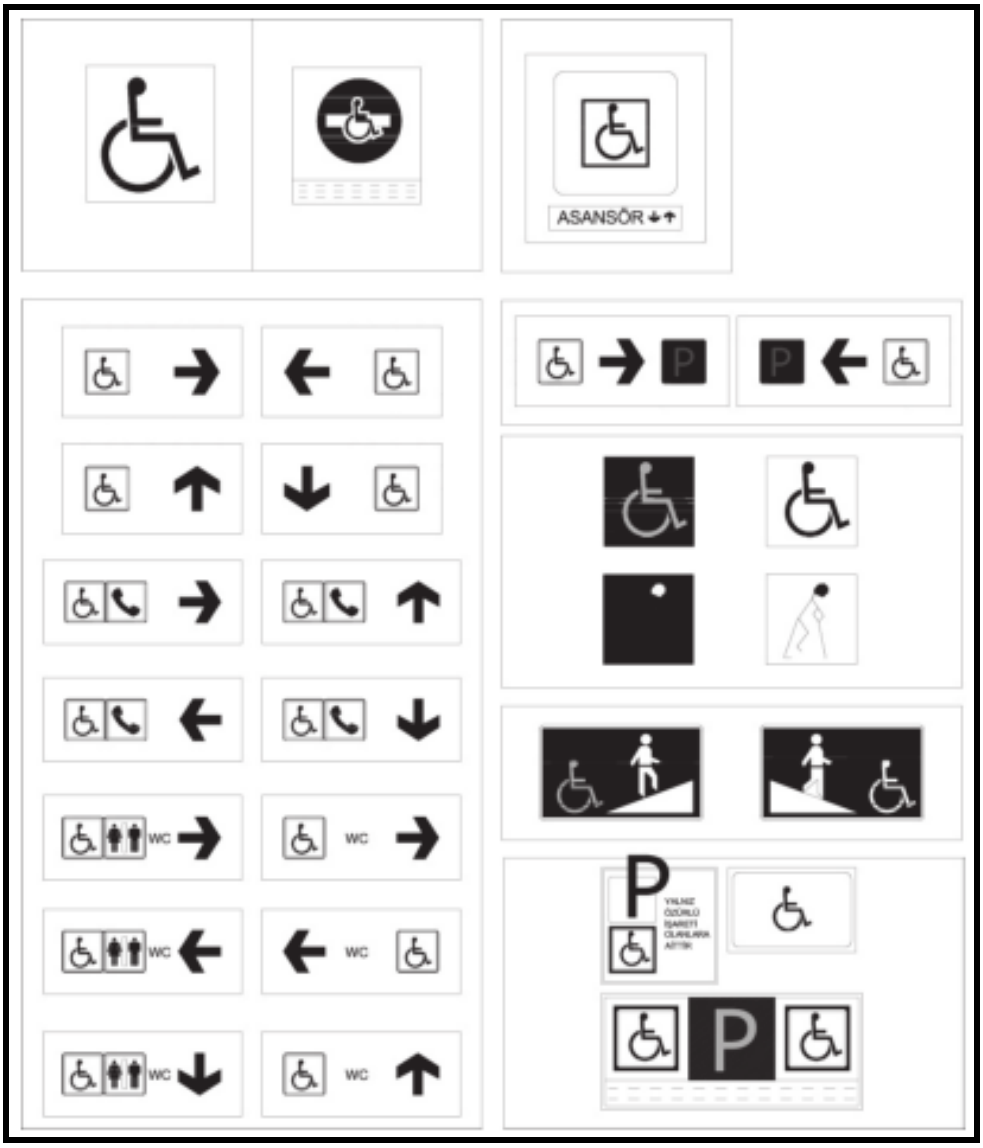
Yönlendirici işaret ve donanımlar kaldırım, yaya geçidi, bina girişi, ulaşım amaçlı bekleme, indi-bindi alanları (durak, istasyon, terminal, iskele vb.), merdivenler gibi yatay ve yanal düzlemlerde ve duvar, pano, direk gibi düşey düzlemlerde yer alabilirler [31].

Levhalar kolay görülebilecek yerlerde yerleştirilmeli, yazı karakteri, boyu ve karakter ebadı okunaklı ve kolay anlaşılır olmalıdır. Yön levhalarının, az gören bireylere rahatlık sağlaması için kontrast ve canlı renklerde olması gereklidir.

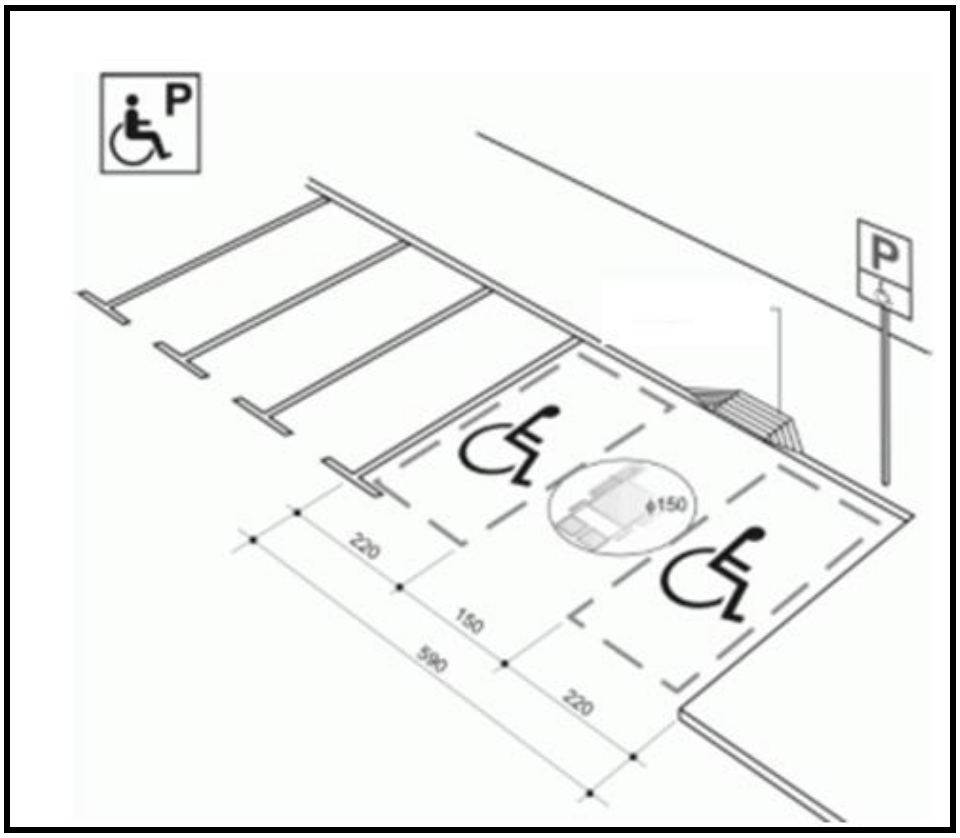
İşaret ve levha tabelaları 120-160 cm yükseklikte olmalıdır, yani yaklaşık göz hizasında yerleştirilmelidir. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının yoğun olduğu bölgelerde daha aşağıya yerleştirilmesi gerekir.

Lavabolarda, engellilere ayrılmış otomobil park alanlarında 'engelli' işaretine yer verilmelidir. Şekil 3.12'de engellilere ayrılmış park alanı görülmektedir.

Görme engelliler için sesli yönlendirme, bilgi verme vb. cihazlar bulunmalıdır.

Şekil 3.11. Engellilere ait uluslararası işaretler [31].

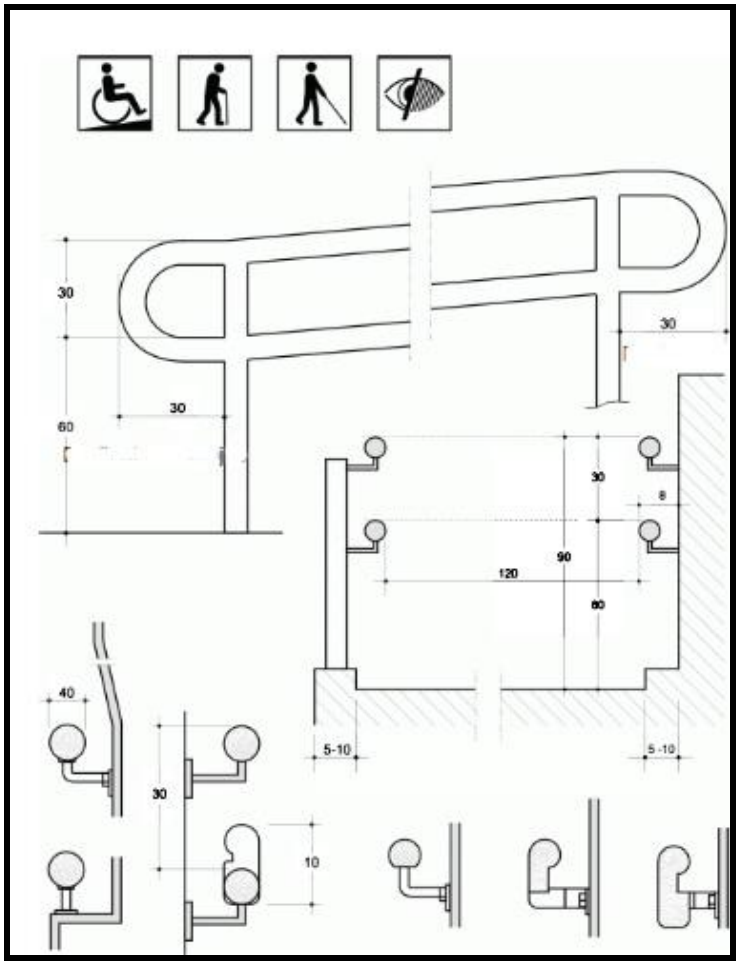

Şekil 3.12. Otoparkta engellilere ayrılmış park alanı [6].

4.9. Korkuluklar

Korkuluklar, her kullanıcının özellikle de engellilerin güvenliği ve yol bulması için gereklidir. Her rampa ve merdivende korkuluk bulunmalıdır. Korkulukların, rampa veya merdivenlerin iki yanında ve kesintisiz olması daha avantajlıdır. Şekil 3.13'de Kosova Yönetim Kılavuzu'na göre korkuluk ile ilgili standartlar görülmektedir.

American With Disabilities Act (ADA) (Özürlü Amerikalılar Yasası)'ına göre korkuluk yüksekliği 85-95 cm olmalı ve her noktada yükseklik eşit olmalıdır. Çocuklar ve tekerlekli sandalye kullanıcılar için 70-75 cm yükseklikte ikinci bir korkuluğa da ihtiyaç vardır. Üçüncü bir bant da görme engellilerin bastonuyla algılayabileceği şekilde 10-15 cm yüksekliğinde konumlanmalıdır.

Şekil 3.13. Korkuluk standardı [6].

4.10. Aydınlatma elemanları

Aydınlatma, herkese uygun ve geçişleri engellemeyecek şekilde tasarlamalıdır.

Yerden yüksekliği en az 210 cm olmalıdır. Yaya yolları, oturma alanları, bilgi panoları, yön levhaları vb alanların iyi aydınlatılması gerekir. Ayrıca aydınlatmanın rampa ve merdiven girişleri gibi potansiyel tehlike taşıyan alanlarda da olması gerekmektedir.

Az gören bireyler için ışık şiddetinin artırılması, alanın daha iyi algılanması açısından faydalıdır.

BÖLÜM 5

DÜNYADA ENGELLİLERİ DE KAPSAYAN MEYDANLARDAN ÖRNEKLER

Kamusal Alan İçin Proje (Project for Public Space)'ye göre meydanın her açıdan 'başarılı' olması için 10 ilke vardır. Bu ilkeler söyle sıralanır [32].:

1. Görüntü ve kimlik (İmage and İdentitity): Meydanlar toplumun merkezidir ve şehrin kimliğine şekil vermektedir. Bazen, meydanda kullanılan bir fıskiye şehre güçlü bir görüntü vermektedir. Örneğin, Roma'da görkemli Trevi fıskiyesi veya Filadelfiya'da Swann fıskiyesi gibi (Resim 5.1 ve 5.2).

2. Atraksiyonlar ve hedefler (Attractions and destinations): Herkese hitap etmek için her büyük meydanın çeşitli küçük 'yerleri' vardır. Bunlar açık hava kafeleri, çeşmeleri, heykeller veya satıcı tezgâhı, oyun alanları gibi yerleri kapsamaktadır.

3. Özellikler (Amenities): Her yaştan çocukların bir araya gelmeleri için kamusal sanat bir unsurdur. Meydanların özelliklerinden biri de bireylerin rahat kullanabilmesidir. Bankların veya çöp kutularının doğru konumlanması gibi. Örneğin Rockfeller Center'da dairesel banklar oturmak için rahat bir yerdir (Resim 5.3).

Resim 5.1. Trevi fıskiye, Roma [33].

Resim 5.2. Swann, Filadelfiya [34].

Resşm 5.3. Dairesel banklar, Rockfeller Center, New York [32].

4. Esnek tasarım (Flexible Design): Her gün, hafta ve yıl meydanın kullanılması için meydan esnek tasarlanmalı. Örneğin şatranç gibi çeşitli oyunların bulunması ve bankların taşınabilir olması kullanılabilirliği arttırmaktadır. Kopenhagken Meydanında tenis oyunları oynanması iyi bir örnektir (Resim 5.4.).

Resim 5.4. Meydanda tenis oyunu, Kopenhagken [32].

5. Mevsimsel strateji (Seasonal Strategy): Bryant Park, Rockfeller Center plazaları ve Detroit'in yeni Kampüsü Martius gibi büyük meydanlarda mevsimsel değiştirmeler olur. Buz pateni pistleri, açık hava kafeleri, pazarlar, çiçekler, sanat ve heykeller meydanın bir sezondan diğerine geçmesi için yardımcı olabilecek unsurlardır. Örneğin Union Meydanı'nın tatil döneminde pazara dönüştürülmesi gibi (Resim 5.5).

Resim 5.5. Union Meydanı'nda tatil pazarı, New York [32].

6. Erişim (Access): Bir meydanın kullanılabilir olması için öncelikle kolay ulaşılabilir olması gerekir. Bunun için yaya geçitlerinin iyi işaretlenmiş ve aydınlatılmış olması, trafiğin yavaş hareket etmesi gerekmektedir ve otobüs durakların meydanın yakınında bulunması gerekmektedir.

7. Meydan ve çevresi (The İnner square and the outer square): Meydan çevresindeki sokaklar, kaldırımlar ve binalar erişilebilirliği etkilemektedir. Örneğin meydanda bir halk kütüphanesinin olması ve kütüphane kapılarının o meydana açılması daha verimlidir.

8. Ahtapot gibi ulaşım (Reaching out like an octopus): Sokakların, kaldırımların ve binaların meydana ulaşımı çok önemlidir. Düzenli bir meydanın etkisi en az bir blok uzaklıkta başlar. Örneğin İtalyada Bologna kentinde bulunan Piazza Maggiore gibi (Resim 5.6).

Resim 5.6. İtalya'nın Bologna kentindeki Piazaa Maggiore'den çevredeki sokakların içine ulaşılması [32].

9. Yönetim merkezi rolü (The Central Role of Management): Başarılı meydan ilkelerinden biri de yönetimdir. Örneğin çöp kutularının doğru saatte boşatılması veya St.Stephen's Green'de çiçeklerin sıklıkla düzenlenmesi gibi (Resim 5.7).

Resim 5.7. St. Stephen's Green Dublinde özenli bakım ve iyi yönetimin önemli bir parçasıdır [32].

10. Çeşitli finansman kaynakları (Diverse Funding Sources): İyi yönetilen bir meydanın çeşitli finansman kaynakları olmalı, bu kaynaklar sadece hükümetten değil aynı zamanda dükkânlardan veya diğer küçük ticari kullanımlarından gelen kiralardan oluşmalıdır. Örneğin Resim 5.8'de Portland'ın Adliye Meydanı'nda Festa İtaliana'dan gelen fon gibi.

Resim 5.8. Portland'ın Pioneer Adliye Meydanı'nda Festa İtaliana [32].

Dünyanın birçok kentinde "Evrensel Tasarım" adı altında kentsel düzenlemeler görülmektedir. Bu düzenlemeler genellikle yaya yolları, otopark, ulaşılabilirliğin düzenlenmesi vb. uygulamaları kapsamaktadır. Bunlardan biri olan King's Cross Meydanı Londra'da bulunmaktadır.

5.1. King's Cross Meydanı, Londra

King's Cross Meydanı, Londra (Şekil 5.1); Temmuz 2001'de 'erişebilirlik' için stratejik bir tasarım felsefesi geliştirmiştir. Bunun anlamı: Ulaşım sistemine erişimde özgün seçenekler sunulmasıdır; Yürüyüşe, bisiklet ve toplu taşıma araçlarında insanın öneminin vurgulanması; alanların doğru yapılanması ve sırası: güvenli, konuksever ve kapsayıcı bir yer olması ve engelli, genç ve yaşlı dahil olmak üzere toplumdaki tüm grupların ihtiyaçlarını karşılaması, bu tasarımın önemli ayrıntılarındandır. [35].

King's Cross Meydanı büyük ve karmaşık bir kentsel dönüşüm şeması dengelemek zorunda olarak bir çok şeyi kapsar. Bunlar arasında, yoğunluk hedefleri olan, açık alan, tarihi çevre koruma ve donanım, sürdürebilirlik ve ulaşımın yanı sıra evrensel tasarım ve erişilebilirlik gibi başlıklar yer almaktadır.

Herkes için tasarımı başarmak anlamında alınan önlemler şunlardır:

Yaya dostu çevre, önemli yerlerde yaya öncelikleri, hissedilebilir yüzey ve kaplamalar, kaldırım yüzeyinde minimize değişiklikler, oturma alanları ve rampalarda dâhil olmak üzere dikkatle tasalanmış peyzaj önerileri.

Şekil 5.1. King's Cross Meydanı vaziyet planı [35].

King's Cross Meydanı, Birleşmiş Krallığın en erişilebilir yerlerinden biridir. Ayrıca Channel Tunnel Rail Link Section'un çalışmalarının tamamlanmasından sonra, Yeni Kuzey Bilet Salonu da dâhil olmak üzere engelli bireyler için daha erişilebilir hale getirilecektir.

Nisan 2010'da meydanın yenilenme projesi için açılan yarışma sonuçlanmıştır. Meydan yaklaşık 7000 m^2'lik bir alana sahiptir ve King Cross İstasyonu önündedir (Resim 5.9). Ayrıca King Cross Yeniden Geliştirme Programı'nın bir parçası olmuştur. King Cross Meydanı semtin merkezinde bir odak noktasıdır. Meydan yüzeyinde açık ve koyu renklerde şerit halinde granit döşenmiştir ve Cubitt İstansyon cephesiyle uyumludur.

Resim 5.9. King's Cross Meydanı [36].

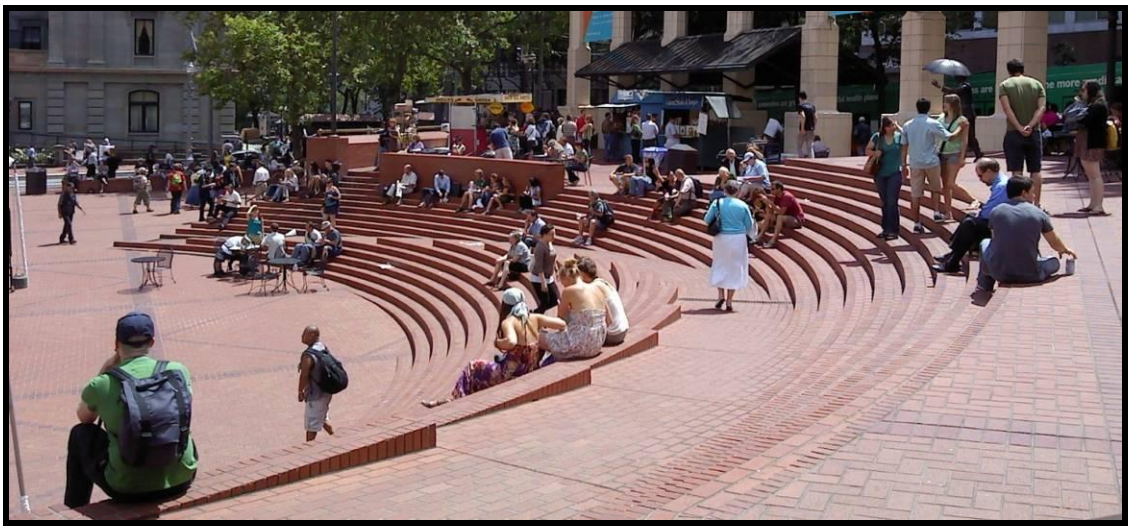
5.2. Pioneer Adliye Meydanı

Pioneer Adliye Meydanı (Resim 5.10), Portland kentinde bulunmaktadır. 1984 yılında kamuya açılmıştır. Amerika Planlama Derneği (America Planning Association) tarafından dünyanın en iyi kamusal meydanları arasında bulunmaktadır [37]. Meydan Portland'ın "oturma odası" diye nitelenmektedir ve 3700 m^2'lik alana sahipir.

Meydan, kuzey batıda Morrison Caddesi, doğuda Altıncı Cadde, güneybatıda Yamhill Caddesi ve batıda Broadway ile çevrilidir.

Pioneer Adliye Meydanı yeni nesil kamusal meydanlardandır. Sadece pasif yeşil alanlar değil, meydanın tasarlanması herkes tarafından kullanılması için programlanmıştır.

Resim 5.11'de görülmekte olan Ziyaretçi Bilgi Merkezi, meydanın sağ tarafında inşa edilmiştir ve büyük bir su fıskiyeyle çevrilidir.

Resim 5.10. Pioneer Adliye Meydanı [38].

Resim 5.11. Pioneer Adliye Meydanında Ziyaretçi Bilgi Merkezi [39].

Resim 5.12'de görülmekte olan Pioneer Adliye Meydanı'nda, raylı sistem toplu taşım aks ve durakları konumlanmakta ve özel araçlar için otopark alanı bulunmaktadır. Ayrıca görme engelliler için yönlendirme şeritleri bulunmaktadır.

Meydandaki açık hava tiyatrosu, konserler vb. kültürel faaliyetlerin kolaylıkla gerçekleşebileceği şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca Resim 5.13'de görülmekte olan meydanın zemini kişilere özel satılan ve isimlerin de yazdığı taşlarla kaplıdır ve satranç bölümü mevcuttur.

Ayrıca herkes için erişilebilir tasarlanmış olan meydan, kare formdadır. Kot farkı, rahatlıkla kullanılabilen eğime sahip rampalarla çözümlenmiştir.

Resim 5.12. Pioneer Adliye Meydanında MAX Light Rail [39].

Resim 5.13. Pioneer Adliye Meydanının zemini [40].

5.3. Stjepan Radic Meydanı, Hırvatistan

Crikvenica sahilinde bulunan Stjepan Radic Meydanı'nın canlandırma projesinde mimarlar meydanın eski görünümünü korumak adına sınırlı müdahalelerde bulunmuşlardır. Bunlar merdivenlerin ve terasların dışında hissedilebilir yüzey elemanlarının eklenmesinden oluşmaktadır (Resim 5.15). Meydan çeşitli işlevleri gerçekleştirmek için tasarlanmıştır ve 2013 yılında halka açılmıştır.

Meydanın konsepti, Crikvenica şehrinin geleneklerinden biri olan mesire (the promenade) ve ana elemanı ağaç hattından oluşmaktadır. 11974 m^2 alana sahip olan bu meydan (Resim 5.14), küçük bir sahil kasabası olan Dramalj ve Selce arasında merkezi bir nokta olmuştur.

Resim 5.14. Stjepan Radic Meydanından bir görünüm [41].

Resim 5.15 Stjepan Radic Meydanında hissedilebilir yüzey [41].

Resim 5.16 Stjepan Radic Meydanında merdivenler [41].

Resim 5.16 ve 5.17'de alanda bulunan kot farkının merdivenlerle kapatıldığı görülmektedir. Merdiven üzerinde açık teraslar oluşturulmuştur. Ayrıca merdivenlerde çıkıntı oluşturan oturma bankları da vardır. Gölgeli teraslar deniz ve meydana yönelik bir seyirci alanını tanımlamaktadır. Güneşten veya yağmurdan korunmak için ağaç tepelerinde çıkmalar konulmuştur.

Meydanın yanından geçen yolun farklı seviyede olması nedeni ile, mimarlar yol yüzeyinde "taş dalgalar" (Stone waves) gibi bir tasarım yapılmıştır. Bu hem araçlar hem de yayalar için cazibe oluşturmuştur. Ayrıca güvenlik açısından araç yolu, yaya yolundan hissedilebilir yüzeyle dokunsal bariyer oluşturularak ayrılmıştır.

Resim 5.17. Stjepan Radic Meydanından bir görünüm [41].

5.4. Robson Meydanı, Vancouver, Kanada

Robson Meydanı (1973-1983) Britanya Kolumbiyası'nda Vancouver şehrinde bulunmaktadır. Ayrıca tarihi bir sivil merkez ve kamu meydanıdır. Bölgede Hukuk Mahkemeleri'nin sitesi, Britanya Kolombiyasi Üniversitesi, hükümet ofis binaları bulunmaktadır. Robson Meydan Vancouver Sanat Galerisi'nin en yeni gelişmeleriyle bağlantılıdır (Resim 5.18, 5.19).

Arthur Erickson tarafından tasarlanan meydan, 1979 yılında 'Amerikan Toplumu Peyzaj Mimarları' tarafından verilen Başkanın Mükemmellik ödülünü (President's award of excellence) kazanmıştır. Jürinin Robson Meydanı ile yorumları şöyledir: Mimarlık ile peyzaj mimarlığının olağanüstü entegrasyonu, tutarlılığı ve uyumu; aktif, pasif ve resmi alanların müthiş çeşitliliği enformal alana da yansımış; Robson Meydanı şüphesiz bu programın en sıra dışı sunumu ve dikkate değer bir başarıdır.

Resim 5.18. Robson Meydanı'ndan bir görünüm [42].

Atraksiyon amaçlı Robson Meydanı'nda her yıl değişik sokak mobilyaları monte edilmektedir. En son eylül 2013 yılında 'kentsel reef' adlı yeni sokak mobilyaları monte edilmiştir. Proje VİVA Vancouver Belediyesi tarafından desteklenmiştir (Resim 5.19). Robson Meydanı'nda kullanımı ücretsiz olan halka açık buz pateni pisti bulunmaktadır. Ayrıca yaz aylarında bu alanda Salsa dansları, hokey vb. kamu etkinliklerini yapılmaktadır.

Resim 5.19. Robson Meydanından bir görünüm [43].

Robson Meydanındaki binalar ve turistik yerler tekerlekli sandalye kullanıcıları için erişilebilirdir. Toplu taşıma araçları (otobüsler, taksiler, metro vb.) tüm kullanıcılar için tasalanmıştır.

Bu meydanda merdiven ve rampa birlikte kullanılmıştır (blending ramps and stairs), ayrıca merdiven korkuluklarının olması da pozitif bir etkendir.

BÖLÜM 6

ALAN ÇALIŞMASI - KOSOVA ÖRNEĞİ

Bu bölümde, Kosova'daki meydanlardan seçilen örnekler (İbrahim Rugova Meydanı, Şadırvan ve Zahir Payazit) incelenerek ve bu meydanların herkes (özellikle bedensel, görme ve duyma engelliler) için uygunluk açısından ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada erişilebilirliği engelleyen sorunlar 4 başlıkta (yüzeye bağlı sorunlar, kent donatılarına bağlı sorunlar, yaya-trafik ilişkisine bağlı sorunlar, doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar) incelenerek, ardından da sorunları oluşturan elemanlar 6 ayrı başlıkta (engeller, tabelalar, kent mobilyaları, yollar, kaldırım rampaları ve yaya geçitleri) tek tek değerlendirilmiştir.

Çalışmada (meydanda incelenen elemanların ölçüleri), Kosova standartları ve ABD'nin ADA standartlarına göre (American with Disabilities Act) karşılaştırılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında öncelikle seçilen meydanlar aşağıdaki elemanlar yönünden incelenmektedir:

1. Engeller (obstructions)
2. Tabelalar (signage)
3. Kent mobilyaları (street furniture)

4. Yollar (pathways)
5. Kaldırım rampaları (curb ramps)
6. Yaya geçitleri (pedestrian crossing)

Toplumdaki herkesin (görme, işitme engellilerin, bebek arabalı annelerin, yaşlıların vb) ayrı gereksinimleri olduğundan, fiziksel çevrede de birbirinden farklı pek çok sorun görülmektedir. Bu nedenle tüm kullanıcılar için fiziksel çevredeki erişebilirliği engelleyen ortak problemlerin tespit edilmesi ve öneriler getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede bireylerin fiziksel çevrede erişimini engelleyen sorunlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır [44]. :

1. Yüzeye bağlı sorunlar (yaya yolu üzerinde karşılaşılan sorunları içermektedir)

a. Yüzeyde çıkıntı oluşturan kalıntılar (ağaç gövdesi, tesisat parçası vb.)

b. Tasarım ve uygulama eksikliği, eksik imalat vb.

c. Su giderleri, yağmur suyu toplama elemanları (bu elemanlar uygun standartlara bağlı yapılandırılmadığında kaldırım yüzeyinde sürekliliği ve erişilebilirliği engellemektedir)

d. Farklı malzeme kullanımına bağlı sorunlar (çıkıntı, yükselti, çukur vb. oluşumu)

Yüzey problemleri genellikle yanlış malzeme seçiminden veya farklı zamanlarda yapılan düzenlemelerden ve uygulamalardan oluşan kot farklılıklarından ve yaya yolu yüzeyindeki çıkıntı, yükselti veya çukur gibi etkenlerin oluşumunundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte yüzeyde ağaç gövdesi, tesisat parçası vb elemanların olması da erişilebilirliği engellemektedir.

2. Kent donatılarına bağlı sorunlar

a. Alt yapı sorunları (Santral kutularının, mazgal-rögar kapaklarının, duyuru-ilan panolarının, aydınlatma araçlarının yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanması)

b. Servis donatıları (Otobüs duraklarının, büfelerin, telefon kulübelerinin, geri dönüşüm kutularının, çöp kutularının yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanması. Aynı zamanda yanlış/yetersiz boyutlandırılmaları da erişilebilirliği engellemektedir)

Kent donatılarına bağlı problemler altyapı ve servis donatılarını içermektedir.

Yaya yolu üzerindeki erişebilirliği engelleyen elemanların (santral kutularının, mazgal-rögar kapaklarının, duyuru-ilan panolarının vb) ve yaya akışını engelleyecek biçimde konumlanmasını kapsamaktadır.

Servis donatıları ise otobüs durakları, telefon kulübeleri, büfeler, çöp kutuları vb hizmet veren elamanların yaya akışını engelleyecek konumda yer almalarından kaynaklanan problemleri içermektedir. Kaldırımların dar olduğu bölgelerde konumlanan elemanlar erişilebilirliği engellemekte, ayrıca telefonların, bankamatiklerin vb elektronik cihazların boyutları ve yazıları veya numaralarının görme, işitme ve fiziksel engelliler için uygun olması gerekmektedir.

3. Yaya-trafik ilişkisine bağlı sorunlar

a. Kaldırım yol bağlantıları (rampa eğimleri) (Standard dışı eğimlerin olması)

b. Kaldırım yol bağlantıları (kot farklılıkları) (Standard dışı yüksekliklerin olması)

c. Kaldırım yol bağlantısında ağaç/baba gibi engeller (rampa üzerinde geçişi engelleyen elemanların varlığı)

d. Yaya aksı, yaya geçidi ve rampa önü işgali (Araçların vb elemanların geçişi engelleyecek biçimde konumlanması)

e. Yaya araç kullanım belirsizliği

f. Yetersiz kaldırım genişliği

Yaya yolunda veya kaldırım rampalarında erişebilirliği engelleyecek şekilde kentsel elemanların veya araçların park etmesinden oluşan, yaya akışını önleyen kaldırım işgallerini içermektedir.

4. Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar

a. Mevcut engeller, (ağaç vb.) çiçeklikler (Yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanmaları)

b. Panolar, duyuru, reklam, işaret vb. (Yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanmaları)

c. Kalıcı engeller (bina girişleri) (Yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanmaları)

d. Geçici engeller (ticari faaliyetin kaldırım işgali)

e. Topografya (Arazinin doğal yapısından kaynaklanan erişim sorunları)

Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar genellikle tabela yön işaretlerini, cadde isimlerini ve numaralarını, duyuru ve ilan panolarını, çiçeklikleri vb elemanları kapsamaktadır. Bu elemanların geçişi engelleyecek şekilde konumlanması ve boyutları standart olmaması tehlike teşkil etmektedir.

Çöp kutularının, panoların vb elemanların yenilenmelerine rağmen, eskilerinin yerlerinden uzaklaştırılmaması fiziksel çevrede hem erişebilirliği engellemekte hem de görüntü kirliliğine neden olmaktadır.

Aşağıda Tablo 6.1; 6.2; 6.3; 6.4'de Kosova'daki meydanlardan seçilen örneklerin (İbrahim Rugova Meydanı, Şadırvan ve Zahir Payazit) herkes (özellikle bedensel, görme ve duyma engelliler) için uygunluk açısından ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi yapılmış ve meydanlarda incelenen elemanların ölçüleri, Kosova standartları ve ABD'nin ADA standartlarına göre (American with Disabilities Act) karşılaştırılmaktadır.

Tablo 6.1.'de Yüzeye Bağlı Sorunlar (yaya yolu üzerinde karşılaşılan sorunları içermektedir);

Tablo 6.2.'de Kent Donatılarına Bağlı Sorunlar (Kent donatılarına bağlı problemler altyapı ve servis donatılarını içermektedir);

Tablo 6.3’de Yaya Trafik İlişkisine Bağlı Sorunlar (Kaldırım yol bağlantıları, rampa üzerinde geçişi engelleyen elemanların varlığı; yaya aksı, yaya geçidi ve rampa önü işgali, yaya araç kullanım belirsizliği; yetersiz kaldırım genişliği vb.);

f. Tablo 6.4 ’de Doğal ve Diğer Engellere Bağlı Sorunlar (mevcut engeller; panolar, duyuru, reklam, işaret; kalıcı engeller; geçici engeller vb.); değerlendirilmiştir.

Tablo 6.1. Yüzeye Bağlı Sorunlar

	İbrahim Rugova Meydanı	Zahir Payazit Meydanı	Şadırvan Meydanı	Kosova Standardı	ADA Standardı	Mevcut durum	Öneri
Yüzeyde çıkıntı oluşturan kalıntılar	Var	Yok	Var			Rugova Meydan'ında (Resim 6.20) kaldırımdaki ağaç engelli. Şadırvan Meydanı çevresinde işlevsiz metal görülmektedir.	Rugova Meydanda (Resim 6.20) kaldırımda ağaç engellinin kaldırılması ve kaldırıma rampanın konumlanması. Şadırvan Meydanı çevresinde bulunan işlevsiz metal elemanın kaldırılması gerekmektedir.
Tasarım ve uygulama eksikliği	Var	Var ama sınırlı	Var			Rugova Meydanı'nda ve çevresinde (Resim 6.21) uygulama eksikliği görülmektedir. Payazit Meydanı'nda konumlanan saatin (Resim 6.52) çevresinde uygulama eksikliği görülmektedir. Şadırvan Meydanında ve çevresinde (Resim 6.80) uygulama eksikliği görülmektedir. Ayrıca meydan yüzeyinin belirli kısımlarında çökme veya çukur görülmektedir.	Rugova Meydanı'nda ve çevresinde (Resim 6.21) uygulama eksikliğinin aynı malzeme kullanımıyla kapatılması. Payazit Meydanında konumlanan saat'in (Resim 6.52.) çevresinde uygulama eksikliği düzenlenmesi gerekmektedir. Şadırvan Meydanında ve çevresinde (Resim 6.80) görülen uygulama eksikliğinin yeniden düzenlenmesi ve kapatılması, ayrıca meydanın yüzeyinde bulunan sorunların düzenlenmesi gerekmektedir.

Su giderleri, yağmur suyu toplama elemanları	Var	Var	Var				
Farklı malzeme kullanımı	Var	Yok	Yok			Rugova Meydanında farklı malzemelerden dolayı sorunlar görülmektedir. Şadırvan Meydanı çevresinde farklı malzemelerden oluşan sorunlar görülmektedir.	Rugova Meydanında farklı malzemelerden ortaya çıkan sorunların yeniden düzenlenmesi ve arada kot farkının kapatılması. Şadırvan Meydanı çevresinde farklı malzemelerden oluşan sorunlar görülmektedir.
Şekil 6.1, 6.7 ve 6.12'den izlendiği gibi, bu üç meydanda yüzeye bağlı sorunlar daha az görülmektedir. İki meydan yeni düzenmiş olması nedeniyle bir problemle karşılaşılmamıştır ancak bu iki yeni meydanın çevresi yenilenmediği için onarım zamanlarında uygulama yapılması nedeniyle farklı malzemeler kullanılmış olduğu için yüzeyde düzgünlüğü etkilediği görülmüştür. Eski Meydan olan Şadırvan ise doğal nedenlerden dolayı ve yüzey yenilenmediğinden düzgünlüğün ve sürekliliğin etkilendiği görülmemektedir. Ayrıca Şadırvan meydanında bulunan standart dışı boyutlandırılmış yağmur suyu olukları da herkes için özellikle de tekerlekli sandalye kullanıcıları için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.							

Tablo 6.2. Kent Donatılarına Bağlı Sorunlar (yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanması)

	İbrahim Rugova Meydanı	Zahir Payazit Meydanı	Şadırvan Meydanı	Kosova Standardı	ADA Standardı	Mevcut durum	Öneri
Mazgal-rögar kapakları	Var	Var	Var		Mazgal kapağının boşluk aralıkları genişliği 13 mm'den fazla olmayan dar arlıklara sahip olmalıdır ve yaya yolu ile aynı hizada olmalıdır. [3]	Rugova Meydanında bir mazgal kapağının boşluk genişliği 13 mm'den fazladır. Payazit Meydanı çevresinde bulunan mazgal kapaklarının boşluk genişlikleri 13 mm'den fazladır. Şadırvan Meydanında bulunan mazgal kapakları (Resim 6.62) boşluk genişlikleri 13 mm'den fazladır ve sabitliliği bozulmuştur.	Rugova Meydanında bir mazgal kapağının değişmesi gerekmektedir. Payazit Meydanı çevresinde bulunan mazgal kapaklarının değiştirilmesi. Şadırvan Meydanında bulunan mazgal kapaklarının değiştirilmesi ve sabitlenmesi gerekmektedir.
Duyuru-ilan panoları	Var	Var	Var	Belirlenmemiş	Pano çevresinde en az 90 mm boşluk bırakılmalıdır.	İncelenen üç meydanda belediyeye ait duyuru – ilan panolar erişilebilirliği engellememektedir ancak özel işletmelere ait panolar erişilebilirliği engellemektedir.	Özel işletmelerin bilgilendirilmesi, pano çevresinde 90 mm aralık bırakılması.
Aydınlatma araçları	Var	Var	Var	Yaya yolunu engellemeyecek şekilde konumlanmalı ve yaya yolunun en az 90 cm genişliğe sahip olmalıdır.	Yaya yolunu engellemeyecek şekilde konumlanmalı ve yaya yolunun en az 90 cm genişliğe sahip olmalıdır.	İncelenen meydanların hiçbirinde aydınlatma araçları erişilebilirliği engellememektedir.	

[3] http://www.modot.org/northwest/documents/ADAPostConstructionInspectionChecklist.pdf (erişim tarihi 15.07.2014)

Otobüs durakları	Yok	Yok	Yok				
Büfeler	Var	Var	Var				
Telefon kulübeleri	Var	Yok	Var	Telefon kulübenin ön kısmı engelsiz alan oluşturmalıdır, paralel veya önden yaklaşım mesafesi 1.20 m x 0.85 m olmalıdır.	Telefon kulübenin ön kısmı engelsiz alan oluşturmalıdır, paralel veya önden yaklaşım mesafesi 1.20 m x 0.85 m olmalıdır.	İki meydanda bulunan telefon kulübelerinin boyutları standartlara uygundur ancak telefon kulübesinde yer alan telefonun tuşları üzerinde kabartma harfler kullanılmamıştır.	Telefon kulübesinde yer alan telefon tuşları üzerinde kabartma harflerle değiştirilsin.
Çöp kutuları	Var	Var	Var	Çöp kutusunun yüksekliği 0.70 m olarak belirlenmiştir.	Çöp kutusunun yüksekliği 0.90 – 1.20 m arasında olmalıdır.	Çöp kutuları standartlara uygundur. Zahir Payazit ve Şadırvan Meydanında eski ve yıpranmış çöp kutuları bulunmaktadır.	Zahir Payazit ve Şadırvan Meydanında eski ve yıpranmış çöp kutularının yeni çöp kutularıyla değiştirilmesi.
Kent donatılarından kaynaklanan sorunları Şekil 6.3., 6.8. ve 6.13'de görmek mümkündür. En sık rastlanan sorun büfeler ve tezgâhlardır. İncelenen üç meydanda günün belirli saatlerinde kalabalık olması nedeniyle seyyar satıcıların yaya yolunu işgal etmesiyle oluşan erişebilirlik sorun olmaktadır.							

Tablo 6.3. Yaya Trafik İlişkisine Bağlı Sorunlar

	İbrahim Rugova Meydanı	Zahir Payazit Meydanı	Şadırvan Meydanı	Kosova Standardı	ADA Standardı	Mevcut durum	Öneri
Kaldırım yol bağlantıları (standart dışı rampa eğimleri)	Var	Yok	Var	Rampa eğimi %8'den dik olmamalıdır. Rampanın genişliği 1,20 m olmalıdır.	Rampa eğimi %8'den dik olmamalıdır. Rampanın minimum genişliği 0,90 m olmalıdır. Tercih edilen genişlik 1,20 m dir.	İbrahim Rugova meydanında birden fazla standart dışı rampa olduğu görülmektedir. Zahir Payazit meydanı çevresinde rampaların bulunmaması erişebilirliği engellemektedir. Şadırvan Meydanında yeterli sayıda rampaların bulunmadığı görülmektedir.	İbrahim Rugova Meydanında bulunan standart dışı rampaların standartlara uygun hale getirilmesi. Zahir Payazit Meydanı çevresinde rampaların yerleştirilmesi gerekmektedir. Şadırvan Meydanında kot farkı bulunan bölgelere rampaların yerleştirilmesi gerekmektedir.
Kaldırım yol bağlantıları (Standard dışı yükseklikler)	Var	Yok	Var	Kaldırım kenarının yüksekliği 0,03 – 0,15 m arasında olmalıdır.	Kaldırım kenarının yüksekliği 0,07 – 0,15 m arasında olmalıdır.	İbrahim Rugova ve Şadırvan Meydanında kaldırım yol bağlantısında standart dışı yükseklerin olduğu görülmektedir.	İbrahim Rugova ve Şadırvan Meydanında kaldırım yol bağlantısında standart dışı yükseklerin düzeltilmesi ve standartlara uygun olması gerekmektedir.
Kaldırım yol bağlantısında ağaç/baba gibi engeller	Yok	Yok	Yok				
Yaya aksı, yaya geçidi ve-rampa önü işgali	Var	Var	Var			İncelenen meydanlarda park edilmiş araçların yaya geçidini ve rampa önünü işgal ettiği görülmektedir.	Belirli kurumların daha sık bu alanlar kontrol etmesi, ayrıca bireylerin bilinçlendirilmesi.
Yaya araç kullanım belirsizliği	Yok	Yok	Var			Şadırvan Meydanı çevresinde yaya araç kullanım belirsizliği görülmektedir. Yaya geçidinin karşısında taksi durakları bulunmaktadır.	Şadırvan Meydanında bulunan yaya araç kullanım belirsizliğinin giderilmesi. Taksi durağının konumu yaya geçidinden uzaklaştırılması.
Yetersiz kaldırım genişliği	Yok	Yok	Var			Şadırvan Meydanı çevresinde yol genişliğinin az olmasından dolayı yetersiz kaldırım genişliğine	Bu bölgedeki kaldırım genişliği standartlara uygun hale getirilmesi. Ayrıca bu bölgede yeni inşa edilecek yapıların

						rastlanmaktadır.	yol hizasından belirli uzaklıkta konumlanması, bunun için Belediyenin kriterlerinde mininum mesafe bulunmalıdır.
Incelenen üç meydanın çevresinde park eden sürücülerin rampa ve kaldırım önünü işgal edişleri görülmektedir ve bu yaya ulaşımını tehlikeli hale getirmektedir. İbrahim Rugova Meydan çevresine ve Şadırvan Meydanına bakıldığında standart dışı eğilimler görülmektedir. Şadırvan Meydanı ve çevresinde yetersiz sayıda rampaların olduğundan erişilebilirliği engellemektedir.							

Tablo 6.4: Doğal ve Diğer Engellere Bağlı Sorunlar

	İbrahim Rugova Meydanı	Zahir Payazit Meydanı	Şadırvan Meydanı	Kosova Standardı	ADA Standardı	Mevcut durum	Öneri
Yaya yolu üzerinde geçişi engeller ağaç vb.	Var	Yok	Var			İbrahim Rugova Meydanının çevresinde çiçeklikler ve ilan panolarının yaya yolu üzerinde konumlanması geçişi engellemektedır.	İbrahim Rugova ve Şadırvan Meydanında mevcut engellerin kaldırılması.
Yaya yolu üzerinde panolar, reklam, işaretler	Yok	Yok	Yok				
Kalıcı engeller (bina girişleri)	Yok	Yok	Yok				
Geçici engeller (ticari faaliyetin kaldırım işgali)	Var	Var	Var			Incelenen üç meydanda geçici engellerin (ticarı faaliyetlerin kaldırımı işgal ettiklerini) mevcut olduğunu görmekteyız.	Bireylerin bilinçlendirilmesi ve bu bölgelerdeki engellerin kaldırılması.
Topoğrafya	Yok	Yok	Yok				

6.1. İBRAHİM RUGOVA BAĞIMSIZLIK MEYDANI - PRİŞTİNA

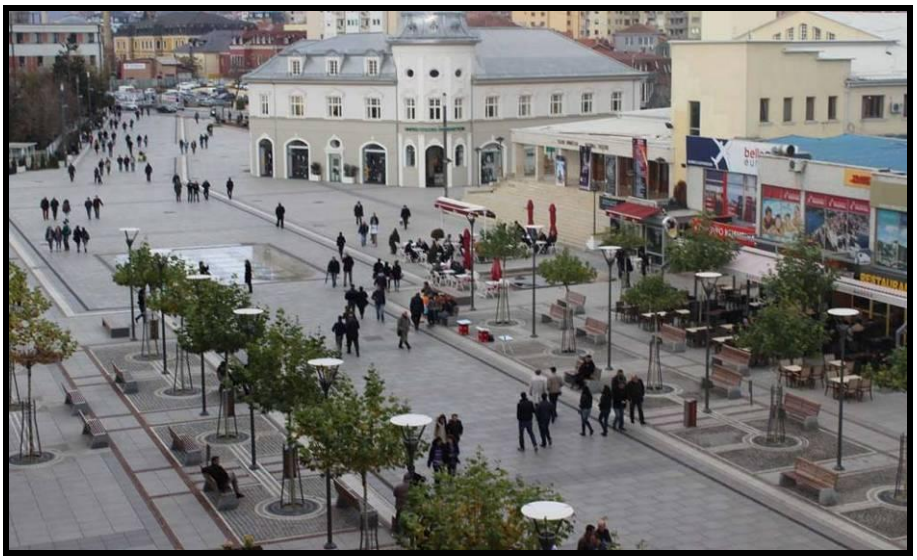
Kosova'nın bağımsızlığının temellerini atan ve ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Dr. İbrahim Rugova'nın adını taşıyan İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanı (Resim 6.1 ve 6.2) Priştina kentinde bulunur. Meydanın açılışı, 11 Haziran 2013 tarihinde (Priştine'nin kurtuluş günü) olmuştur.

Meydan yaklaşık 12 800 m^2 alana sahiptir. Yaklaşık 4 bin m^2 yeşil alandan oluşmaktadır.

Kosova Başbakanlık Binası, Meclis Binası ve Ulusal Tiyatro Binası üçgeni içinde inşa edilen İbrahim Rugova Meydanı, Swiss Diamond otelinden başlayarak Adem Ramadani yolunun başlangıcında sona erer. İbrahim Rugova Meydanı yakınlarında Mother Tereza Meydanı ve Zahir Payazit Meydanı bulunmaktadır.

Resim 6.1 İbrahim Rugova Meydanından bir görünüm [45].

Resim 6.2 İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanından bir görünüm [46].

Meydandaki tüm tarihi binalar restore edilmiştir. Ayrıca meydanda İbrahim Rugova'nın heykelinin yerleştirildiği bölümde yaklaşık 2800 m^2 yeşil alan ve değişik türde üç fıskiye bulunmaktadır. Bunlar yüksektedir ve zemin ışınlandırması bulunmaktadır.

Meydanda bulunan elemanlar (tabela, kent mobilyalar, yollar, kaldırım ve merdiven rampaları vb) Kosova ve ADA standartlar açısından değerlendirildiğinde;

a. Engeller

Meydan günün belirli saatlerinde kalabalık olduğu için özellikle meydanın ana yolla birleşmesindeki kaldırımda yeterli genişlikte yer olmadığından, tekerlekli sandalye kullanıcıları için zorluk yaratmaktadır (Resim 6.3). Ayrıca çocuklar için de büyük tehlike oluşturan bu durumun sebebi, ana yolun kenarında herhangi bir sınırlayıcı bulunmamasıdır.

Meydana, araçların geçişi yasak olduğundan ve meydan çevresinde park alanlarının az olmasından dolayı (belediyeye ait park alanları yoktur, sadece özel park alanları mevcuttur) meydan çevresindeki ara sokaklarda araçların işgali görülmektedir. Resim 6.4'de meydanın ara sokağa geçişinin düzenlenmemiş olduğu görülmektedir.

Resim 6.5'de görülmekte olan meydana çıkan ara sokaklar genellikle arabalarla işgal edilmiş durumdadır. Bu da tekerlekli sandalye kullanıcıları başta olmak üzere diğer engel gruplarını da zor durumda bırakmaktadır.

Resim 6.3. Meydandan Adem Ramadanı yoluna geçişin görünümü [50].

Resim 6.4. Meydanın ara sokağa geçişinin görünümü[50].

Resim 6.5. Meydanın ara sokağa geçişinin görünümü [50].

b. Tabelalar

İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanı'nda veya yakın çevresinde uluslararası erişebilirlik tabelalarına yer verilmemiştir.

Resim 6.6'de Meclis Binası'nı saran çitlerin üzerinde bulunan resimler Kosova savaşında kaybolan ve bulunamayan insanların resimlerini göstermektedir. Aynı resimde görülen elektronik tabelada ise kaybolan insanların isimleri ve doğum yılları yazmaktadır.

Resim 6.6. Meclis Binası'nın çevresindeki tabelanın görünümü [50].

Resim 6.7'de görülen duyuru – ilan panoları meydanın iki yanında (sağ ve sol tarafta) yer almaktadır. Biri hariç hepsi uygundur ve yeşil alanların üzerine yerleştirilmiştir ve erişebilirliği engellememektedir.

Resim 6.7. Meydanda Duyuru – İlan Panoları [50].

c. Kent Mobilyaları

Meydanda, yeterli sayıda ve iki çeşit oturma bankı bulunmaktadır.

Resim 6.8 ve 6.9'de görüldüğü gibi bankların çevresinde çöp kutuları ve sigara kutuları mevcuttur. Kosova'da çok sayıda sigara tüketicisi olduğu için sigara kutularının çöp kutularından ayrı olması çok önemlidir. Çöp kutuları yanmaz malzemeden ve yüksekliği 90-110 cm Kosova ve ADA standartlarına uygundur.

Resim 6.8. ve 6.9. Oturma elemanından görüntü [50].

Kosova'da elektrik sıkıntısı nedeniyle meydanda 40 adet güneş enerjili sokak aydınlatması kullanılmıştır. Bu aydınlatmaların yüksekliği yaklaşık 4 metredir (Resim 6.10). Ayrıca meydanda bulunan fıskiyelerin içinde ve çevresinde de (Resim 6.11 ve 6.12) aydınlatma elemanları mevcuttur.

Resim 6.13 ve 6.14'de İbrahim Rugova heykelin çevresi ve belirli saatlerde fıskiyeye dönüşen zeminin çevresindeki aydınlatmaların gündüz ve akşam görünümü bulunmaktadır. Fıskiyenin atraktif görünümüne rağmen çevresinde su toplayıcı kanalların dışında herhangi engelleyici eleman bulunmamaktadır.

Sadece engelliler için değil tüm kentliler için gerekli olmasına rağmen ne yazık ki meydanda veya yakın çevresinde kamusal tuvaletler bulunmamaktadır.

Meydanda bulunan banka ATM'leri görme ve bedensel engelliler için uygundur. Harfler ve numaralar kabartmalıdır ve sesli sistem kullanılmaktadır. Ayrıca tekerlekli sandalye kullanıcılar için de erişilebilirdir.

Resim 6.10. Aydınlatma elemanları [50].

Resim 6.11. ve 6.12. İbrahim Rugova heykelinin çevresindeki aydınlatmalar [50].

Resim 6.13. ve 6.14. Fıskiye zeminindeki aydınlatmalar [50].

d. Yollar

Bu meydandaki (Resim 6.15 ve 6.16) yürüyüş yolu düz bir satıh oluşturduğu ve yeterli genişlikte olduğu için herhangi bir eleman (çöp kutuları, aydınlatma vb.) engel oluşturmamaktadır ve herkes için uyumludur. Ancak zeminde hissedilebilir yüzey kullanılmadığı için az gören veya hiç görmeyen bireyler için uyumlu değildir. Meydanın belirli kısımlarında genellikle bankların çevresinde farklı malzeme (arnavut kaldırımı) kullanılmıştır (Resim 6.16).

Resim 6.15 ve 6.16. İbrahim Rugova Meydanı'ndan yaya yolu görünümü [50].

e. Kaldırım ve Merdiven Rampaları

Bağımsızlık Meydanı'nda bulunan merdiven rampaları erişilebilir ve Standartlara uygundur (Resim 6.17 ve 6.18). Ancak meydanda ve yakın çevresinde kaldırım rampaları birden fazlası standartlara uygun değildir.

Resim 6.17 ve 6.18. Meydanın her iki yönünden merdiven rampaları [50].

f. Yaya Geçitleri

İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanı otomobillere kapalı bir alandır. Ancak çevresindeki yaya geçitlerinin hepsinde olmasa da birkaçında sesli ikaz sistemi bulunmaktadır. Maalesef görme engelliler için hiçbir yaya geçidinde yönlendirici şeritler bulunmamaktadır.

Resim 6.20'de görüldüğü gibi yaya geçişinde sesli ikaz sistemi ve rampalı kaldırım bulunmamakta, ayrıca yaya geçidinin önündeki kaldırımda engel (ağaç) bulunmaktadır.

Resim 6.20. Agim Ramadanı yolundan bir görünüm, arka planda Meydan görülmektedir [50].

g. Otoparklar

İbrahim Rugova Bağımsızlık Meydanı'nda veya çevresinde Belediyeye ait otopark bulunmamaktadır. Sadece özel işletmeye ait otopark bulunmaktadır. Meydanın çevresinde bulunan özel otoparkların hiçbirinde engelliler için ayrılmış park yeri bulunmamaktadır.

Bireylerin fiziksel çevreye erişimini engelleyen sorunlar aşağıdaki sistematiğe göre değerlendirilmiştir;

1) Yüzeye Bağlı Problemler (Şekil 6.1):

Şekil 6.1. İbrahım Rugova Meydanı - Yüzeye bağlı sorunlar

a) Yüzeyde çıkıntı oluşturan kalıntılar;

Resim 6.20'de de görülmekte olan meydanın çevresindeki yaya geçidi engelliler için erişebilirliği kısıtlamaktadır. Yaya geçidinde rampa kaldırımı bulunmamakta ve geçidin önündeki kaldırımda engel bulunmaktadır.

b) Tasarım ve uygulama eksikliği;

Resim 6.21'de meydanda ve çevresinde bulunan birçok tasarım ve uygulama eksikliliği görülmektedir ve sadece engelliler için değil herkes için önemli engel teşkil etmektedir.

Resim 6.21. İbrahim Rugova meydanında ve çevresinde belirlenen tasarım ve uygulama eksikliği [50].

c) Su giderleri;

Resim 6.22'de görülen yağmur suyu toplama elemanları uygun standartlara bağlı yapılandırılmıştır ve kaldırım yüzeyinde sürekliliği ve erişebilirliği engellememektedir.

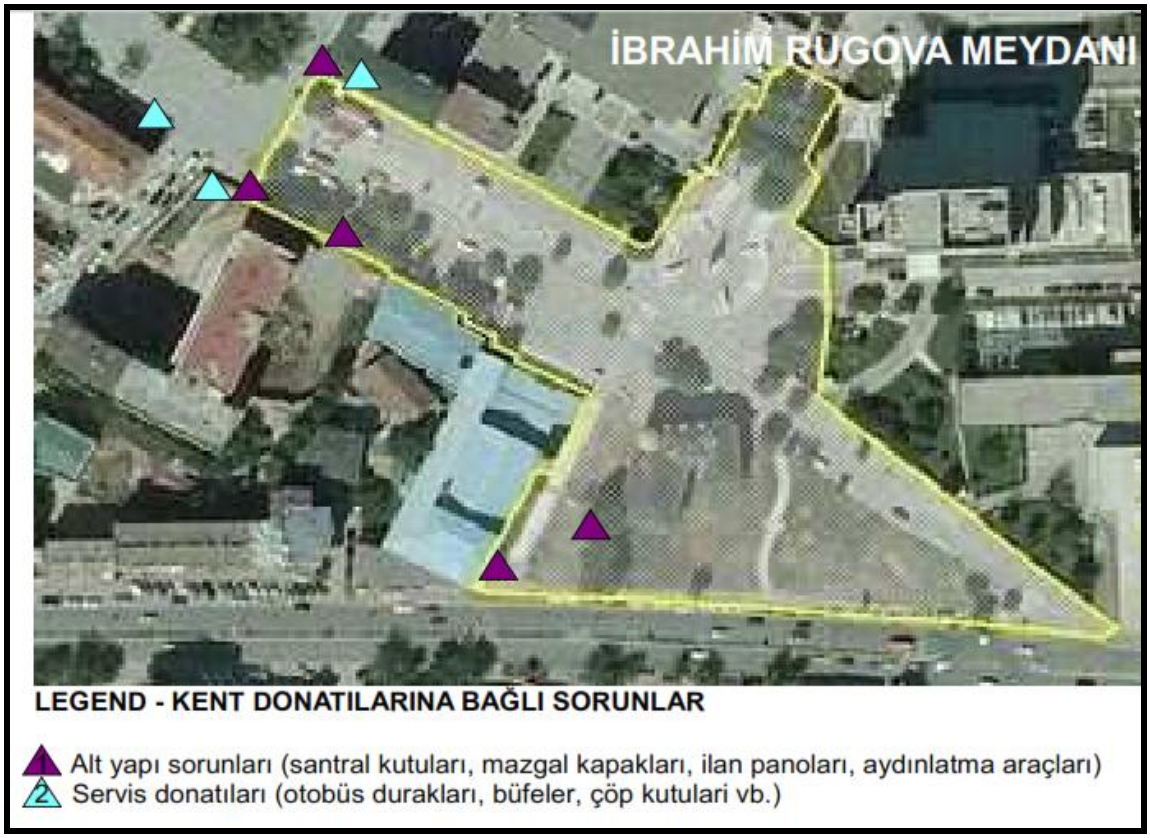
Resim 6.22. İbrahim Rugova meydanında ve çevresinde belirlenen su toplama elemanları [50].

Resim 6.23'de farklı malzeme kullanımından ve farklı zamanlarda yapılan düzenlemelerden dolayı ortaya çıkan problemler ve yüzeyde çukur, çıkıntı vbg. problemler tespit edilmiştir.

Resim 6.23. İbrahim Rugova meydanında ve çevresinde farklı malzeme kullanımında bağlı sorunlar [50].

2) Kent Donatılarına Bağlı Problemler (Şekil 6.2.) aşağıdaki sistematiğe göre değerlendirilmiştir:

Şekil 6.2. İbrahim Rugova Meydanı - Kent donatılarına bağlı sorunlar

a) Alt yapı sorunları;

Resim 6.24'de İbrahim Rugova çevresinde belirlenen işaret tabelaları ve çöp kutularının yaya yolu üzerinde geçişi engelleyen biçimde konumlandığı tespit edilmiştir. Yaya yolu üzerinde duyuru ve ilan panolarının konumlanması standartlara uygundur ve erişebilirliği engellememektedir (Resim 6.25). Aydınlatma araçlarının (Resim 6.26) boyutları ve konumlanması standartlara uygundur.

Resim 6.24. İbrahim Rugova çevresinde belirlenen işaret tabelaları ve çöp kutuları yaya yolu üzerinde geçiş engelleyen elemanlar [50].

Resim 6.25. İbrahim Rugova Meydanı'nda ve çevresinde belediyeye ait ve özel işletmeye ait duyuru-ilan panoları [50].

Resim 6.26. İbrahim Rugova Meydanı'nda bulunan aydınlatma araçları [50].

b) Servis donatıları;

Resim 6.27'de meydanda bulunan telefon kulübesi yaya yolunun üzerinde konumlanması nedeniyle erişebilirliği engellemektedir. Telefon kulübesinin yüksekliği standartlara uygundur ancak kabartma harfler kullanılmamıştır.

Meydanın yeniden düzenlenmiş olmasına rağmen meydan çevresinde bulunan eski çöp kutuları da bulunmaktadır. Bunlar standartlara uygundur ancak konumlanmaları erişebilirliği engellemektedir. Örneğin, resim 6.28'de yaya yolu üzerinde bulunan çöp kutusunun erişebilirliği engellemekte olduğu görülmektedir.

Meydanda birçok satıcı tezgâhı mevcuttur (Resim 6.29). Günün belirli saatlerinde kalabalık olması nedeniyle tezgâh satıcılarının yaya yolunu işgal etmesiyle oluşan erişebilirlik sorun olmaktadır.

Resim 6.27. Rugova meydanında bulunan telefon kulübesi [50].

Resim 6.28. Rugova meydanında bulunan çöp kutusu [50].

Resim 6.29. Rugova meydanında bulunan satıcı tezgahı [50].

3) Yaya-Trafik İlişkisine Bağlı Problemler (şekil 6.3)

Şekil 6.3. Ibrahim Rugova Meydanı - Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar

a) Kaldırım – yol bağlantısı;

Rampa eğimlerinin standart dışı olduğu veya yetersiz rampa genişliğinin bulunduğu, genellikle bunların meydanın ara sokaklarla birleşen noktalarda olduğu görülmektedir (Resim 6.30). Bunun başlıca sebebi Rugova Meydanı'nın yenilenmesi süresince meydanın çevresine önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Aynı sebepten oluşan problemlerin diğeri de kaldırım – yol bağlantısında oluşan standart dışı yüksekliklerin olmasıdır (Resim 6.31).

İncelenen meydanda rampa üzerinde geçişi engelleyen elemanların (ağaç vbg.) varlığına rastlanmamıştır. Ancak araçların yaya geçidini ve rampa önünü geçici sürede de olsa işgal ettikleri görülmektedir.

Meydanda ve çevresinde bulunan kaldırımların genişliğinin standartlara uygun olduğu tespit edilmiştir ve hiçbir noktada yaya araç kullanım belirsizliği yoktur.

Resim 6.30. İbrahim Rugova Meydanı'nda rampa eğimleri [50].

Resim 6.31. İbrahim Rugova Meydanı'nda kaldırım – yol bağlantısı [50].

4) Doğal Engellere Bağlı Problemler (Şekil 6.4)

Şekil 6.4. İbrahim Rugova Meydanı – Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar

İbrahim Rugova Meydanında ve çevresinde mevcut engeller de bulunmaktadır (Resim 6.32). Sayıları az olmasına rağmen erişebilirliği kısıtladığı gözlemlenmiştir.

Resim 6.33'de geçici engellerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Geçici engeller ticari faaliyetlerin kaldırımı işgal etmesidir.

İncelenen meydanda ve çevresinde kalıcı engellerin (bina girişlerinin yaya yolu üzerinde geçişi engeller biçimde konumlanması) olmadığı tespit edilmiştir.

Resim 6.32. İbrahim Rugova Meydanı'nda ve çevresinde bulunan ağaç, çiçeklikler vb. [50].

Resim 6.33. İbrahim Rugova Meydanı'nda ve çevresinde bulunan geçici engeller [50].

Şekil 6.5. İbrahim Rugova Meydanı

6.2. ZAHİR PAYAZİT MEYDANI – PRİŞTİNA

Kosova Kurtuluş Ordusu'nun savaşçılarından olan Zahir Payazit adını taşıyan Meydanın 2013 yılında (revitalizasyon) canlandırma projesi yapılmış ve 18 Ekim 2013 tarihinde kamuya açılmıştır (Resim 6.34).

Priştina Belediyesi bu projede sadece hareketliliği değil aynı zamanda farklı etkinlikler (kültürel, spor ve ekonomik) için gerekli elemanları göz önünde bulundurmaya çalışmıştır.

Meydan 14341m^2 bir alana sahiptir. Bunun 1862m^2'si yeşil alandan oluşmaktadır ve sulama sistemiyle donanımlıdır. Meydanda 4 fıskiye, Zahir Payazir anıtı ve açık anfitiyatro bulunmaktadır.

Resim 6.34. Zahir Payazit Meydanı'ndan bir görünüm [47].

Meydan erişebilirlik standartları (engeller, tabela, kent mobilyaları, yollar, kaldırım ve merdiven rampaları ve yaya geçitleri) açısından değerlendirildiğinde:

a. Engeller

Meydanın yakın tarihte canlandırılması nedeniyle yerleştirilen fayanslar yüzeyi yeterince düz kılmakta ancak çevresinde ki kaldırımların yüzeyleri canlandırma projesinin dışında kaldığı için düzenlenmemiş ve oldukça hasarlı bir haldedir. Resim 6.35 ve 6.36'da görüldüğü gibi tekerlekli sandalye kullanıcıları, bebek arabaları vb. için bu kaldırımlar engel teşkil etmektedir.

İbrahim Rugova Meydanı gibi Zahir Payazit Meydanı'nda da hissedilebilir yüzey kullanılmamış.

Günün belirli saatlerinde kalabalık olması dolayısıyla, meydanda bulunan sokak satıcılarının değişik boyutlardaki tezgâhları bireyler için engel teşkil etmektedir.

Resim 6.37'de görüldüğü gibi sokak satıcısının tezgâhının konumu, arkada bulunan turistik danışma noktasına erişebilirliği engellemektedir.

Resim 6.35. ve 6.36. Meydan çevresindeki kaldırımın ve rampanın görünümü [50].

Resim 6.37. Meydanda, sokak satıcısının tezgâhı ve arkasındaki turistik danışma noktası [50].

b. Tabelalar

Zahir Payazit Meydanı'nda ve yakın çevresinde uluslararası erişebilirlik tabelalarına yer verilmemiştir. Yalnızca trafik işaretleri (otobüs duraklarında, yaya geçitlerinde, park yerlerinde ve yolu ve hızı gösteren tabelalar) mevcuttur.

Otobüs duraklarındaki bilgi panolarının yazıları kabartmalı olmadığı için sadece belirli bireyler kullanılabilmektedir.

Meydanda, hem Belediyeye hem de özel kurumlara ait birçok duyuru ilan panosu görülmektedir. Panoların yerleşimi ulaşımı engellemeyecek yerlerde konumlanmıştır (Resim 6.38).

Resim 6.38. Belediyeye ait duyuru – ilan panoları [50].

c. Kent Mobilyaları

Meydanda sadece 15 oturma bankı ve 4 sabit oturma bankı bulunmaktadır. Bu meydan için oturma banklarının sayısı yeterli değildir. Onun dışında standartlara uygun ve engellilerin erişebilirliğine olanak verdiği gözlenmiştir (Resim 6.39).

Çöp kutuların içi yanmaz malzemeden ve dışı ahşaptandır ayrıca standartlara uygundur, ancak eski çöp kutuları da yıpranmış bir şekilde meydanın çevresinde görülmektedir ve meydanın görünüşünü bozmaktadır (Resim 6.40 ve 6.41).

Meydanda bisiklet için park yerleri de bulunmaktadır (Resim 6.41).

Ayrıca, resim 6.41'de görüldüğü gibi dijital ve analog saat mevcuttur. Saatin üst kısmında Priştina Belediye'nın logosu görülmektedir, alt kısmı ise ilanlarla doludur. Yüksekliği yaklaşık 4 metredir.

Resim 6.39 Oturma banklarının görünümü [50].

Resim 6.40. Yeni ve eski çöp kutularını görünümü [50].

Resim 6.41. Bisiklet parkının ve saatin görünümü [50].

Zahir Payazit Meydanı'nda 4 metre yüksekliğinde 47 adet ve 8 metre yüksekliğinde 5 adet aydınlatma mevcuttur (Resim 6.43). Amfitiyatro merdivenlerinde de 24 adet aydınlatma ve Zahir Payazit Anıtı'nın çevresinde 45 adet aydınlatma mevcuttur. Aydınlatmaların sayısı meydanı akşam aydınlatmak için yeterlidir.

Meydanda bulunan 92 dekoratif ağacın da aydınlatmaları ve sulama sistemleri mevcuttur. 4 fiskiyenin çevresinde ve içinde de aydınlatma vardır.

Resim 6.44 de görüldüğü gibi oyun alanında çocuklar için çeşitli oyuncaklar bulunmaktadır.

Meydanda ne telefon kulübesi ne de kamusal tuvaletler bulunmaktadır.

Resim 6.43. Aydınlatma elemanları [50].

Resim 6.44. Çocuklar için oyun alanı (tarih: 25.03.2014)

d. Yollar

İbrahim Rugova Meydanı gibi Zahir Payazit Meydanı da yakın tarihlerde düzenlendikleri için yolların taşlarında hiçbir çıkıntı oluşturmamakta oldukça düz ve yeterli genişliktedir (Resim 6.45). Meydanda genelde mermer taşı yalnızca belirli bölgelerde arnavut kaldırımı kullanılmıştır. Ancak, meydanda ve yakın çevresinde özellikle görme engellilere yardımcı olacak hissedilebilir yüzey bulunmamaktadır. Yol üzerindeki herhangi bir elemanın varlığını bildiren ve bireylerin buralara çarpmasını engelleyen elemanlar da mevcut değildir. Merdivene yaklaştığını belirten uyarıcı şerit bulunmamaktadır ve bu engelliler için tehlike oluşturmaktadır.

Meydanın çevresindeki kaldırımların engelliler ve bebek arabaları için erişebilirliği kısıtlıdır.

Resim 6.45. Zahir Payazit Meydanı'ndan bir görünüş (tarih: 25.03.2014)

e. Kaldırım ve Merdiven Rampaları

Resim 6.46'da görüldüğü gibi meydanın bir yanında merdiven rampası bulunmaktadır. Êğilimiyle ve tutunma koluyla standartlara uygundur. Ancak yakın çevresinde görülen binaların içinden geçen pasaja ulaşmak için yalnızca merdiven bulunmaktadır. Rampanın olmaması, sandalye kullanıcıları ve bebek arabalarının bu bölgeye erişimi mümkün değildir.

Merdiven rampalarına gösterilen özen kaldırım rampalarına gösterilmemiştir.

Resim 6.48'de görülen merdiven kaldırımları standartlara uygun olmasına rağmen, rampanın erişebilirliğini işgal eden özel işletmeler görülmektedir.

Ancak meydan çevresindeki kaldırım rampaları (Resim 6.49) doğal nedenlerden dolayı yıpranmış ve sandalye kullanıcıları için erişebilirliği zorlamaktadır.

Resim 6.46. Merdiven rampası [50].

Resim 6.48. Meydanda kaldırım rampalarının görünümü [50].

Resim 6.49. Meydan çevresinden kaldırım rampalarının görünümü [50].

f. Yaya Geçitleri

Zahir Payazit Meydanı otomobiller için kapalı alandır ancak meydanın çevresindeki yaya geçitlerinde birden fazla yaya geçidi bulunmaktadır. Ancak hiçbirinde sesli ikaz sistemi mevcut değildir ve hiçbir yaya geçidinde görme engelliler için yönlendirici şerit bulunmamaktadır (Resim 6.51).

Resim 6.51. Meydandan ana yola geçişin görünümü [50].

g. Otoparklar

Zahir Payazit Meydanı'nda veya çevresinde Belediyeye ait otopark yoktur. Sadece özel işletmeye ait otopark bulunmaktadır. Meydanın çevresinde bulunan özel otoparklarda engelliler için ayrılmış park yeri yoktur.

Bireylerin fiziksel çevrede erişimi engelleyen sorunlar aşağıdaki sistematiğe göre değerlendirilmiştir;

1) Yüzeye Bağlı Problemler (Şekil 6.6):

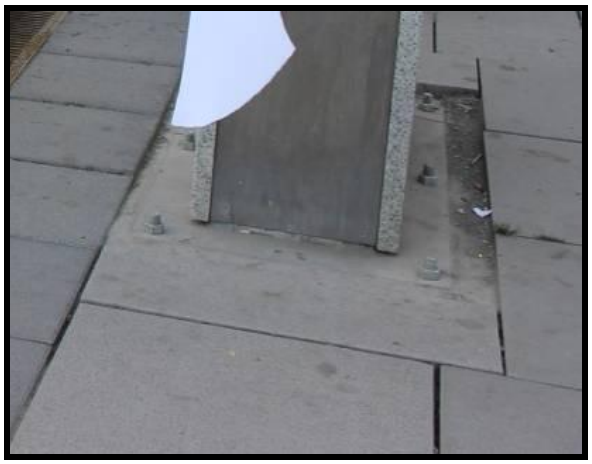

Şekil 6.6. Zahir Payazit Meydanı – Yüzeye bağlı sorunlar

Resim 6.52'de meydanda bulunan kısıtlı da olsa tasarım ve uygulama eksikliği görülmektedir. Tespit edilmiş uygulama eksikliği erişebilirliği engellememektedir sadece görüntü kirliliği yansimaktadır.

Resim 6.53'de görülen yağmur suyu toplama elemanları yüzeyde sürekliliği ve erişebilirliği engellememektedir.

Resim 6.54'de meydan çevresinde farklı malzeme kullanımından ve farklı zamanlarda yapılan düzenlemelerden dolayı yüzeyde çıkıntı tespit edilmiştir.

Resim 6.52. Payazit Meydanında tasarım ve uygulama eksikliği [50].

Resim 6.53. Payazit Meydanı çevresinde su toplama elemanları [50].

Resim 6.54. Zahir Payazit Meydanı'nda ve çevresinde farklı malzeme kullanımına bağlı sorunlar [50].

2) Kent Donatılarına Bağlı Problemler (Şekil 6.7) aşağıdaki sistematiğe göre değerlendirilmiştir:

Şekil 6.7. Zahir Payazit Meydanı – Kent donatılarına bağlı sorunlar

a) Alt yapı donatıları

Resim 6.55'de görülen mazgal-rögar kapağı yüzeyin düzgünlüğünü bozmamaktadır. Ayrıca resim 6.56'de görülen duyuru-ilan panoları kısmen erişebilirliği engellemektedir.

Resim 6.55. Zahir Payazit Meydanı'nda ve çevresinde farklı malzeme kullanımına bağlı sorunlar [50].

Resim 6.56. Zahir Payazit Meydanı'nda ve çevresinde duyru-ilan panoları [50].

Resim 6.57. Zahir Payazit Meydanı'nda bulunan eski çöp kutuları [50].

a) Servis donatıları

Meydanın yeniden düzenlenmiştir. Alana yeni çöp kutuları konulmasına rağmen eski çöp kutuları kaldırılmamıştır. Resim 6.57'de meydanda bulunan eski çöp kutuları görülmektedir, bunlar yıpranmış ve kullanılmaz hale gelmiştir.

Diğer incelenen meydanlarda olduğu gibi, Zahir Payazit Meydanı'nda da birçok satıcı tezgâhı bulunmaktadır (Resim 6.58). Günün belirli saatlerinde oluşan kalabalık nedeniyle tezgâhların erişebilirliği kısıtlamakta olduğu tespit edilmiştir.

Resim 6.58. Zahir Payazit Meydanında bulunan tezgahlar [50].

2. Yaya-Trafik İlişkisine Bağlı Problemler (Şekil 6.8)

Şekil 6.8. Zahir Payazit Meydanı – Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar

Zahir Payazit Meydanı'nda ve çevresinde bulunan rampalarda standart dışı eğilimin ve kaldırım-yol bağlantısında standart dışı kot farkının olmadığı tespit edilmiştir. Ancak meydan çevresinde kaldırım rampalarının olmamasından dolayı erişebilirlik engellenmektedir (Resim 6.59).

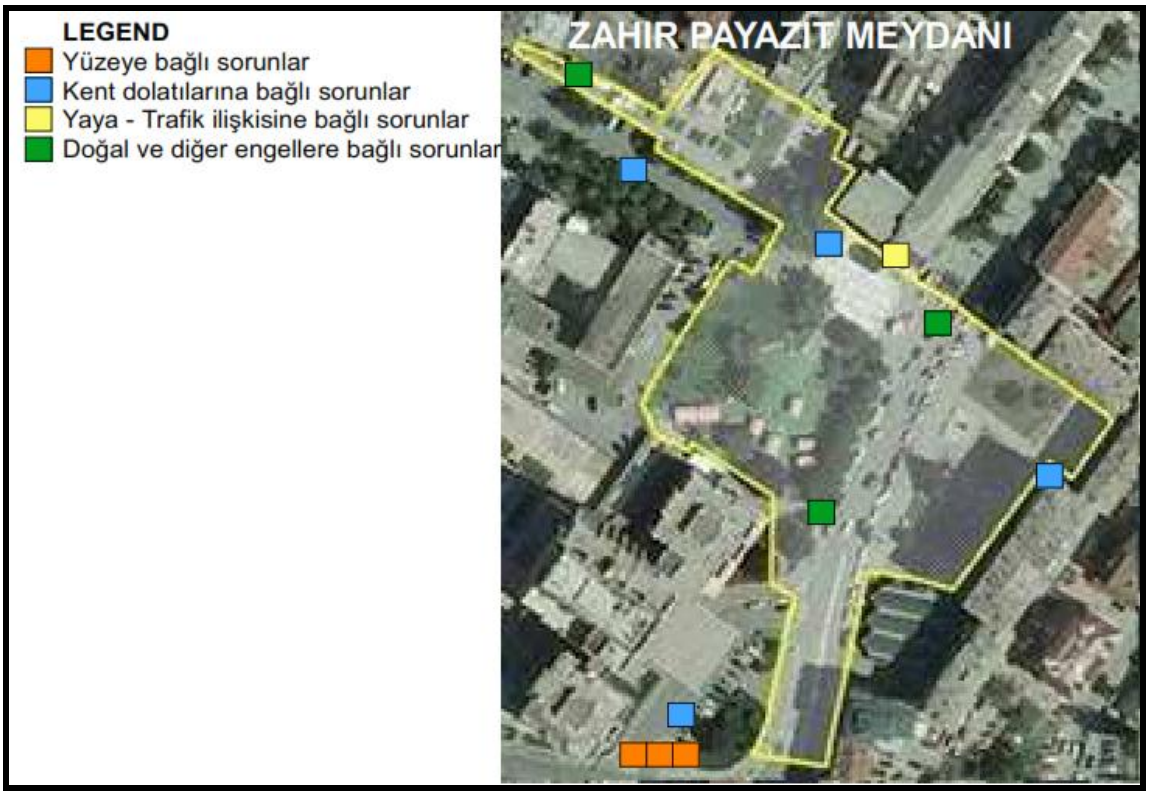

Resim 6.59. Zahir Payazit Meydanı'nda kaldırım – yol bağlantısı[50].

3. Doğal Engellere Bağlı Problemler (Şekil 6.9)

Şekil 6.9. Zahir Payazit Meydanı – Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar

Şekil 6.10/ Zahir Payazit Meydanı

6.3. ŞADIRVAN MEYDANI - PRİZREN

Meydanın merkezinde Şadırvan bulunduğundan ismini de oradan almıştır. Tarihçi Esat Haskuka'nın bir kitabinda[4] çarşının önceki ismi Mercan Meydanı (Çarşısı) olduğu yazılır. Şadırvan Meydanı Prizren nehrinin sol tarafında, şehir merkezinde yer almaktadır. Meydan kuzeyde Taş Köprü ile sınırlı, doğuda Sinan Paşa Camii ile, güneyde Pantelija kompleksi ile, güneybatıda Qafepazar ile ve batıda Kujunxhillek ile sınırlıdır (Resim 6.60).

Resim 6.60. Şadırvan Meydanı kısmından Prizren'in görünüm [48].

Meydandaki elemanlar erişebilirlik standartları (tabela, kent mobilyaları, yollar, kaldırım ve merdiven rampaları ve yaya geçitleri) açısından değerlendirildiğinde;

a) Engeller

Şadırvan Meydanı'ndaki yüzey yıllar önce kaldırımlara döşendiğinden, doğal nedenlerde yerinden oynayan yaşlar ve çökmeler olduğundan sandalye kullanıcıları için zorluk çıkartmaktadır. Ayrıca bu çökmelerde su toplanmasına da rastlanmaktadır (Resim 6.61, 6.62).

Meydanda ve çevresinde yürüyüş yolu üzerinde bir çok sayıda fiziki elemanın hem bedensel engellilere hem de görme engellilere uygun olmadığı görülür. Örneğin

[4] Esat Haskuka, "Analiza e funksioneve ti Prizrenit gjati shekujve", Prizren, 2003

meydanın bir bölgesinde (Resim 6.62) yolun iki yanından geçişi zorlaştıran veya tehlikeli hale getiren elemanlar (rögar kapakları) vardır.

Bir diğer önemli engel de Resim 6.63'de görüldüğü gibi, çevrede bulunan kafeteryalarını kaldırıma yerleştirdikleri masallar ve satıcıların tezgâhlarıdır. Meydan belirli saatlerinde kalabalık olduğundan bu masallar veya tezgâhlar erişebilirliği zorlamaktadır.

Resim 6.61. Şadırvan meydanındaki yüzey[50].

Resim 6.62. Yüzeyde rögar kapakları [50].

Resim 6.63 Meydan erişebilirliğini engelleyen elemanlar [50].

b) Tabelalar

Şadırvan Meydanı'nda ve yakın çevresinde kısmen uluslararası erişebilirlik tabelalarına yer verilmiştir. Bilgi içeren tabelalarda dikdörtgen form ve kahverengi zemin üzerine beyaz yazı kullanılmıştır (Resim 6.65). Bu tabelaların yerden yüksekliği yaklaşık 2-3 m dir. Ancak kabartma yazı kullanılmamıştır.

Meydanda bulunan duyuru ilan panolarının standartlara uygun olduğu ve erişebilirliği engellemediği gözlenmiştir (Resim 6.67).

Resim 6.65. Şadırvan Meydanı'nda erişebilirlik tabelaları [50].

Resim 6.67. Şadırvan Meydanı ve çevresinde bulunan duyuru – ilan panolarının görünümü [50].

c) Kent Mobilyaları

Şadırvan Meydanında oturma banklarının bir kısmının konum açısından engellilerin erişebilirliğine olanak vermediği gözlenmiştir. Örneğni Resim 6.68'de görüldüğü gibi meydanın alt düzeyinde kalan kısma sandalye kullanıcıların erişebilmesi zahmetlidir çünkü bu bölümde sadece bir merdiven kaldırımı var ve o merdiven kaldırımına erişebilmek için 100 metren fazla yol yapmak gerekmektedir, dolayısıyla pasajdan geçerek diğer bölumde vardığımızda merdiven rampasına varmış oluruz..

Resim 6.68. Şadırvan Meydanı'ndan bir görünüm [50].

Meydanda telefon kulübesi ve tekstofon (az duyan veya sağır bireylerin kullandığı karşılıklı yazıyla anlaşma makinesi) bulunmaktadır (Resim 6.69). Telefon

kulubesinin yüksekliği standartlara uygundur ancak kabartma harfler kullanılmamıştır. Tekstofon makinesinin boyutu standartlara uygundur, ayrıca tuşlarda kabartma yazı kullanılmıştır. Bununla birlikte meydanda bulunan ATM'lerde kabartma yazılıyla birlikte sesli sistem de bulunmaktadır.

Resim 6.69. Telefon kulubesi ve tekstofon [50].

Maalesef, Şadırvan bölgesinde hiçbir kamusal tuvalet ve otobüs durağı bulunmamaktadır.

Meydandaki çöp kutuları yanmaz malzemeden, kapaksız olmasına rağmen yükseklik boyutu standartlara uygundur. Meydanda bisiklet için park yerleri ve analog saat ta bulunmaktadır (Resim 6.70).

Resim 6.70. Meydanda analog saat, çöp kutusu ve bisiklet parkı [50].

İsminden de anlaşıldığı gibi Şadırvan Meydanı'nda dörtten fazla çeşme vardır. Fakat hiçbiri engelliler için erişebilir değildir. Bu çeşmeler Osmanlı Dönemi'nden kalmadır ve restore edilmiştir (Resim 6.71).

Şadırvan Meydanında iki çeşit aydınlatma elemanı görülmektedir (Resim6.72), yükseklikleri yaklaşık 2.5-3.0 m dır. Ayrıca Arasta Köprüsü ve Taş Köprüsü de aydınlatılmıştır (Resim 6.73).

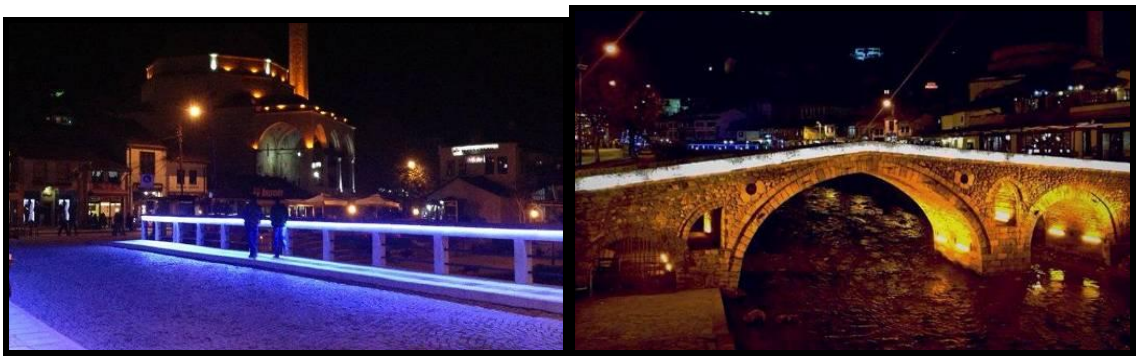
Bu elemanlar meydanı aydınlatmak için yeterlidir fakat Kosova'da elektriktik kesilme problemi olduğu için, elektriklerin kesilmesiyle aydınlatma elemanları herhangi bir jeneratöre bağlı olmadığından Meydan tamamen aydınlatılamamaktadır.

Resim 6.71. Şadırvan Meydanı'ndaki çeşmeler [50].

Resim 6.72. Aydınlatma elemanları [50].

Resim 6.73. Arasta Köprüsü ve Taş Köprüsü'nün aydınlatılması [50].

d) Yollar

Şadırvan Meydanı ve yakın çevresinde görme engellilere yardımcı olacak yönlendirici şerit sadece Arasta Köprüsünde bulunmaktadır (Resim 6.74). Arasta Köprüsü'nün iki yanında görme engelliler için yönlendirici şeritin yapılışı 2013 yılında gerçekleşmiştir. Yol üzerinde herhangi bir elamanın varlığını bildiren ve görme engelli bireyin buralara çarpmasını engelleyen bir eleman da mevcut değildir. Motorlu taşıtlar için kapalı olan meydan (sadece dükkan sahipleri belirli süreyle motorlu taşıtlarıyla Meydana girebilirler) önemli bir faktördür.

Kaldırım üzerinde yer alan dükkanlara ait masalar, tezgahlar, rögar kapakları vb. erişebilirliği engellemekte. Ayrıca meydandaki yüzeyin doğal nedenlerden dolayı yıpranmasından dolayı erişilebilirlik tehlikeli hale gelmektedir.

Resim 6.74. Arasta Köprüsü'ndeki hissedilebilir yüzey [50].

e) Kaldırım ve Merdiven Rampaları

Şadırvan Meydanı ve yakın çevresinde (hepsi olmamasına rağmen) standartlara uygun merdiven rampası ve kaldırım rampaları bulunmaktadır. Örneğin resim 6.756da görülen Remzi Ademi yolun üzerindeki kaldırım rampası genişliği 90cm'ın üzerinde ve hiç bir elaman engellememektedir ve standartlara uygundur. Resim 6.75 de Şuaip Spahiu'daki yol ve kaldırım hemen hemen bir sevieye gelmiştir.

Resim 6.75. Şuaip Spahiu yolundaki kaldırım rampası ve Remzi Ademaj yolundaki kaldırım rampası [50].

f) Yaya Geçitleri

Şadırvan Meydanı çevresinden geçen Remzi Ademi ana yol olduğundan birden fazla yaya geçidi bulunmaktadır. Ancak sadece bir yaya geçitinde sesli ikaz sistemi bulunmaktadır, fakat görme engelliler için yönlendirici şerit mevcut değildir (Resim 6.76).

Yolda tümsek olmayışı ve yol yüzeyinin düzgünlüğü olumlu olmakla birklikte, buralarda yönlendirici şeritlerin bulunmayışı erişebilirliği kısıtlamaktadır.

Resim 6.76. Remzi Ademi yolundan bir görünüm [50].

Resim 6.76da görüldüğü gibi yaya geçidinin çıkış için boşluk bulunamaması araçların park edilmesinden dolayı çıkan bir sorundur.

g) Otoparklar

İncelenen Meydanda beş'ten fazla otopark vardır. Bunların ikisi Belediyeye ait otoparklardır (bunlardan biri Lidhja e Prizrenit Meydanı çevresindedir) ama özel kurumlara kirayla verilmiş otoparklardır ve biri de taksiler için ayrılmiş park yeridir (Resim 6.77).

Resim 6.77. Remzi Ademi yolunda taksi durağı [50].

Lidhja e Prizrenit Meydan çevresinde olan otopark şu an yeniden revitalizasyon (canlandırma) işleri yapılmaktadır.

Şadırvan çevresinde bulunan otoparkta (Resim 6.78) engelliler için ayrılmış hiçbir otopark yeri mevcut değildir. Yolun sağ tarafında genellikle dükkânlar olduğundan park için kullanılmıyor ancak yolun sol tarafında park bölgesidir, ayrıca yollun tek yönlü olması önemlidir.

Bu bölge yaya geçitleri için de güvenilirdir, çünkü park edilen bölgenin yayında yaya geçitleri için kaldırım bulunmaktadır.

Resim 6.78. Şadırvan çevresindeki otopark [50].

Bireylerin fiziksel çevrede erişimi engelleyen sorunlar aşağıdaki sistematiğe göre değerlendirilmiştir;

1) Yüzeye Bağlı Problemler (şekil 6.11):

Şekil 6.11. Şadırvan Meydanı- Yüzeye bağlı sorunlar

Maalesef Şadırvan Meydanı çevresinde çıkıntı oluşturan kalıntılar mevcuttur ve erişimi engellemektedir (Resim 6.79).

Resim 6.80'de Meydanda yüzeyin bilinmeyen sebeplerden dolayı yıprandığını ve yenilenmediğini görebiliriz.bunun dışında resim 6.81'de farklı zamanlarda ve farklı malzemelerin kullanılmasından dolayı meydana gelen problemler görülmektedir.

Resim 6.79. Şadırvan çevresindeki çıkıntı oluşturan kalıntılar [50].

Resim 6.80. Şadırvan çevresindeki uygulama eksikliği [50].

Resim 6.81. Şadırvan Meydanında yüzeyde farklı malzemelerin kullanımı [50].

2) Kent Donatılarına Bağlı Problemler (şekil 6.12):

Şekil 6.12. Şadırvan Meydanı - Kent donatılarına bağlı sorunlar

h) Alt yapı donatıları;

Resim 6.82'de Meydanda bulunan mazgal rögar kapakları görülmektedir veyüzeyde çıkıntı-çukur olmaktan dolayı bu kapaklar erişebilirliği zorlaştırmakta oldupu görülmektedir.

Meydandaki çöp kutuları standartlara uygun olmasına rağmen yetersiz sayıda çöp kutusuna rastlanmıştır. Ayrıca aydınlatma elemanları meydanın belirli kısımlarında bulunmaktadır ve standartlara uygundur.

Resim 6.82. Şadırvan Meydanında mazgal rögar kapakları [50].

3) Yaya-Trafik İlişkisine Bağlı Problemler (şekil 6.13);

Şekil 6.13. Şadırvan Meydanı – Yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar

Meydanın kaldırım – yok bağlantısına dair problemler bulunmaktadır. Resim 6.83'de köprünün bitişindeki kaldırım – yol bağlantısı ve eğimin standart dışı olması göstermektedir. Ayrıca meydanın çevresinde kaldırım – yol bağlantısında standart dışı kot farkı da görülmektedir (Resim 6.84).

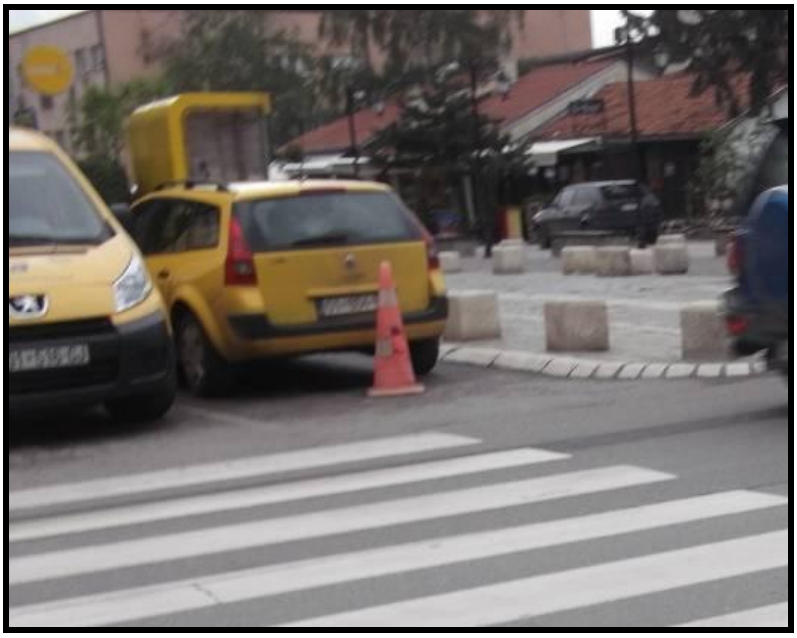

Resim 6.83. Şadırvan Meydanında kaldırım – yol bağlantısı; rampa eğimi [50].

Resim 6.84. Şadırvan Meydanında kaldırım – yol bağlantısı; kot farkı[50].

Şadırvan meydanı çevresinde yaya geçidinin önünde taksilere ayrılmış park alanı görülmektedir (Resim 6.85). Burada hem yaya geçidi çizgilerinin yanlış konumlanması hem de araçların geçişi engelleyecek biçimde konumlanması görülmektedir.

Resim 6.85. Meydanîn çevresinde yaya geçidi [50].

4) Doğal Engellere Bağlı Problemler (şekil 6.14)

Şekil 6.14. Şadırvan Meydanı - Doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar

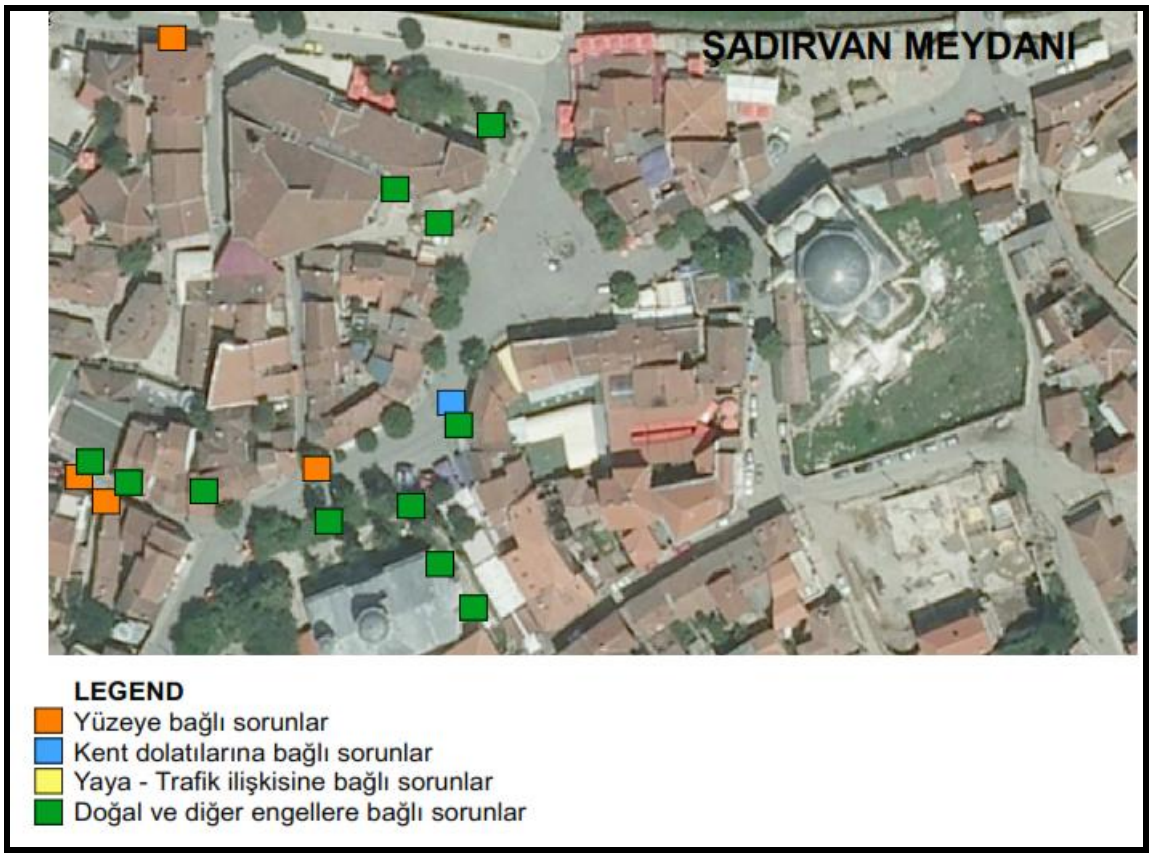
Şadırvan Meydanında ve çevresinde erişebilirliği engelleyecek mevcut engeller de bulunmaktadır. Resim 6.86'de kaldırımdaki ağacın erişebilirliği engellediği görülmektedir. Bunun dışında çevrede geçici engellerle de karşılaşılmaktadır (Resim 6.87).

Resim 6.86. Meydanîn çevresinde mevcut engeller [50].

Resim 6.87. Meydanîn çevresinde geçici engeller [50].

Şekil 6.15. Şadırvan Meydanı

BÖLÜM 7

SONUÇ VE ÖNERİLER

Meydan kavramı yaşam kalitesini pozitif etkileyen bir unsurdur. İyi organize edilmiş meydanların herkes için hava ve su gibi bir ihtiyaç haline geldiği görülmektedir.

Meydanlar, herkesin bir arada bulundukları, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetleri geliştirdikleri festivaller düzenledikleri ve herkesin birlikte kutlama yaptıkları yerlerdir. Meydanlarda yer alan sanatsal veya kültürel etkinlikler insanların zihinlerinde bulundukları çevreye dair bir iz bırakan, estetik beğeni yaratan ve toplumsal ilişkileri kuvvetlendiren özelliklerdedir.

Engelli bireylerin bakıma muhtaç olarak görülmesi toplumdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu yüzden engelli bireyleri topluma kazandırmak için yaşamlarını başka bir ifadeyle erişebilirliklerini kolaylaştırmak gerekir.

Günümüzde herkesin (engelliler, yaşlılar, çocuklar, hamile bayanlar vs.) yaşadığımız çevrenin eşit şartlarda erişilebilir ve kullanılabilir olmasını sağlayan standartlar oluşturulmuştur.

Evrensel tasarımın amacı mümkün olduğunca çevrenin (fiziki mekanın) daha çok kişi tarafından kullanılabilir hale getirilerek herkesin hayatını kolaylaştırmak amacı

ile mekanı en rasyonel "şekilde kullanışlı hale getirmek ve bunu en az veya hiçbir ek maliyet olmaksızın tasarlamayı gerçekleştirmektir.

Engelliler başta olmak üzere herkesın meydanlarda yaşadıkları sorunların sebebini tasarım hataları, uygulama hataları ve işletme-bakım hataları olarak sıralayabiliriz.

Çalışmada öncelikle meydanlar (engeller, tabelalar, kent mobilyaları, yollar, kaldırım rampaları ve yaya geçitleri) başlıklar altında incelenmiştir. Çalışmanın devamında Ayrıca erişimi engelleyen problemler şu noktalarda tespit edilmiştir: yüzeye bağlı sorunlar; kent donatılarına bağlı sorunlar; yaya trafik ilişkisine bağlı sorunlar ve doğal ve diğer engellere bağlı sorunlar.

Araştırmada, Kosova'daki üç meydan ve yakın çevreleri (İbrahim Rugova, Zahir Payazit ve Şadırvan Meydan) incelenmiş ve herkes için özellikle de engelliler için erişebilirlik kısmen sağlanmıştır ama genel olarak Kosova meydanlarına bakıldığında engelliler için erişebilirlik çok kısıtlıdır.

Maalesef yeni tasarlanan meydanlarda da (İbrahim Rugova ve Zahir Payazit Meydanında) tasarımda engelliler için erişebilirlik öngörülmemiştir. Bunun başlıca nedeni Belediyelerin veya Hükümetin bu konuyla ilgili çok az çalışmalarının olması ve yasaların da konuya açıklık getirmemesidir. Başka bir ifadeyle Kentsel Tasarımı için engellilerin erişilebilirliği ile bir yasa mevcut değildir.

Araştırma kapsamında İncelenen meydanlarda yürüyüş yolunun üzerinde çok büyük engeller veya çıkıntı yapan engeller bulunmaması pozitif bir durumdur. Ancak hissedilebilir yüzey veya yönlendirici şerit kullanılmaması görme engelliler için erişebilirliği kısıtlamaktadır. İncelenen meydanlardan en eski meydan olan Şadırvan Meydanındaki sadece Arasta Köprüsünde 2013 yılında hissedilebilir yüzey monte edilmiştir. Diğer iki meydan geçen yıl tasarlanıp düzenlenmiş olmasına rağmen görme veya diğer engellilerin erişimi için hiçbir eleman göz önünde bulundurulmamıştır.

İncelenen meydanlardaki kent mobilyalarının konumu genellikle bireylerin rahatça ve zarar görmeden kullanımlarına uygun görülmektedir. Oturma elemanlarının sayısı yeterlidir ve standartlara uygundur. Üç meydandaki çöp kutuları da yanmaz

malzemeden oluşmaktadır ve erişebilirdir. Maalesef kamu kullanımına ait telefon kulübeleri incelenen meydanlarda erişebilir özelliklere sahip değildir ve kabartmalı harf kullanılmaması görme engelliler için negatif bir etkendir.

İncelenen meydanlarda gerek kaldırım rampaları gerekse merdiven rampalarının genişlikleri ve eğimleri uygundur. Sadece Şadırvan Meydanının bir bölümünde merdiven rampası kullanılmaması engelliler için erişilebilirliği kısıtlamaktadır.

Genellikle incelenen meydanlarda ve yakın çevrelerindeki yaya geçitlerinde sesli ikaz cihazları bulunmaktadır. Ancak trafiğin durdurulması için trafik ışıklarında bulunması gereken düğme bulunmamaktadır.

İncelenen üç meydanda yaya geçitlerinde ve kaldırım rampalarının önünde park edilen araçlar gözlemlenmiştir veya ticari faaliyetler yaya yolunda geçişi engelleyecek biçimde konumlanmıştır. Bu da toplumun genel olarak erişebilirlik hakkında bilinçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın en önemli noktalarından biri de, tasarım öğrencileri başta olmak üzere, inşaat ve tasarım sektöründe olan herkes, belediye çalışanları da herkes için tasarım ve erişebilirlik hakkında bilgilenmeleri gerekmektedir.

Eğer en başta tasarımlarda bu konuyla ilgili çalışılırsa çok az bir maliyetle herkes için tasarım oluşabilir ancak sonradan yapılan çözümler çok daha fazla maliyeti gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

[1]. Koca C., "***Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu",*** Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul, s.3-4, 2010

[2]. Dünya engelliler vakfı, world handicapped foundation, engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu

[3]. Sezen M., ***"Fiziksel engellilerin rehabilitasyonuna yönelik mobilya tasarım araştırmaları",*** Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.4,16; 2007

[4]. http://www.who.int/topics/dissabilities/en (erişim tarihi: şubat 2014)

[5]. Özdingiş N., ***"İstanbul kent parklarının bedensel özürlüler açısından değerlendirilmesine yönelik bir araştırma",*** Bahçeşehir üniversitesi, yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.29,80,90; 2007

[6]. ***"Engelliler için binaların teknik gereksinimleri yönetim kılavuzu",*** Çevre ve Mekan Planlama Bakanlığı, Priştina, s.35-60, 2007

[7]. Seyyar, A., "***Sostal siyaset açısından özürlülüğe karşı mücadele"***, Ziya ofset, İstanbul, 2011

[8]. Çakıcı G., ***"Suna Arın Belgesellerinde İnsan-Mekân ilişkisi",*** Maltepe üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.14, 2007

[9]. Kamertap S., ***"Kentsel dış mekan tasarımına kullanıcı merkezli bir yaklaşım"***, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, s.5, 2008

[10]. Cevizci A., ***"Felsefe Sözlüğü",*** Paradigma Yayınları, İstanbul, s.359, 2013

[11]. Bayram B., ***"Kamusal Mekan kalitesinin Yükseltilmesine Yöntemler ve Kamusal Santın Rolü",*** , İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.5-14, 2007

[12]. Deniz B., ***"Kentsel kamusal mekanlar bağlamında Centennial Olimpiyat Parkı'nın irdelenmesi"***, Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Aydın, Cilt:2, Sayı:1, s.5-10, 2005

[13]. Başer D., ***"Heykelin Kentsel Kamusal Mekanda etkisi, Heykel Mekan İlişkisinin Kamusallığı üzerine bir araştırma",*** Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.9, 38; 2006

[14]. Gökgür P., ***"Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri"***, Bağlan Yayıncilik, İstanbul, s.91,99; 2008

[15]. Güney Z. "***Kamusal alan nedir? Kamusal mekân nedir***?, 2007

[16]. Korkmaz, Dülger Türkoğlu, 2003 aktaran Bahar Bayram YL Tezi "Kamusal ***Mekân Kalitesinin yükseltilmesinde yöntemler ve kamusal sanatın rolü"***

[17]. Woolley H., ***"Urban Open Spaces",*** London, s.10, 2003

[18]. İnklap sözlükleri, "***Yeni Türkçe Sözlük"***, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 2000, s.287

[19]. İpek Gençtürk Z., "***Meydanlarda su ögesi tasarımı: Sultahmet ve Beyazıt Meydanları içcelenmesi"***, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul 2006, s.5

[20]. Aslan S., "***Anıt ve Meydanlarda oran ve ölçek kavramları Taksim Cumhuriyet Anıtı İncelemesi"***, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 2006, s.47

[21]. Semerci F., ***"Kentsel tasarım gereklilikleri açısından Beyazıt Meydan Örneği"***, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.33, 2008

[22]. ***"Ulaşabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı 2010-11",*** TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara

[23]. ***"Herkes için Erişebilir ve Kullanılabilir Fiziksel Çevre ve Yapıları için Ek Şartname",*** İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Herkes için Erişilebilir, İstanbul, s.2, 2010

[24]. Akyol E., ***"Endüstriyel Tasarım Eğitiminde Evrensel Tasarım Algısı",*** Anadolu üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s.4, 2009

[25]. Boduroğlu Ş/, Sarıman E., ***"Tasarım Eğitiminde değişen dinamikler: Evrensel Tasarım Kavramı",*** 2nd İnternational Conference on New Trends in Education and Their İmplications, Antalya, s.1179, 2011

[26]. ***"World report on disability",*** World Health Organization, s.4, 2011

[27]. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=887405

[28]. ***"Strategy and Action Plan on Human Rights of Republic of Kosovo 2009-2011",*** Office of the Prime Minister, Priştina, s.20, 2008

[29]. Kavak M., ***"Evrensel tasarım yaklaşımı bağlamında Kamusal Mekanlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği",*** Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.102, 2010

[30]. "***İmproving Transport for People with Mobility Handicaps",*** OECD, France, 2000, s.25

[31]. ***"Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı",*** TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara, s.89-90, 2010

[32]. http://www.pps.org/reference/squaresprinciples/ (erişim tarihi: 13.06.2014)

[33]. http://www.freefoto.com/preview/14-26-4/Trevi-Fountain--Rome--Italy Erişim tarihi: 13.06.2014

[34]. https://www.superstock.com/stock-photos-images/1486-3753 Erişim tarihi: 13.06.2014

[35]. ***"King's Cross Central Access and Inclusivity Strategy"***, Argent (King's Cross), London and Contınental Railwaysand Exel, September 2005, s.1

[36]. http://www.stantonwilliams.com/projects/kings-cross-square/ (erişim tarihi: 21.06.2014)

[37]. http://www.pps.org/reference/september2004bestworst/

[38]. http://www.pps.org/great_public_spaces/one?public_place_id=19# (erişim tarihi: 12.06.2014)

[39]. http://www.imaginativeamerica.com/2009/02/portlands-pioneer-Adliye-square/ (erişim tarihi: 12.06.2014)

[40]. http://www.greatstreets.org/BricksMortar/BricksMortar05.html (erişim tarihi: 14.06.2014)

[41]. http://www.dezeen.com/2013/08/21/stjepan-radic-town-square-by-nfo/ (erişim tarihi: 21.06.2014)

[42]. http://accessibility.net.nz/blog/the-problems-with-ramps-blended-into-stairs/ (erişim tarihi 14.08.2014)

[43]. http://www.vancitybuzz.com/2014/06/urban-reef-wooden-street-furniture-unveiled-robson-street-photos/ (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[44]. Fiziksel Engelliler Vakfı, Mimar Sinan Üniversitesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ***"Fiziksel Çevresinin Engelli Gereksinimleri Doğrultusunda Uyumlandırılması Amaçlı Pilot Proje Mecidiyeköy-Taksim Alan Çalişması"***, 2006

[45]. http://www.koha.net/arkiva/?page=1,31,72708 (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[46]. http://smartproject-ks.com/portfolio/sheshi-i-pavarsise-ibrahim-rugova (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[47]. www.smartproject-ks.com (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[48]. http://en.wikipedia.org/wiki/Prizren (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[49]. http://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/ (erişim tarihi: 14 Mart 2014)

[50]. Spahiu M. ''Özel arşiv'', (tarih: 27.04.2014)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Medina Spahiu

Doğum Yeri ve Yılı: Prizren – Kosova 30/06/1987

Yabancı Dili: Türkçe, İngilizce, Boşnakça

Lisans: AAB Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü - 2011

II. Lisans: AAB Üniversitesi Mimarlık Bölümü - 2009

Çalışma Hayatı: 2012-2013 "B&S Europe", mimar

2011-2012 " Erhan", iç mimar

2008-2011 " A Design", mimar

2010 " Handikos", eğitimci

Mimarlık Lisans Tezim (Heykel Müzesi) üniversitenin en iyi mezuniyet projesi olarak seçildi ve "Archiprix 2010 Dünyanın en başarılı diploma projesi" yarışmanın bir parçası oldu.

EKLER

EK A:

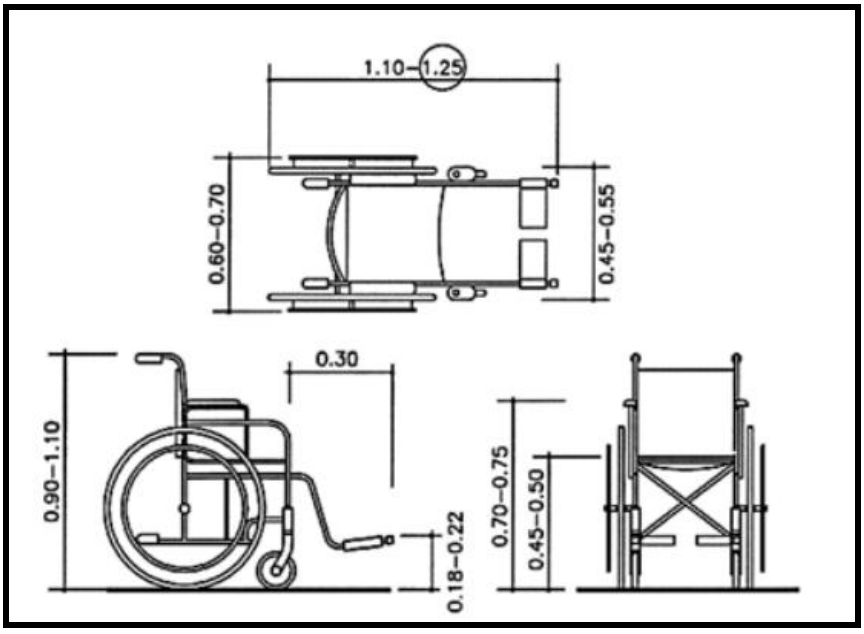
a. Engelliler için uluslar arası görseller / piktogramlar

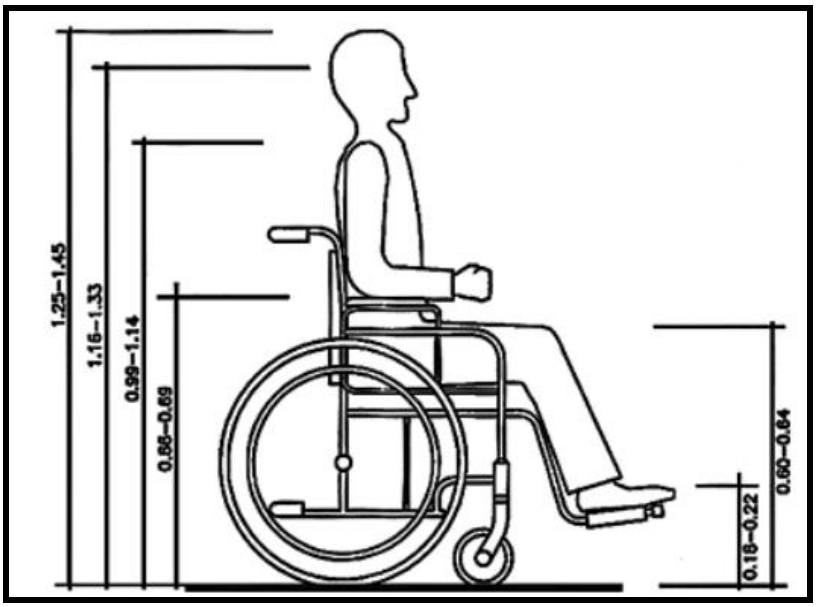
EK B:

STK Platform Handicap & Ontwikkelingssamenwerking (PHOS) [47]., "Accessibility for the Disabled – A Design Manual for a Barrier Free Environment" belgesinde engelliler için geliştirilen antropometrik boyutlar aşağıda gösterilmiştir:

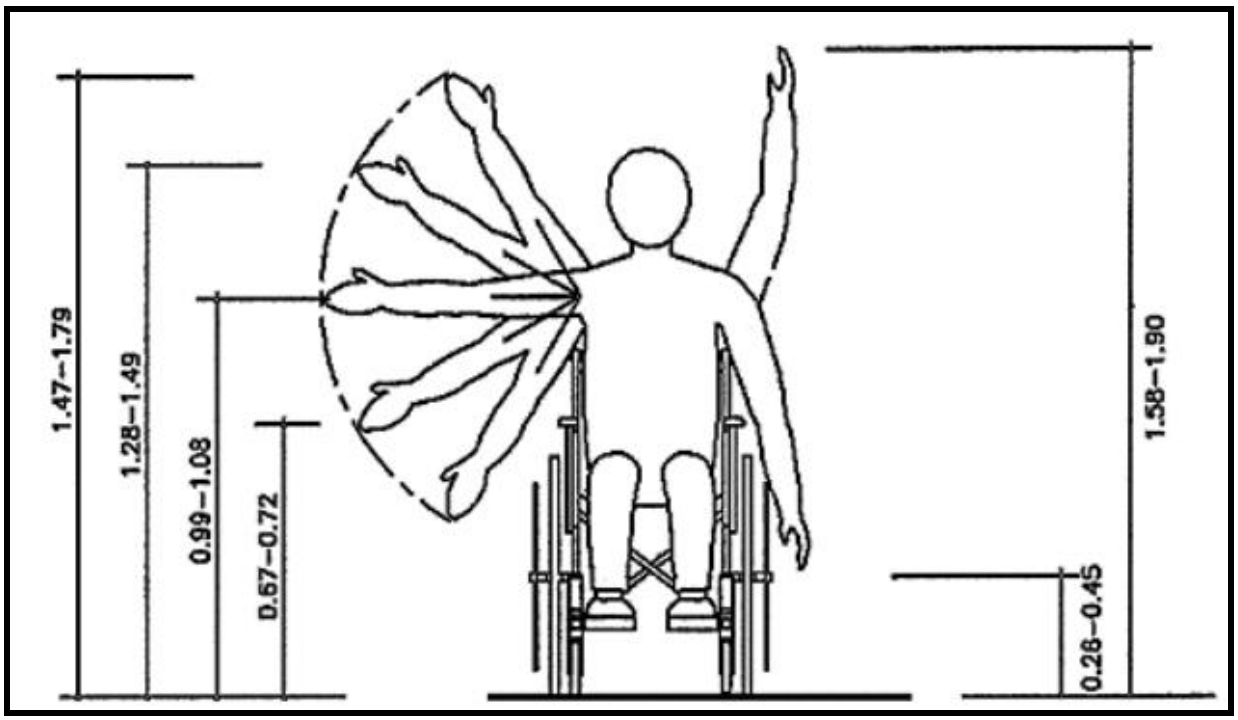
1. Tekerlekli sandalye boyutu

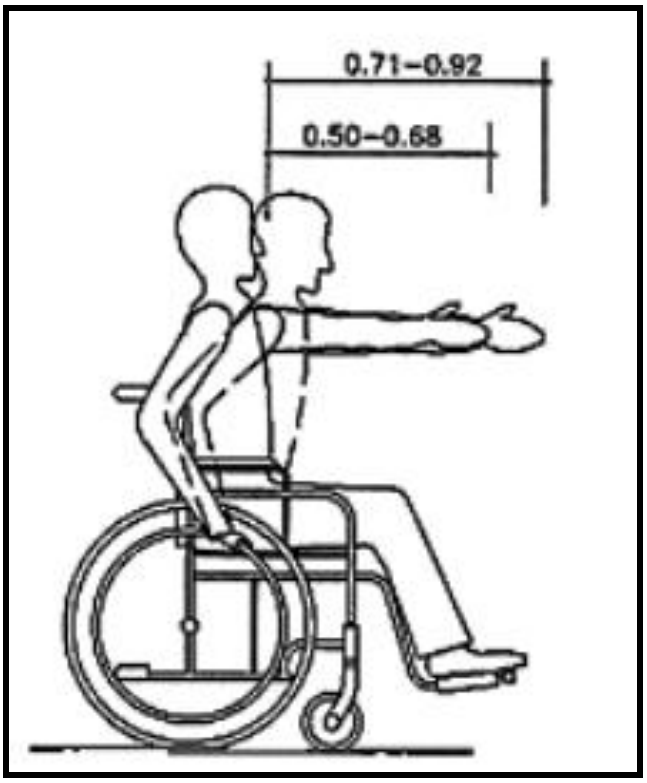
2. Tekerlekli sandalye kullanıcının boyutsal verileri

3. Tekerlekli sandalye kullanıcının dikey ulaşım sınırı

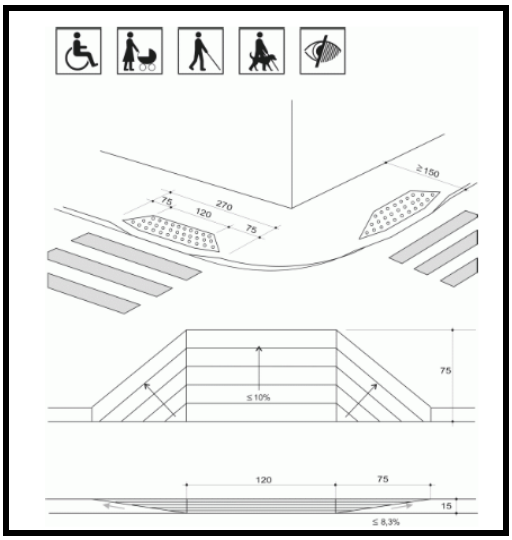
4. Tekerlekli sandalye kullanıcının yatay ulaşım sınırı

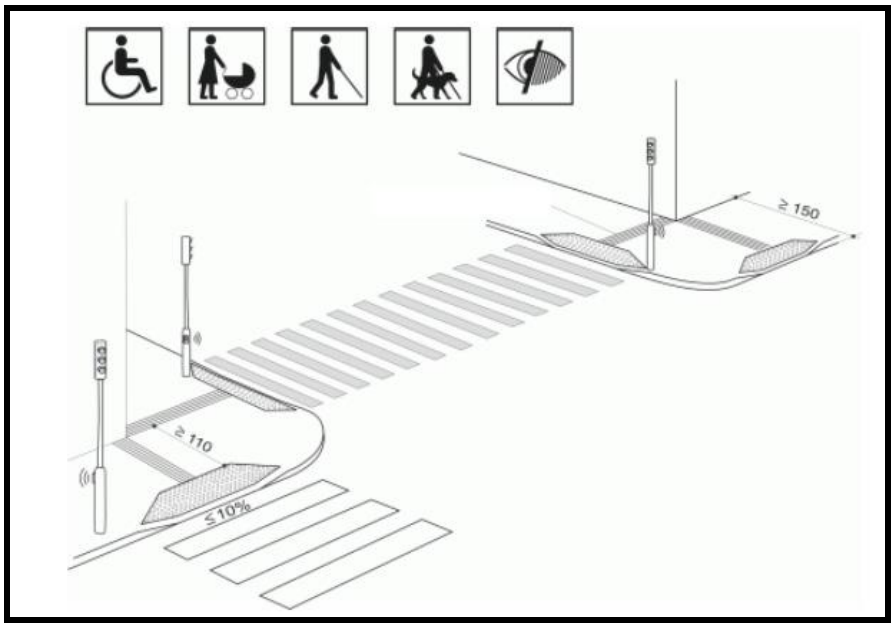
EK. C

Kosova'nın Çevre ve Mekan Planlama Bakanlığının geliştirdiği "***Engelliler için binaların teknik gereksinimleri yönetim kılavuzu"***nda geliştirilen standartlar ve boyutlar aşağıda gösterilmiştir:

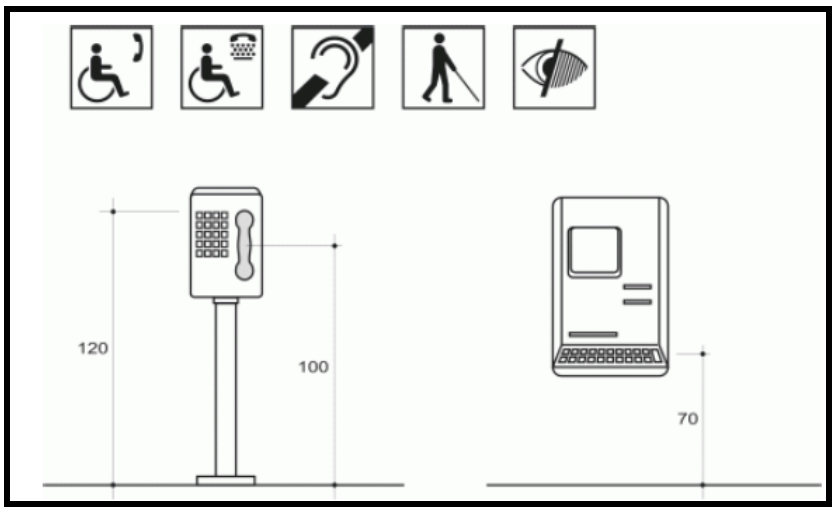
1. Yaya yolları genişliği

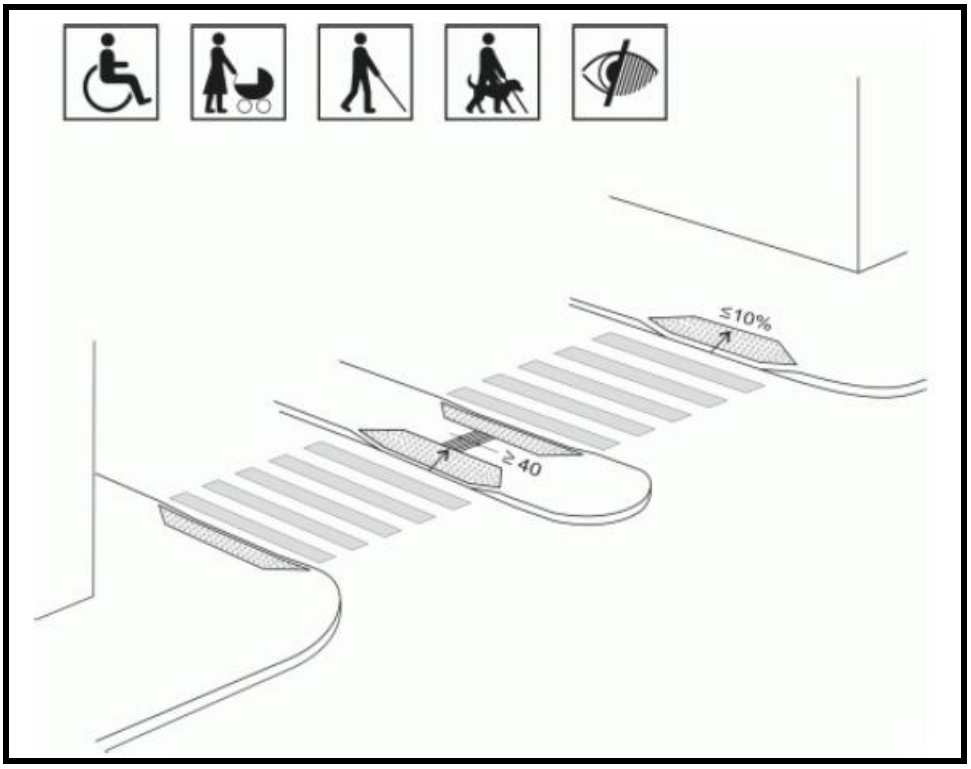
2. Kavşak

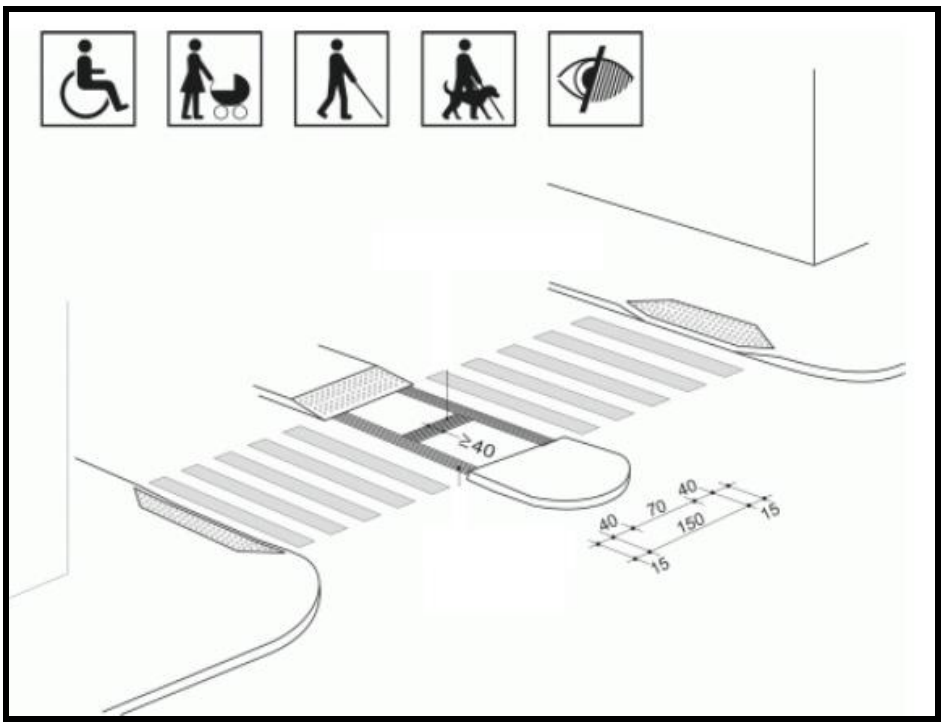
3. Telefon, tekstofon, faks, bankomat boyutları

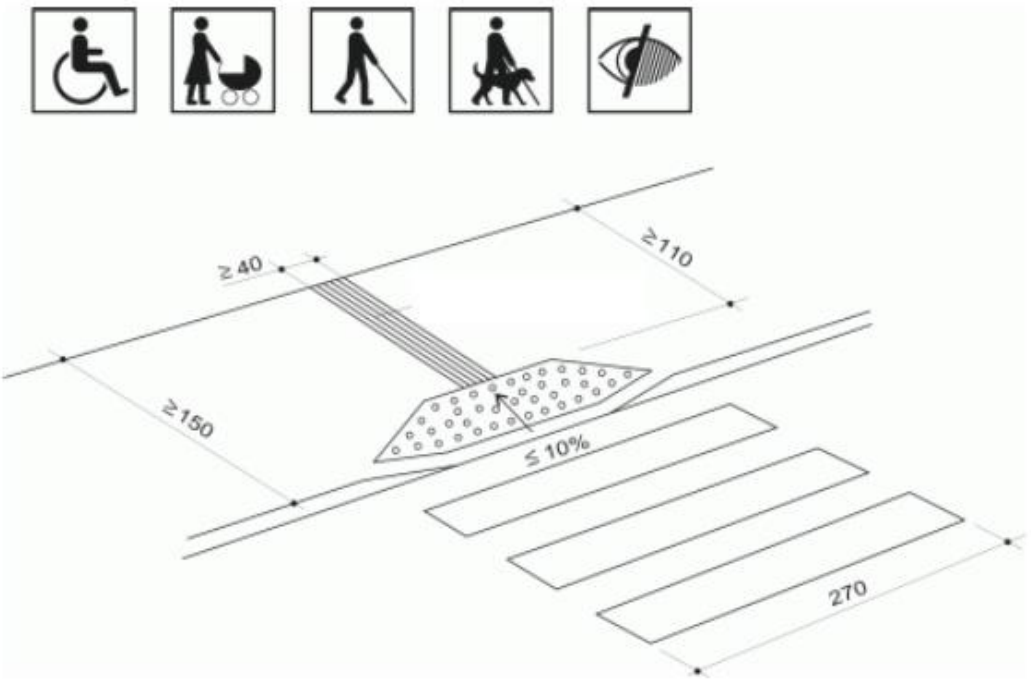
4. Yaya adası

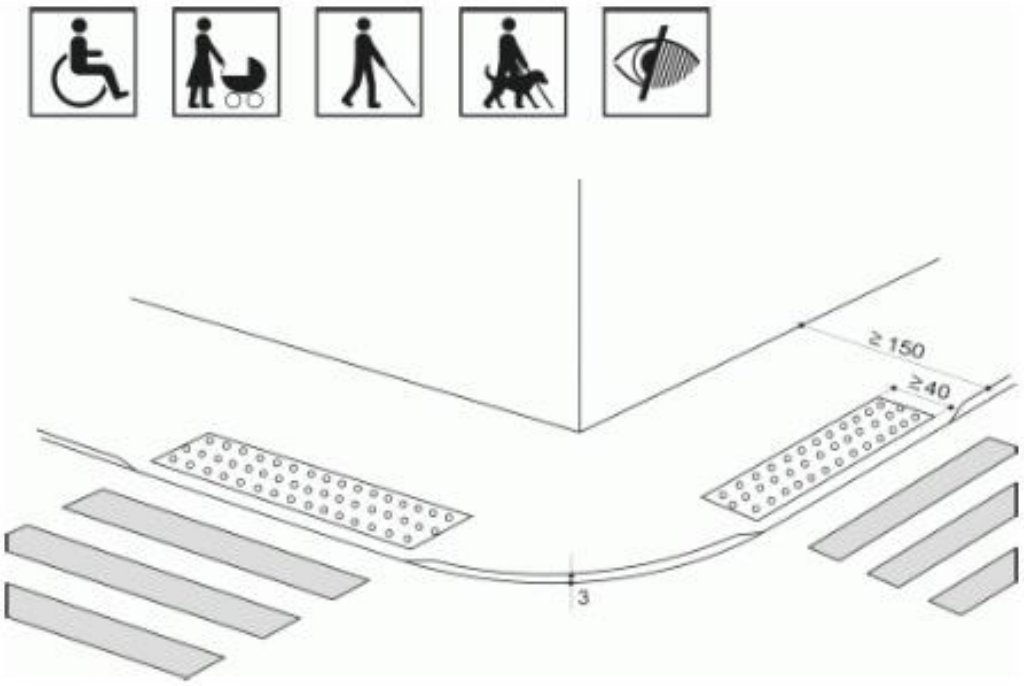
5. Yol yüzeyi seviyesinde yaya adası

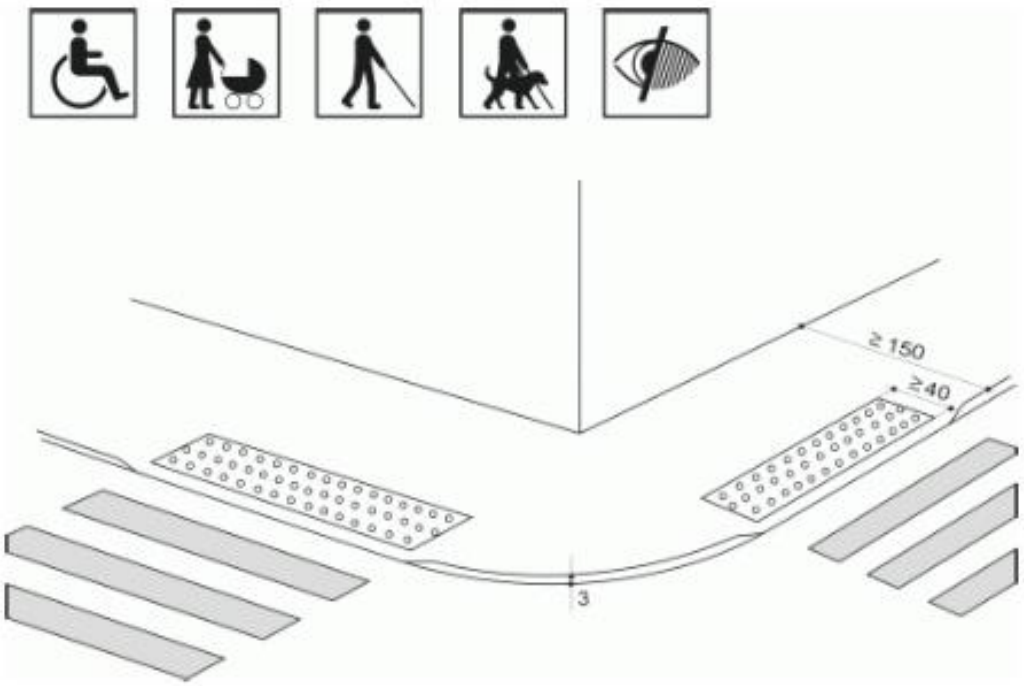
6. Yaya geçidinin standartları

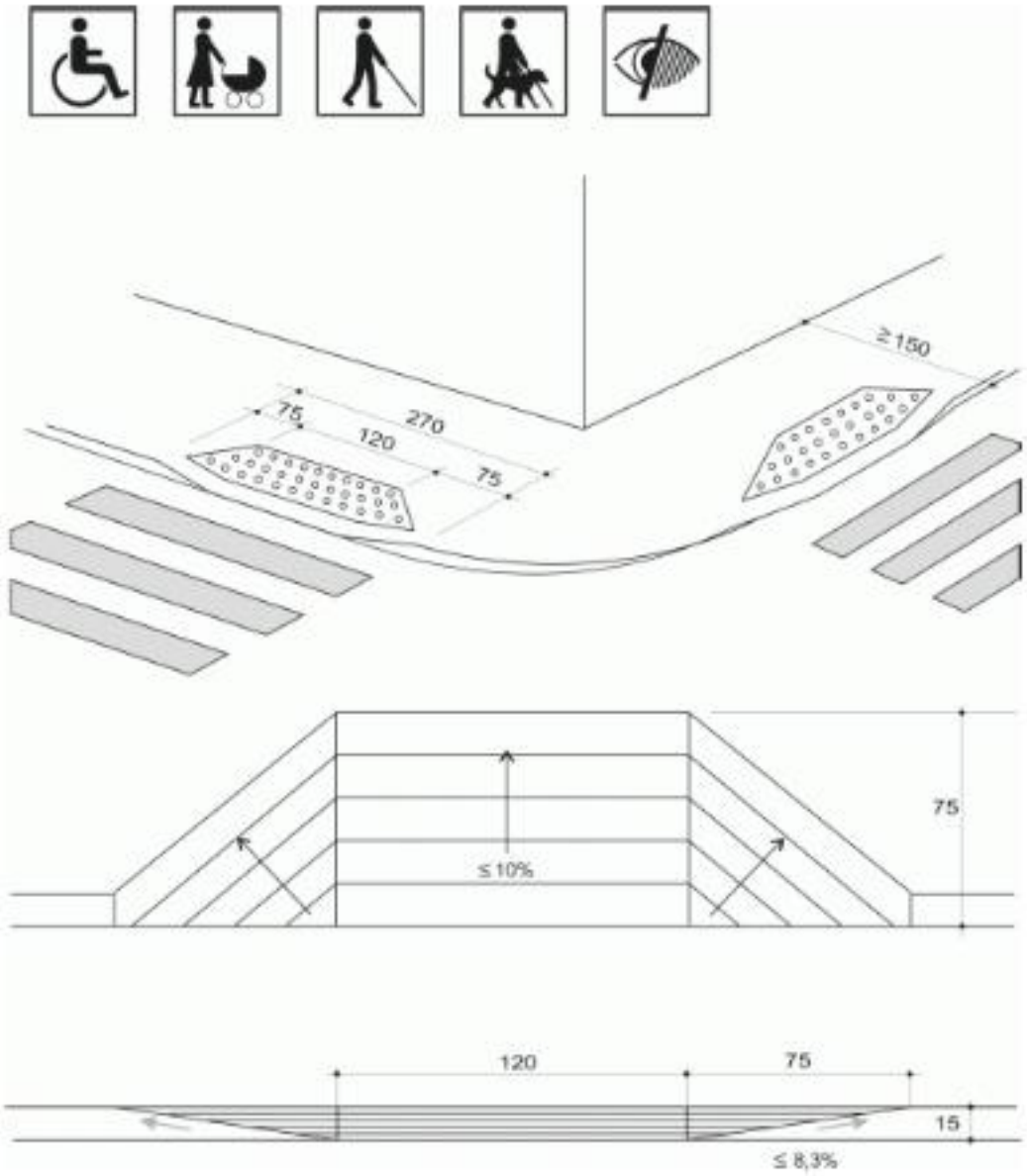
2. Yaya geçidinin standartları

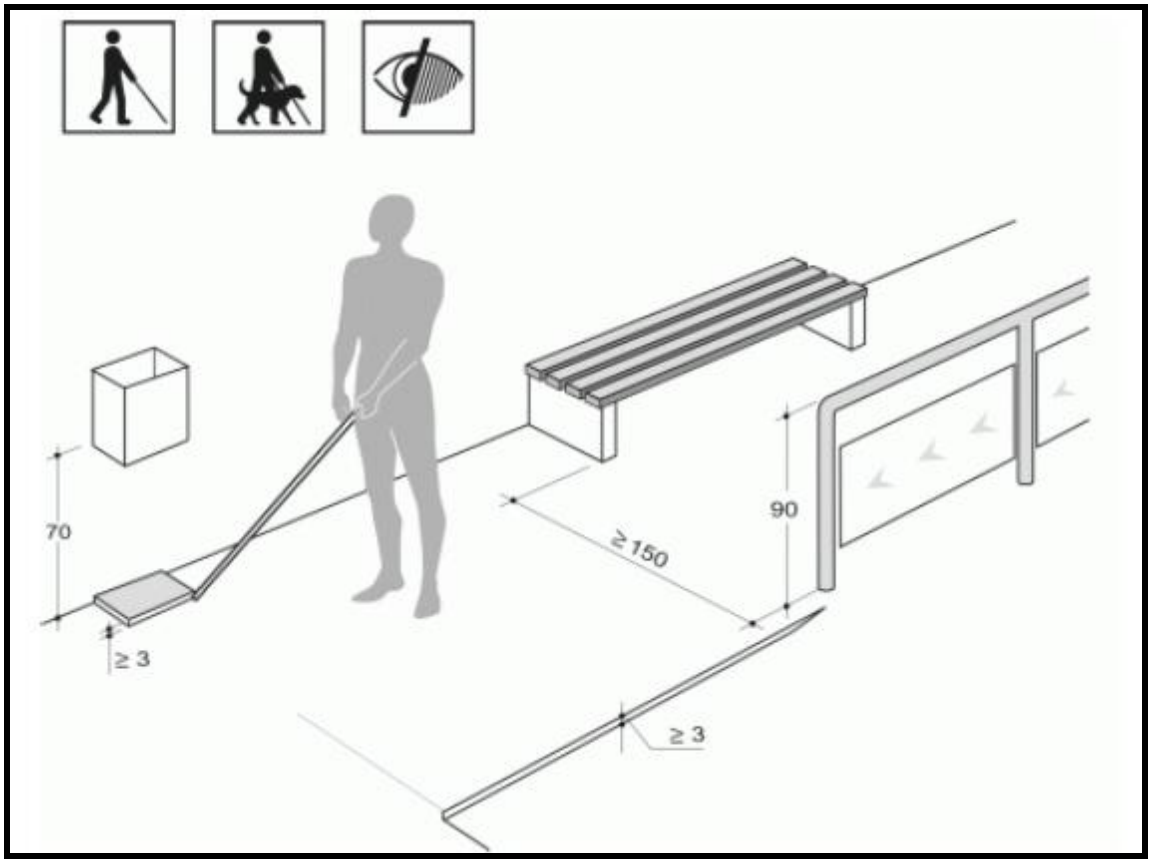
3. Yaya geçidinin standartları

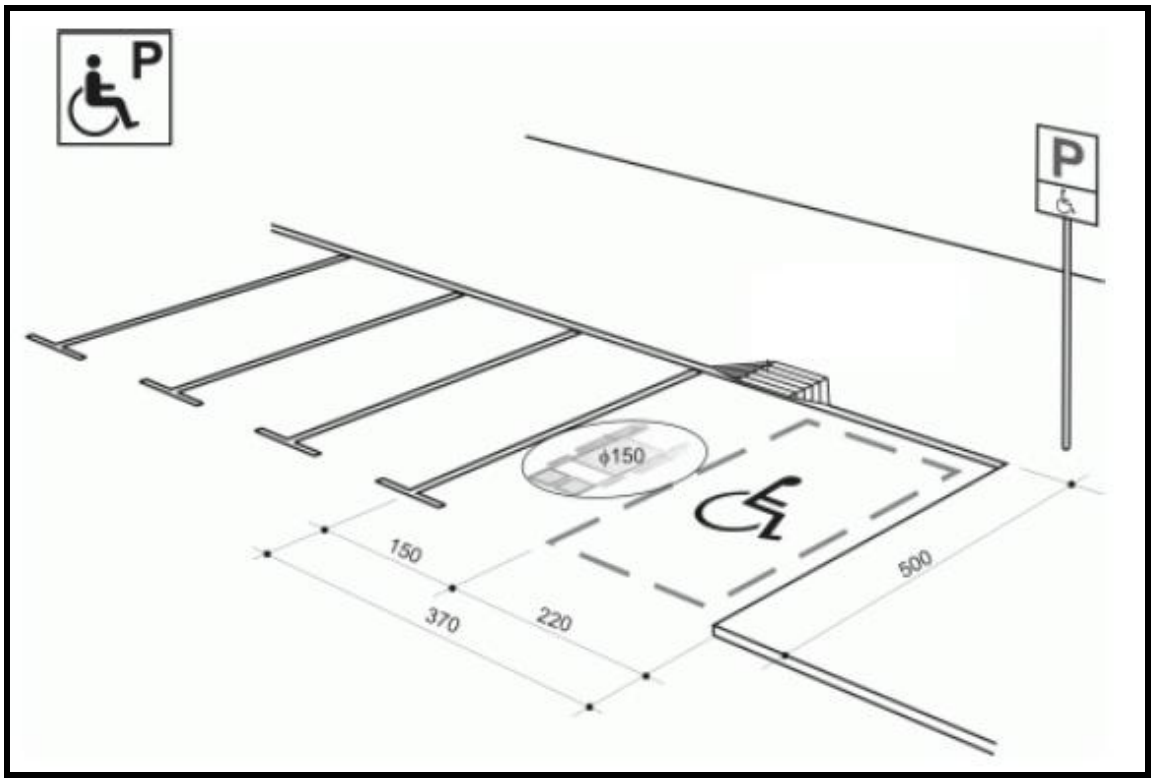
4. Rampa eğimi

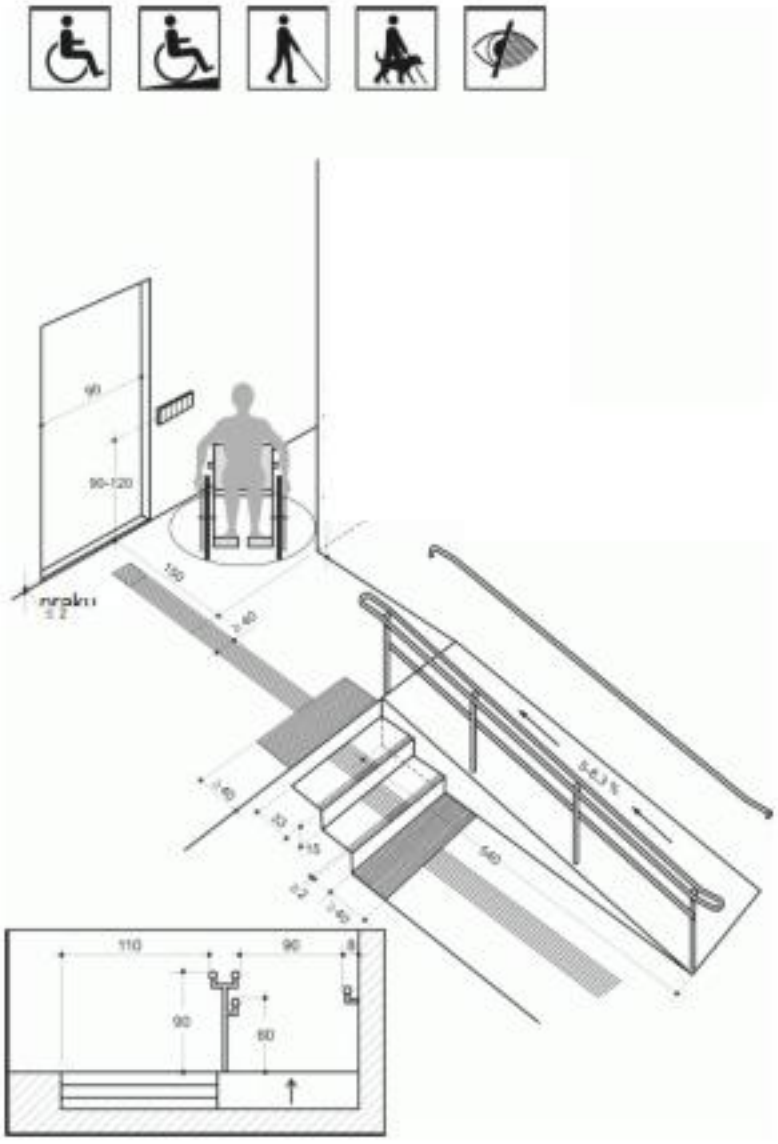
5. Kaldırım genişliği

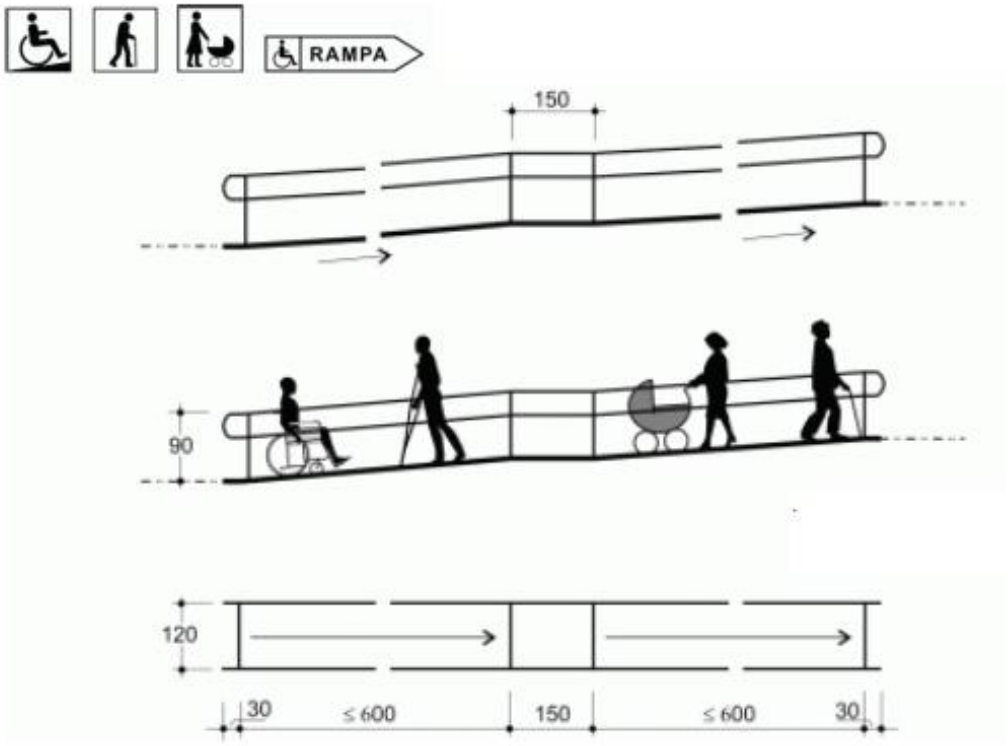

6. Engelli otoparkı

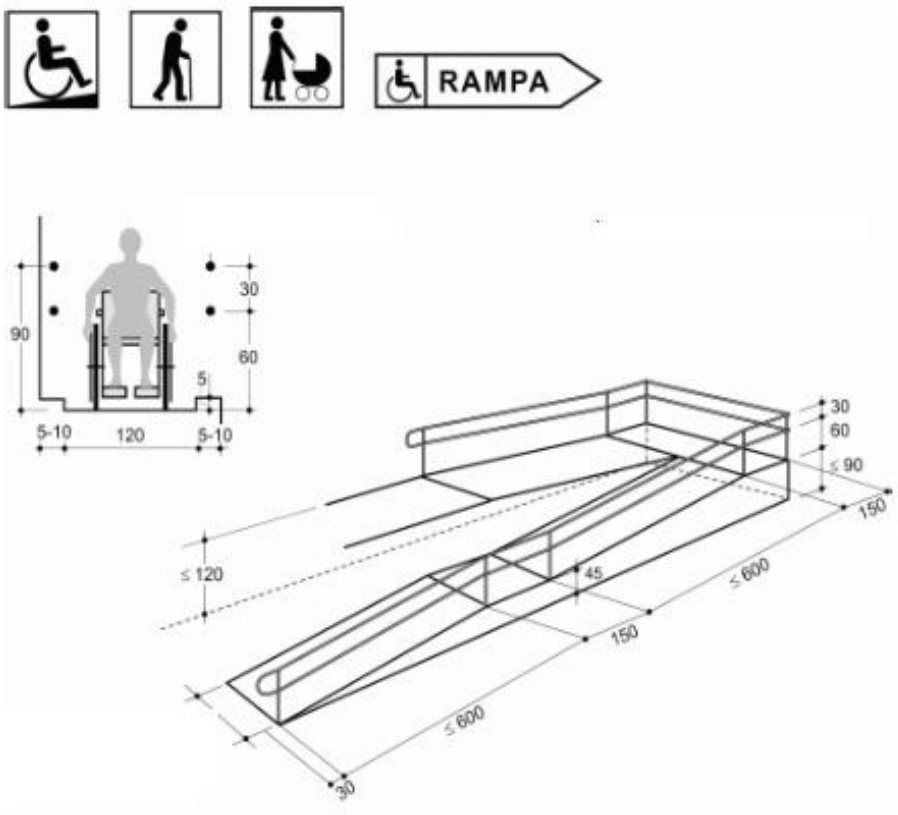

7. Merdiven rampası

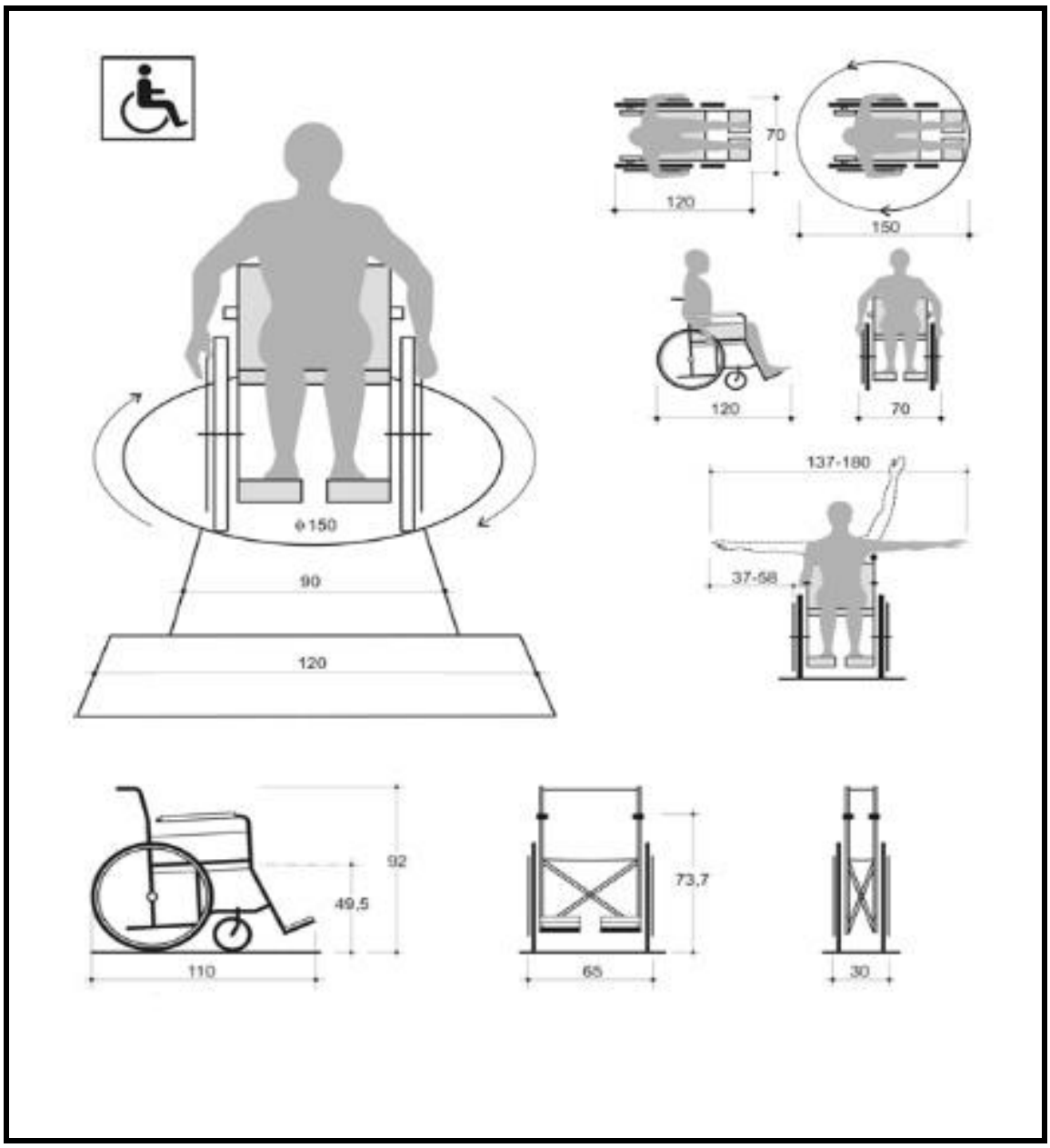

90
90-120
150
40
110
90
8
90
60

RAMPA
150
90
120
30
≤ 600
150
≤ 600
30

8. Rampa

RAMPA
90
30
60
5
5-10
120
5-10
30
60
≤ 90
150
≤ 120
45
150
≤ 600
≤ 600
30

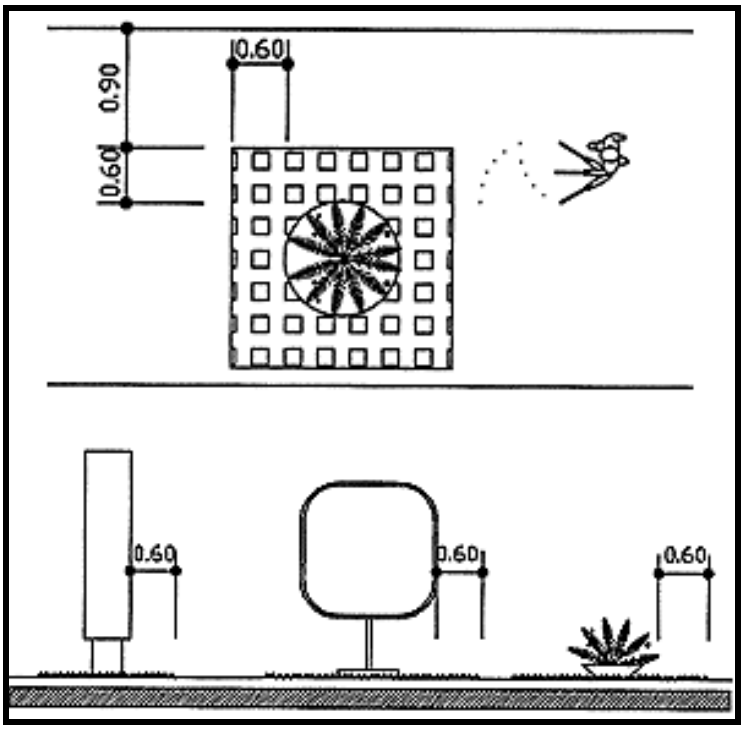
9. Tekerlekli sandalye boyutları

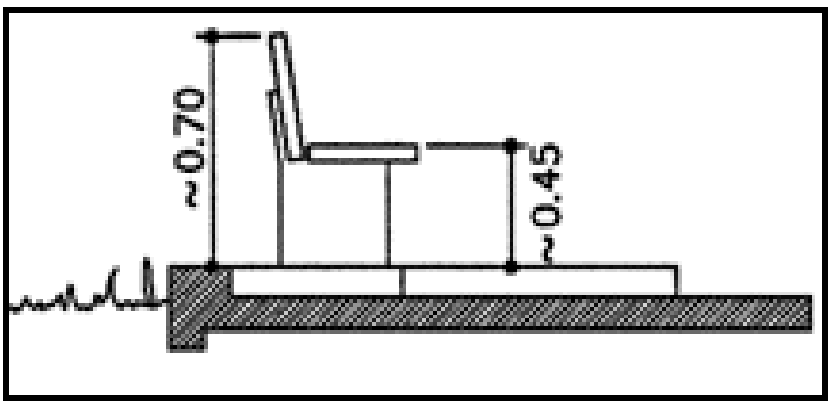
EK D:

ADA (American Disabilities Act) standartlari ve boyutlar aşağıda gösterilmiştir:

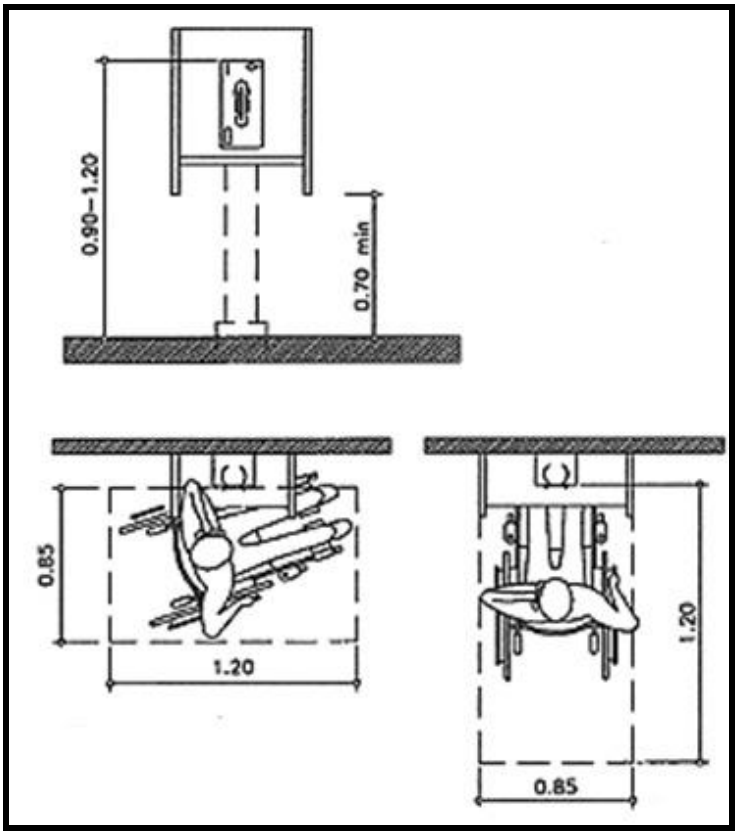
1. Zeminde hissedilebilir yüzeyin elemanlar arasındaki genişliği 60cm olmalı

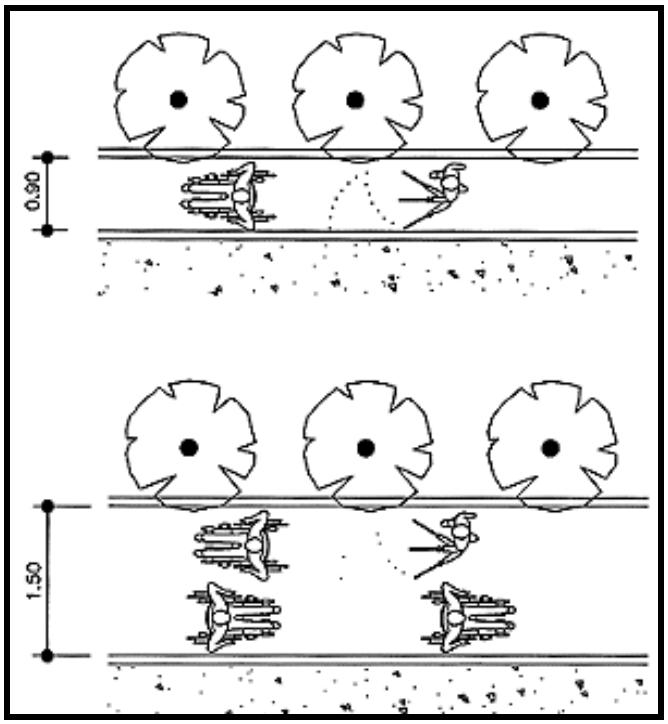
2. Oturma bank boyutları

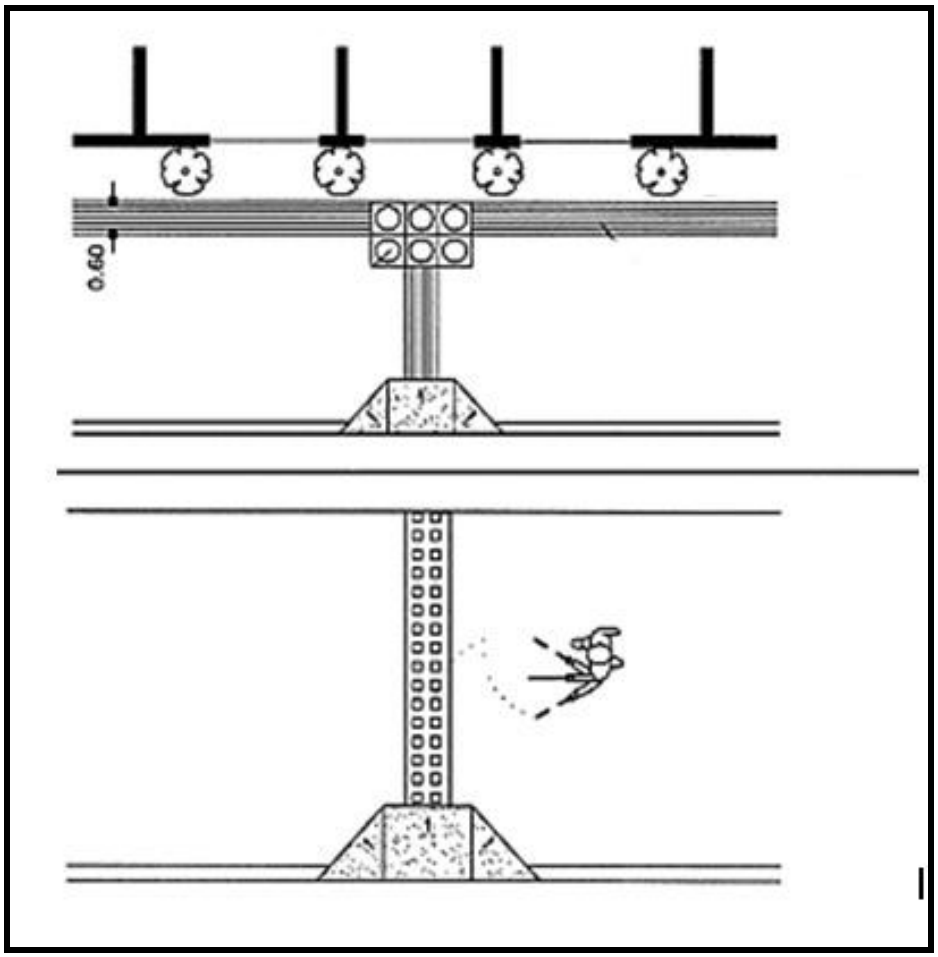
3. Telefon kulübenin boyutu

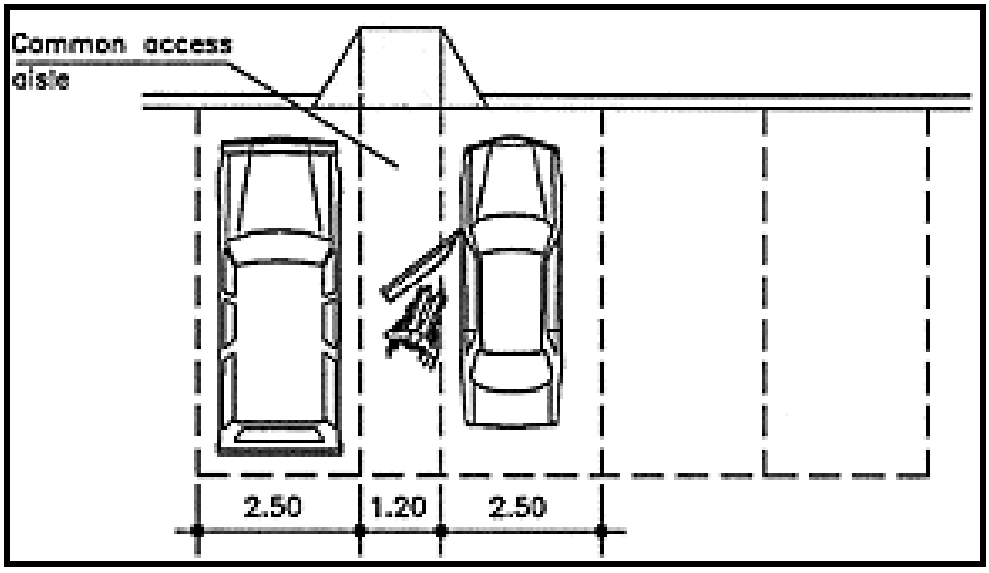
4. Kaldırım genişliğ0,

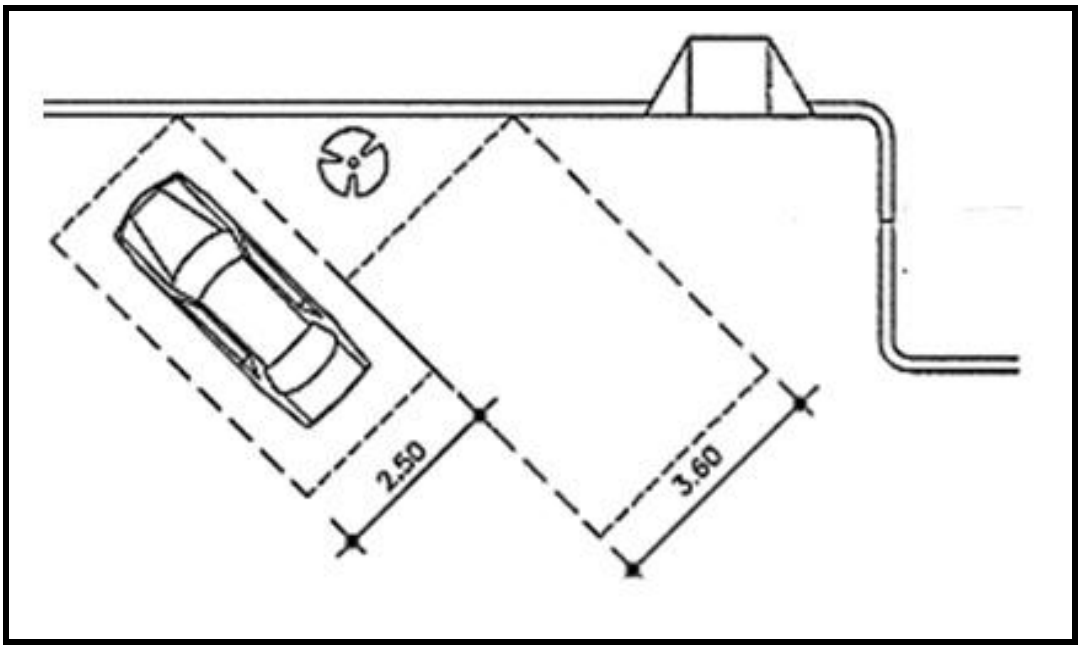
5. Yaya geçidinde hissedilebilir yüzey

6. Engelli otoparkı

7. Engelli otoparkı

8. Otoarkta hissedilebilir yüzey

